

Risbo

Research-Training-Consultancy

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Rotterdamse uitgaansleven

Een belevingsonderzoek onder het uitgaanspubliek

Y. Seidler

A. van den Heerik

M. van San

J. de Boom

R. van Leeuwen

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Rotterdamse uitgaansleven
Een belevingsonderzoek onder het uitgaanspubliek

Y. Seidler, A. van den Heerik, M. van San, J. de Boom & R. van Leeuwen
Rotterdam: Risbo BV / Erasmus Universiteit Rotterdam

Oktober 2018

Erasmus Universiteit Rotterdam/Risbo
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel.: 010-4082124
fax: 010-4081141

© Copyright Risbo BV. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie van het Instituut.

Voorwoord

In dit rapport presenteren wij de percepties en ervaringen van uitgaanders en professionals over de aard, omvang en gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam. Dit onderzoek is tot stand gekomen na een verzoek van de gemeenteraad naar aanleiding van een aantal incidenten in het Rotterdamse uitgaansleven. Het past binnen een trend in de samenleving waarin aandacht is voor seksuele intimidatie waarbij kritisch gekeken wordt naar machtsverhoudingen en de manier waarop we met elkaar omgaan. Denk bijvoorbeeld aan de #metoo –discussie waaruit naar voren komt dat in allerlei lagen van de samenleving situaties voorkomen waarbij de grenzen van mensen geschonden worden. In Rotterdam is in 2017 onderzoek gedaan naar straatintimidatie (Fisher en Sprado, 2017). In dit onderzoek bleek dat een groot deel van de Rotterdamse vrouwen te maken krijgt met seksueel grensoverschrijdend op straat.

Tamar Fischer is als adviseur en lid van de begeleidingscommissie betrokken bij ons rapport. Wij danken haar voor haar expertise en deskundigheid. Daarnaast willen wij de andere leden van de begeleidingscommissie (Erik Snel, Julien Geschiere, Esmee Boerema & Trudy van Iperen) bedanken voor hun begeleiding en ondersteuning gedurende het onderzoeksproces.

Verder zijn wij alle uitgaanders die de enquêtes ingevuld hebben zeer erkentelijk. Het veldwerk is onder begeleiding van de onderzoekers uitgevoerd door studenten van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Wij danken hen voor hun bevologenheid, het meedenken bij het onderzoek en hun inzet.

Tot slot danken wij alle professionals voor hun essentiële inbreng. Voor dit onderzoek hebben wij kennis gemaakt met een aantal horecastewards, politieagenten, clubeigenaren, stadstoezichthouders, barmedewerkers en beveiligers die zich vanuit hun professie sterk maken voor het uitgaansleven in Rotterdam. Zij hebben ons laten zien dat er hard gewerkt wordt om Rotterdam een veilige plek te laten zijn voor iedereen.

Wij hopen met dit rapport het inzicht in seksueel grensoverschrijdend gedrag in het uitgaansleven te vergroten en daarmee een bijdrage aan een veiligere stad te leveren.

Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door de Kenniswerkplaats Leefbare Wijken en de Gemeente Rotterdam.

Managementsamenvatting

De beleving en ervaringen van uitgaanders en professionals met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam staan centraal in dit onderzoek. We bekijken hoe het uitgaanspubliek en professionals seksueel grensoverschrijdend gedrag beleven, ervaren en hoe ze ermee omgaan. Hiervoor werden 580 enquêtes afgenomen onder het Rotterdams uitgaanspubliek en telefonische interviews met zes uitgaanders en diepte-interviews met achttien professionals gehouden. Vanwege een ontbrekend steekproefkader voor de doelgroep 'Rotterdamse uitgaanders' valt niet vast te stellen of de respondenten een representatieve afspiegeling vormen voor alle uitgaanders in Rotterdam. Daarnaast bestaan er aanwijzingen en vermoedens dat binnen het onderzoek sprake is van een oververtegenwoordiging van vrouwen en een ondervertegenwoordiging van uitgaanspubliek met een migratieachtergrond. De onderzoeksresultaten kunnen daarom niet als representatief beschouwd worden.

Uitgaan in Rotterdam

Het veiligheidsgevoel tijdens het uitgaan in Rotterdam wordt over het algemeen als zeer positief beoordeeld door het uitgaanspubliek. Alle respondenten geven aan zich veilig te voelen tijdens het uitgaan en beoordelen de veiligheid gemiddeld met een 8,9. Er zijn hierin geen significante verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten. Het grootste deel van de respondenten, iets minder dan de helft, gaat één tot drie keer per maand uit. Daarnaast gaat een relatief grote groep één keer per week of vaker uit. De jongvolwassenen (18 t/m 25 jaar) in dit onderzoek gaan het meest frequent uit. De meest genoemde uitgaansgebieden bevinden zich rond het Stadhuisplein, de Witte de Withstraat en het Schieblok. Vrijwel alle respondenten drinken weleens alcohol tijdens het uitgaan en voor bijna de helft geldt dat zij op wekelijkse basis drinken. Mannelijke respondenten drinken gemiddeld elf en vrouwen acht alcoholische consumpties per uitgaansavond. Het gebruik van zowel soft- als harddrugs is relatief beperkt, 94 procent gebruikt nooit of zelden softdrugs of harddrugs. Door professionals wordt opgemerkt dat alcoholgebruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan zeer sterk met elkaar verband houden. Zij zien zowel voor slachtoffers als plegers een verhoogde kans op het ervaren of vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, naarmate er meer alcohol gedronken is.

Definitie en frequentie

Het is nagenoeg onmogelijk om een eenduidige definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag te formuleren omdat dit per persoon kan verschillen. Hoewel in de wet specifieke (seksuele) vergrijpen strafbaar zijn gesteld, bestaat er ook een groot grijs gebied. De beleving verschilt per persoon en wordt beïnvloed door bijvoorbeeld de context, gebruik van verdovende middelen, eerdere ervaringen en de pleger (Fischer & Sprado, 2017). In dit onderzoek zijn we daarom uitgegaan van de beleving van de

respondenten en hun eigen definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bijna alle respondenten definiëren in het nauw gedreven worden, ongewenst gezoend worden, seksuele beledigingen toegeroepen krijgen, om seks gevraagd worden, ongewenst aangeraakt worden, benaderd worden in de persoonlijke ruimte, seksuele opmerkingen toegeroepen krijgen of bekeken worden op bepaalde lichaamsdelen tijdens het uitgaan, als (enigszins) seksueel grensoverschrijdend. In de ogen aangekeken worden of een compliment krijgen over het uiterlijk wordt veelal als minder of als niet grensoverschrijdend beoordeeld. De overgrote meerderheid van de respondenten heeft in de afgelopen twaalf maanden minimaal één keer meegemaakt dat ze benaderd werden in de persoonlijke ruimte, aangekeken werden op lichaamsdelen, ongewenst aangeraakt werden of seksuele opmerkingen toegeroepen kregen. Wat relatief minder voorkomt, maar desondanks door meer dan een kwart van de uitgaanders ervaren is, zijn seksuele beledigingen en om seks gevraagd worden.

In de vragenlijst is twee keer, zowel aan het begin als aan het einde, dezelfde vraag omtrent het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag gesteld. Aan het begin van de vragenlijst geeft 58 procent van de respondenten aan in de afgelopen twaalf maanden weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben tijdens het uitgaan in Rotterdam. Aan het eind van de vragenlijst is dit 69 procent. Deze cijfers tonen aan dat de overgrote meerderheid van de respondenten in de afgelopen twaalf maanden weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt heeft tijdens het uitgaan in Rotterdam.

Verder lijkt de variatie in percentages erop te duiden dat bepaalde gedragingen die aanvankelijk als normaal beschouwd worden ('genormaliseerd'), bij nader inzien als grensoverschrijdend beschouwd worden. De resultaten laten ook zien dat er significant meer vrouwelijke dan mannelijke respondenten seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Voor nagenoeg elke onderscheiden vorm van gedrag geldt dat vrouwelijke respondenten dit veel vaker ervaren dan mannelijke respondenten. Bij de tweede uitvraag naar het ervaren van seksueel grensoverschrijdend gedrag geeft 77 procent van de vrouwen en 46 procent van de mannen aan in de afgelopen twaalf maanden dit weleens meegemaakt te hebben tijdens het uitgaan in Rotterdam. In de interviews hebben professionals aangegeven dat zij op vrijwel elke uitgaansavond/-nacht (donderdag tot en met zondag) enkele of meerdere keren seksueel grensoverschrijdend gedrag waarnemen (variërend in ernst).

Slachtoffers, gevoelens en reacties

Eerder is al genoemd dat significant meer vrouwelijke dan mannelijke respondenten seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Van de vrouwelijke respondenten zijn er 312 die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben en 87 personen niet. Bij mannelijke respondenten is dit 68 (wel) tegenover 71 (niet). We zien onder de groep vrouwelijke slachtoffers een oververtegenwoordiging van relatief jonge vrouwen waarvan een relatief groot gedeelte ten tijde van invullen nog een opleiding volgt. Met andere woorden, scholieren en studenten lijken vaker slachtoffer te

worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan personen die geen opleiding (meer) volgen. Uit nadere analyse blijkt dat dit grotendeels te maken heeft met het feit dat scholieren en studenten relatief jong zijn en vaker uitgaan dan personen die hun opleiding al hebben afgerond. Wanneer het gaat over ernstigere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag dat op straat plaatsvindt, betreft het volgens professionals regelmatig personen die op dat moment alleen zijn en kwetsbaar zijn door middelengebruik en/of emotionele problemen.

Er is ook aandacht besteed aan de gevoelens van respondenten op het moment dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaren. We zien logischerwijs een samenhang tussen de mate waarin bepaalde vormen van gedrag als grensoverschrijdend ervaren worden en de gevoelens die het oproept. Gedragingen die niet vaak als grensoverschrijdend ervaren worden, leiden vooral tot positieve en neutrale gevoelens. Gelijktijdig leiden gedragingen die vaak als grensoverschrijdend ervaren worden vooral tot irritatie, boosheid of ongemakkelijk gevoel. Vrouwelijke respondenten voelen zich vooral onveilig als ze in het nauw gedreven worden. Verder zien we ook dat mannelijke respondenten veel vaker dan vrouwelijke respondenten, positieve of neutrale gevoelens ervaren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. De manier waarop respondenten reageren of denken te reageren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag verschilt. Ongeveer een kwart van de respondenten zoekt andere mensen (vrienden of onbekenden) op wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een op de vijf respondenten negeert het gedrag of reageert afwijzend. Slechts een heel klein deel van de respondenten maakt een melding van grensoverschrijdend gedrag bij het barpersoneel, beveiliging, horecastewards of politie. Uit de interviews blijkt tevens dat de reacties van slachtoffers samenhangen met de context. Als vrouwelijke slachtoffers bijvoorbeeld alleen zijn, lijken ze vaker 'coping strategieën' toe te passen om bepaalde situaties zo veilig mogelijk te doorstaan.

We zien dat meer dan de helft van de respondenten weleens het gedrag aanpast om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Vrouwelijke respondenten passen vaker hun gedrag aan (60 procent) dan mannelijke respondenten (31 procent). De meeste respondenten die hun gedrag aanpassen, zorgen ervoor dat ze niet alleen zijn tijdens het uitgaan, vermijden oogcontact en groepen, doen alsof ze bellen, of mijden plekken. Het dragen van gewone voorwerpen als wapen of het aanpassen van kleding wordt door een groot deel nooit of zelden gedaan.

Locaties

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen twee soorten locaties: binnen in een horecagelegenheid en buiten op straat in de omgeving van uitgaansgelegenheden (voor, tijdens of na het uitgaan).

Uit zowel de vragenlijst als interviews blijkt dat respondenten het vaakst seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken buiten op straat voor, tijdens of na het uitgaan. Professionals geven hiervoor twee verklaringen. Ten eerste zou men na sluitingstijd, buiten op straat, meer onder invloed zijn van alcohol waardoor slachtoffers kwetsbaarder zijn en plegers grenzelozer. Ten tweede is er minder sociale controle en toezicht op straat ten opzichte van binnen. Hoewel op straat politieagenten en horecastewards actief

zijn tijdens uitgaansavonden, maken zij zich geen illusies een totaalbeeld te hebben. Velen hebben het idee slechts een beperkt deel van seksueel grensoverschrijdend gedrag te zien.

Met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag dat binnen plaatsvindt, laten de uitkomsten zien dat het vooral clubs en discotheken betreft. Meer dan de helft van de vrouwelijke respondenten geeft aan soms of vaak grensoverschrijdend gedrag in discotheken of clubs mee te maken. Grensoverschrijdend gedrag binnen kroegen/cafés wordt door ongeveer een kwart van de respondenten soms of vaak meegemaakt. Dit soort gedrag komt relatief weinig voor bij poppodia, concerten of (studenten)sociëteiten. Uit de vragenlijst komt naar voren dat bij circa 90 procent van de respondenten die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben, de pleger een onbekende was en nagenoeg altijd van het mannelijk geslacht. Het zou volgens hen vaak jonge mannen betreffen die zelf uit zijn (geweest) of jongeren die 's nachts op straat rondhangen.

Meldingen en preventie

Maar liefst 86 procent van de respondenten die slachtoffer zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag, hebben hiervan geen melding gemaakt. De respondenten geven aan dat ze het niet de moeite waard vinden om te melden of het incident niet ernstig genoeg vinden. Ook hebben respondenten het gevoel dat ze niet genoeg bewijslast hebben omdat ze de plegers bijvoorbeeld niet kunnen identificeren. Een andere reden die gegeven wordt, is dat slachtoffers het gevoel hebben zelf (deels) schuldig te zijn aan het incident. Ze denken wellicht de indruk te hebben gegeven geïnteresseerd te zijn in de pleger(s). Een deel van de slachtoffers zou geen melding maken omdat ze zich weinig tot niets herinneren van het incident door overmatig alcohol- en/of (onbewust) drugsgebruik.

De respondenten die wel een melding gemaakt hebben (14 procent) doen dit vooral bij beveiligers of portiers van de horeca-inrichtingen. Ook worden er relatief veel meldingen gedaan bij het barpersoneel. Overige meldingen worden gedaan bij toiletpersoneel, horecastewards en politie. In totaal is 81 procent van de meldingen gedaan bij personeel dat hoort bij de horeca-inrichting.

De bevindingen over preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn uitsluitend gebaseerd op de interviews met professionals. Uit de interviews komt naar voren dat er tijdens uitgaansavonden sprake is van een goede samenwerking tussen beveiligers, politieagenten, horecastewards, handhavers van Stadsbeheer en ondernemers. De toezichthouders hebben verschillende manieren waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen wordt gegaan. Hierbij is het doel vaak om potentiële plegers uit de anonimiteit te halen. In veel situaties geldt dat de professionals een onderbuikgevoel hebben dat een situatie niet klopt. Echter, omdat op een dergelijk moment vaak nog geen strafbaar feit heeft plaatsgevonden, is het moeilijk om in te grijpen. Om deze reden wordt de identificatie gevraagd van personen die zich ophouden bij verdachte situaties. Hiermee hoopt men potentiële plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag af te schrikken. Hetzelfde gebeurt in sommige horeca-inrichtingen waarbij bezoekers zich als klant dienen te registreren. Daarnaast geven handhavers aan dat zij bekend zijn met het verbod op naropen en seksuele beledigingen en dit als instrument gebruiken om seksueel

grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Hierbij is het wel noodzakelijk dat een agent of BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) getuige is van het feit.

Conclusie

Dit onderzoek toont aan dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Rotterdamse uitgaansleven dagelijks aan de orde is, vooral voor vrouwen. Dit lijkt weinig van invloed te zijn op het veiligheidsgevoel van het uitgaanspubliek. Het algemene veiligheidsgevoel wordt als zeer goed beoordeeld. Seksueel grensoverschrijdend gedrag roept bij de grote meerderheid van de respondenten vooral gevoelens van ongemak, irritatie en/of boosheid op. Een groot deel van de (vrouwelijke) uitgaanders voelt zich genoodzaakt om het gedrag aan te passen en maakt gebruik van coping strategieën. Dit betekent dat een deel van de uitgaanders zich bewust of onbewust anders gedraagt dan zij eigenlijk zou willen uit angst voor de reacties en het gedrag van anderen. Voor een deel van de respondenten lijkt seksueel grensoverschrijdend gedrag genormaliseerd en iets wat erbij hoort tijdens het uitgaan. Als iets als 'normaal' wordt gevonden, betekent dit niet automatisch dat het gedrag acceptabel is. We hebben gezien dat grenzen per persoon verschillen en contextafhankelijk zijn.

Voorwoord	5
Managementsamenvatting	7
Hoofdstuk 1 Onderzoeksopzet en verantwoording	15
1.1 Doel- en vraagstelling	15
1.2 Methodologie	17
1.3 Demografie respondenten	19
1.4 Leeswijzer	22
Hoofdstuk 2 Uitgaan in Rotterdam	23
2.1 Veiligheid en frequentie	23
2.2 Middelengebruik	24
2.3 Bestemmingen	26
2.4 Conclusie	26
Hoofdstuk 3 Definitie en frequentie	29
3.1 Definitie	29
3.2 Frequentie	31
3.3 Conclusie	37
Hoofdstuk 4 Slachtoffers, gevoelens en reacties	39
4.1 Slachtoffers	39
4.2 Gevoelens	41
4.3 Reacties van slachtoffers	43
4.4 Reacties van omstanders	45
4.5 Aanpassen gedrag	47
4.6 Conclusie	49
Hoofdstuk 5 Locatie	51
5.1 Frequentie van seksueel grensoverschrijdend naar type gelegenheid	51
5.2 Conclusie	56

Hoofdstuk 6	Meldingen en preventie	57
6.1	Meldingen	57
6.2	Preventie	61
6.3	Conclusie	67
Hoofdstuk 7	Conclusie	69
Literatuur		75
Bijlage bij hoofdstuk 2		77
Bijlage bij hoofdstuk 3		79
Bijlage bij hoofdstuk 4		81
Bijlage bij hoofdstuk 5		85

Hoofdstuk 1 **Onderzoekopzet en verantwoording**

Voorliggend onderzoek is tot stand gekomen op verzoek van de Rotterdamse gemeenteraad. Naar aanleiding van een aantal incidenten in het Rotterdamse uitgaansleven, is besloten om onderzoek te doen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag in het uitgaansleven en ervaringen van het uitgaanspubliek. Bij aanvang van het onderzoek is gekeken naar bestaande onderzoeken en mogelijk vergelijkbare studies. Hoewel veel onderzoeken raakvlakken hebben met dit onderzoek is er niet een direct vergelijkbaar onderzoek gevonden. Veel studies over uitgaan richten zich op alcohol- en drugsgebruik of op een bredere definitie van veiligheid. Zij gaan vaak niet specifiek in op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Onderzoeken over seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksuele intimidatie richten zich vaak weer niet op het uitgaansleven.

In dit onderzoek staat de beleving van het uitgaanspubliek centraal. De belangrijkste reden hiervoor is dat seksueel grensoverschrijdend gedrag het best te begrijpen is vanuit de belevingen van personen. Er is namelijk geen eenduidige definitie te hanteren voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, iedereen heeft een eigen definitie en daarmee beleving.

In paragraaf 1.1 wordt ingegaan op de doel- en vraagstelling van het onderzoek. Paragraaf 1.2 geeft een overzicht van de gehanteerde onderzoeksmethoden. In de derde paragraaf worden de achtergrondkenmerken van deelnemers van de vragenlijst besproken. In paragraaf 1.4 wordt een aantal keuzes toegelicht waarmee de lezer van dit rapport rekening dient te houden.

1.1 Doel- en vraagstelling

Uit recent onderzoek van kenniscentrum seksualiteit Rutgers (2017) blijkt dat seksueel geweld en seksuele grensoverschrijding veel voorkomen. Zo zou ruim de helft van de vrouwen en bijna een vijfde van de mannen, weleens ongewenst gezoend of seksueel aangeraakt zijn. Uit een peiling (Rutgers, 2017) blijkt bovendien dat 42 procent van de jonge vrouwen (tussen 18 jaar en 30) seksuele intimidatie in het uitgaansleven ervaart. Meer specifiek is in het Verenigd Koninkrijk onderzoek gedaan naar seksueel grensoverschrijdend gedrag in pubs, bars en clubs onder 2.013 jongeren in de leeftijd van 18 tot 24 jaar (Drinkaware, 2017). De resultaten tonen aan dat twee derde van de vrouwelijke respondenten en een kwart van de mannelijke respondenten, weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken in pubs, bars of clubs. Hierbij gaat het meestal om ongewenste seksuele commentaren en fysieke aanrakingen. Bij vrouwen roept dit vooral gevoelens van walging en boosheid op, terwijl mannen zich vaker verrast voelen.

In dit onderzoek wordt voor het eerst specifiek ingezoomd op seksueel grensoverschrijdend gedrag in het uitgaansleven van Rotterdam. De nadruk ligt op de beleving en perceptie van het Rotterdamse

uitgaanspubliek met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

Hoe wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Rotterdamse uitgaansleven beleefd?

Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag zijn er een aantal deelvragen opgesteld:

Met betrekking tot het uitgaanspubliek (mensen die uitgaan in Rotterdam):

1. Hoe veilig voelt het uitgaanspubliek zich tijdens het uitgaan in Rotterdam?
2. Ervaart het uitgaanspubliek seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam?
3. Zo ja, in welke mate beleeft het uitgaanspubliek seksueel grensoverschrijdend gedrag?
 - Hoe beleeft het uitgaanspubliek seksueel grensoverschrijdend gedrag?
 - Bestaan er verschillen in beleving van en omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen verschillende groepen (vrouwen/mannen, hoger/lager opgeleiden)?
 - Welke vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag komen voor?
 - Op welke momenten wordt dit ervaren?
 - In hoeverre zijn er verdovende middelen in het spel?
 - In welke type uitgaansgelegenheden komt het voor?
 - Wat is de relatie tussen slachtoffers en plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
 - Welke gevoelens roepen verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag op bij de slachtoffers?
 - Hoe reageren slachtoffers en omstanders op seksueel grensoverschrijdend gedrag?
 - Hoe probeert het uitgaanspubliek seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen?

Met betrekking tot professionals werkzaam in het uitgaansleven (horecastewards, politieagenten, clubeigenaren, stadstoezichthouders, barpersoneel en beveiliging):

1. In hoeverre is er volgens professionals sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het uitgaansleven van Rotterdam?
2. Hoe beleven professionals seksueel overschrijdend gedrag in het uitgaansleven?
 - Welke vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag komen voor?
 - Op welke momenten komt dit voor?
 - In welke type uitgaansgelegenheden komt het voor?
 - In hoeverre is er toezicht op?
 - Hoe handelen professionals bij seksueel grensoverschrijdend gedrag?
 - Hoe proberen professionals seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen?

Om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvragen is gekozen voor een driedelige onderzoeksopzet met een bronnenonderzoek, enquête en diepte-interviews. In de volgende paragraaf worden deze onderzoeksdelen verder toegelicht.

1.2 Methodologie

In eerste instantie is een bronnenonderzoek gedaan waarbij recente literatuur is bekeken over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast is in de literatuur en bij experts nagegaan of er al gevalideerde instrumenten bestaan waarmee de beleving van het uitgaanspubliek gemeten kan worden. De uitkomsten zijn leidend geweest bij het ontwikkelen en vormgeven van de enquête en interviewleidraden die gebruikt zijn in dit onderzoek. De geformuleerde vragen zijn grotendeels afgeleid van het onderzoek naar seksuele straatintimidatie in Rotterdam (Fisher en Sprado, 2017). Verder is gebruik gemaakt van bestaande instrumenten van het Trimbos Instituut en de Rutgers Stichting. De definitieve versie van de enquête is tot stand gekomen na een test onder vijftien personen en gesprekken met enkele professionals. De gehanteerde vragenlijst is als bijlage bijgevoegd.

Tijdens de tweede fase van het onderzoek is het veldwerk verricht. Hiervoor zijn 1) enquêtes afgenomen onder het uitgaanspubliek, 2) interviews afgenomen met bezoekers uit het Rotterdamse uitgaansleven en 3) met professionals die in het uitgaansleven actief zijn.

Enquêtes onder het Rotterdamse uitgaanspubliek

De enquête is afgenomen onder respondenten die minimaal één keer in de afgelopen twaalf maanden zijn uitgegaan in Rotterdam. In totaal hebben 634 respondenten de enquête geheel of gedeeltelijk ingevuld. Na het verwijderen van de respondenten die veel vragen niet beantwoord hadden, bleven er 580 bruikbare enquêtes over. Binnen de enquête konden sommige vragen overgeslagen worden en soms werden vragen om andere redenen niet ingevuld. Sommige van de resultaten gaan daarom over een kleiner aantal cases.

De data zijn verzameld met behulp van enquêteurs (student-assistenten) die door Risbo getraind en begeleid zijn tijdens het veldwerk. De vragenlijsten zijn door respondenten zelfstandig op papier ingevuld in de nabijheid van de enquêteurs. Op deze manier kon de anonimiteit van de respondenten zoveel mogelijk gewaarborgd worden en kon men zich bij vragen wenden tot de enquêteurs.

De afname van de enquête is op verschillende locaties uitgevoerd in Rotterdam (en omgeving) in de periode van 9 mei tot 30 juni 2018. Er is geënkquêteerd in parken (het Vroesenspark, de Kralingse Plas, het Zuiderpark en het Museumpark), in winkelgebieden (de Koopgoot, de Binnenrotte en de Meent), bij schoolinstellingen (de Erasmus Universiteit Rotterdam, Hogeschool Rotterdam, Techniek College Rotterdam en Hogeschool in Holland) bij uitgaansgebieden/straten (Witte de With, de Binnenweg,

Stadhuisplein en Oude Haven) en op stranden (Hoek van Holland en strand Nesselande). Er is vijf keer op werkdagen van 13:00 tot 16:00 geënkquêteerd, twee keer op werkdagen van 17:00 tot 20:00 en twee keer op zaterdag van 13:00 tot 16:00.

De verzamelde data zijn na opschoning geanalyseerd met het softwareprogramma SPSS.

Interviews met bezoekers uit het Rotterdamse uitgaansleven

In totaal is er met zes bezoekers van het Rotterdamse uitgaansleven een telefonisch interview afgenomen. Deze respondenten zijn geworven via de vragenlijst. Deelnemers van de vragenlijst zijn aan het einde gevraagd om contactgegevens achter te laten wanneer zij wilden meewerken aan een verdiepend gesprek. Deze deelnemers zijn vervolgens telefonisch of per mail benaderd om een afspraak in te plannen met een onderzoeker van Risbo voor een telefonisch interview. De interviews variërend tussen de 10 en 26 minuten hebben plaatsgevonden in de periode van 28 mei tot 5 juni. Alle interviews zijn opgenomen op een geluidsrecorder.

Interviews met professionals uit het Rotterdamse uitgaansleven

In totaal is er met achttien professionals uit het Rotterdamse uitgaansleven gesproken, waarbij er één keer sprake was van een groepsgesprek en twaalf keer van één-op-één diepte-interviews. Deze professionals zijn benaderd op locatie, via mail of telefoon met de vraag of zij mee wilden werken aan het onderzoek. Er is gesproken met vier horecastewards, drie politieagenten, zes handhavers van Stadsbeheer, twee clubeigenaren, één beveiligers en twee barmedewerkers. De interviews/groepsgesprekken zijn afgenomen in de periode van 2 mei tot 3 september 2018. De diepte-interviews zijn opgenomen met een geluidsrecorder waarna deze letterlijk uitgewerkt zijn. Van het groepsgesprek is een verslag gemaakt door de uitvoerend onderzoeker. De interviewverslagen zijn vervolgens geanalyseerd via het softwareprogramma Atlas.Ti met behulp van een op de onderzoeksvragen gebaseerde codelijst. Naast de diepte-interviews is er ook geobserveerd tijdens een uitgaansavond. Een onderzoeker van Risbo is een uitgaansavond van 21:00 tot 05:00 meegelopen met de politie in het centrum van Rotterdam.

In de rapportage zijn citaten gebruikt die zijn voorzien van de volgende codes:

RB = Rotterdamse Bezoeker uitgaansleven

RH = Rotterdamse Horecasteward

RP = Rotterdamse Politieagent

RE = Rotterdamse Eigenaar club

RS = Rotterdamse Stadstoezichthouder

RBP = Rotterdams Bar Personeel

RBV = Rotterdamse Beveiligers

1.3 Demografie respondenten

In deze paragraaf wordt ingegaan op de achtergrondgegevens van de respondenten, de respons en de algemene veiligheidsgevoelens. In tabel 1.1 zijn de achtergrondkenmerken van de respondenten weergegeven naar geslacht, leeftijd, bevolkingsgroep en opleiding.

Tabel 1.1: Achtergrondgegevens respondenten

		Totaal*		Man		Vrouw	
		n	%	n	%	n	%
Totaal		580	100	149	100	406	100
Leeftijd	<18	24	4,3	4	2,7	20	5,0
	18 t/m 21	201	36,0	45	30,6	154	38,2
	22 t/m 25	169	30,3	43	29,3	125	31,0
	26 t/m 29	77	13,8	18	12,2	56	13,9
	30 t/m 33	34	6,1	15	10,2	18	4,5
	34 en ouder	53	9,5	22	15,0	30	7,4
Bevolkingsgroep	Nederlandse	424	77,8	106	75,2	313	78,8
	Marokkaanse	11	2,0	5	3,5	6	1,5
	Turkse	12	2,2	3	2,1	9	2,3
	Kaapverdiaanse	2	0,4	1	0,7	1	0,3
	Surinaamse	12	2,2	5	3,5	6	1,5
	Antilliaanse/Arubaans	6	1,1	2	1,4	4	1,0
	Poolse	4	0,7	1	0,7	3	0,8
	Anders	74	13,6	18	12,8	55	13,9
Afgeronde opleiding	Geen opleiding	2	0,4	0	0,0	1	0,2
	Basisschool	10	1,8	4	2,7	6	1,5
	Mavo of VMBO	47	8,5	13	8,8	33	8,2
	Mbo	100	18,0	35	23,8	65	16,2
	Havo, Vwo	188	33,8	44	29,9	143	35,7
	Hbo	114	20,5	26	17,7	85	21,2
	Universiteit	88	15,8	22	15,0	64	16,0
	Wil ik niet zeggen	7	1,3	3	2,0	4	1,0
Huidige opleiding	Geen opleiding	209	37,7	62	42,2	144	36,0
	Mavo of VMBO	4	0,7	1	0,7	3	0,8
	Mbo	53	9,5	16	10,9	36	9,0
	Havo, Vwo	62	11,2	14	9,5	48	12,0
	Hbo	119	21,4	29	19,7	87	21,8
	Universiteit	101	18,2	22	15,0	78	19,5
	Wil ik niet zeggen	7	1,3	3	2,0	4	1,0

Bron: Risbo eigen bewerking

*In totaal zijn er 580 enquêtes geanalyseerd binnen dit onderzoek. Niet alle respondenten hebben een geslacht ingevuld, of identificeren zich als man/vrouw. Vandaar dat niet alle categorieën tot 580 optellen.

In totaal zijn 580 vragenlijsten meegenomen in het onderzoek. Van de 634 ingevulde enquêtes zijn er 54 uitgesloten omdat deze vragenlijsten niet correct of voldoende ingevuld waren. Hierbij zijn als criteria gesteld dat respondenten in elk geval aangegeven moesten hebben hoe vaak zij uit zijn geweest (vraag 3) en hoe vaak zij grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben (vraag 15). Het kan nog steeds voorkomen dat respondenten enkele vragen niet beantwoord hebben, waardoor het totaal aantal respondenten (n) per vraag kan verschillen. Sommige vragen waren bijvoorbeeld optioneel om in te vullen.

Van de 634 respondenten identificeren 406 zich als vrouw en 149 als man. Zeventien personen hebben deze vraag niet ingevuld. Daarnaast hebben zes personen 'anders' ingevuld en twee personen 'androgyn'. Vanwege het kleine aantal respondenten dat zich 'anders' of 'androgyn' beschouwt, is het niet mogelijk uit te splitsen naar deze groepen. Deze respondenten zijn wel meegenomen in de categorie 'totaal'.

Uit de leeftijdsverdeling blijkt dat er relatief veel jongvolwassenen de vragenlijst hebben ingevuld. Ongeveer twee derde van de respondenten (66,2 procent) is tussen de 18 en 25 jaar oud. De overige respondenten zijn minderjarig (4,9 procent) of ouder dan 25 jaar (29,4 procent).

De meerderheid van de respondenten rekent zichzelf tot de Nederlandse bevolkingsgroep (77,8 procent). Er zijn kleine groepen respondenten die zichzelf rekenen tot de Marokkaanse bevolkingsgroep (2,0 procent), de Turkse bevolkingsgroep (2,2 procent) of Surinaamse bevolkingsgroep (2,2 procent). De overige respondenten rekenen zichzelf grotendeels tot een andere bevolkingsgroep dan opgenomen in de tabel (13,6 procent). Deze categorie 'anders' bestaat vooral uit personen die de vragenlijst in het Engels hebben ingevuld. In totaal is de vragenlijst 56 keer in het Engels ingevuld en 524 keer in het Nederlands. De personen die de vragenlijst in het Engels hebben ingevuld, betreffen vermoedelijk voornamelijk internationale studenten en expats. Hier is in de vragenlijst niet specifiek naar gevraagd. Als we kijken naar de hoogst afgeronde opleiding van respondenten, dan heeft het grootste gedeelte een havo of vwo opleiding afgerond (33,8 procent). Verder hebben vergelijkbare percentages respondenten een vervolgopleiding op Mbo- (18,0 procent), Hbo- (20,5 procent) of Wo-niveau (15,8 procent) afgerond. Momenteel volgt een groot deel, iets minder dan twee derde (62,3 procent) van de respondenten, nog een opleiding.

Representativiteit en significantie

De uitkomsten van dit onderzoek kunnen niet zonder meer als representatief worden beschouwd. Ten eerste is niet bekend wat de demografische kenmerken van alle bezoekers van het Rotterdamse uitgaansleven zijn. Zonder deze kennis is het niet mogelijk om een aselechte steekproef van deze groep te nemen of om te controleren of de groep respondenten qua samenstelling enigszins overeenkomt met het algemene uitgaanspubliek. Ook in andere onderzoeken is dit een wederkerend fenomeen. In onderzoek van het Trimbos instituut wordt daarom onder andere gebruik gemaakt van 'targeted sampling' waarbij

rechtstreeks en doelgericht via vindplaatsen voor uitgaanders respondenten geworven worden (Monshouwer et al., 2016). In dit onderzoek is een soortgelijke methode gebruikt.

Als we kijken naar de samenstelling van de respondentengroep, dan vermoeden we dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn in het onderzoek. Het is aannemelijk dat het uitgaanspubliek uit ongeveer evenveel vrouwen als mannen bestaat. In dit onderzoek hebben echter 406 vrouwen de vragenlijst ingevuld tegenover 149 mannen. Aan de andere kant is uit onderzoek bekend dat vrouwen vaker slachtoffer zijn van seksuele intimidatie en grensoverschrijdend gedrag dan mannen (De Haas, 2012). In die zin is het absoluut niet problematisch dat meer vrouwen dan mannen de vragenlijst ingevuld hebben. Bij de dataverzameling is bovendien niet specifiek gestuurd op het benaderen van personen met bepaalde achtergrondkenmerken. De enquêteurs is gevraagd om op random wijze, zoveel mogelijk mensen te benaderen die zich op dat moment op de veldwerklocatie bevonden. Door op verschillende locaties, op verschillende momenten in de week, zowel overdag als 's avonds te enquêteren, hebben we getracht zoveel mogelijk verschillende mensen te bereiken. Dat veel meer vrouwen dan mannen de vragenlijst hebben ingevuld kan er ook op duiden dat dit onderwerp meer leeft onder vrouwen dan mannen.

Tot slot is het aannemelijk dat er sprake is van een ondervertegenwoordiging van respondenten met een migratie-achtergrond. Dit valt echter niet met zekerheid te zeggen. Omdat in de vragenlijst is gevraagd naar hoe de respondent zichzelf identificeert, kan niet bepaald worden of iemand die zich als Nederlander identificeert dit ook is volgens de Nederlandse statistieken. Volgens de officiële statistieken van de gemeente Rotterdam (www.rotterdamincijfers.nl, 2018) was in 2018 iets minder dan de helft van de Rotterdammers autochtoon. Ruim een derde is niet-westerse allochtoon en ongeveer een op de acht Rotterdammers is een westerse allochtoon. Onder jongeren is het aandeel autochtonen kleiner dan gemiddeld in Rotterdam. Van de respondenten benoemt ruim drie kwart zich als Nederlander. Hoewel het goed mogelijk is dat jongeren die volgens de officiële definitie autochtoon zijn, zich Nederlander kunnen voelen, duidt onderzoek van onder andere het Sociaal Cultureel Planbureau erop dat veel Niet-Westerse allochtonen zich de afgelopen jaren juist minder Nederlander zijn gaan voelen (SCP, 2017). Het is daarom waarschijnlijk dat het aandeel respondenten met een migratieachtergrond in het onderzoek ondervertegenwoordigd is. Tegelijkertijd bestaan er signalen dat jongeren en jongvolwassenen met een migratieachtergrond minder frequent in het reguliere uitgaansleven te vinden zijn (Benschop, Nabben & Korf, 2013). Samenvattend kan dus niet gesteld worden dat de respondenten een representatieve afspiegeling vormen van het Rotterdamse uitgaanspubliek.

De verschillen tussen groepen die in het rapport benoemd worden (voornamelijk op basis van sekse), zijn significant op minimaal 5 procent niveau ($p < .05$).

1.4 Leeswijzer

Bij het schrijven van dit rapport is een aantal keuzes gemaakt die zijn gebaseerd op de focus van het onderzoek, de data en om de leesbaarheid te bevorderen. Zo wordt er bijvoorbeeld gesproken over 'incidenten', 'soort gedrag', 'grensoverschrijdend gedrag', etc. Met al deze termen wordt verwezen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag in de beleving van respondenten. Er is daarmee niet gekeken naar geweld, fraude, oplichting, discriminatie, etc. Hier wordt alleen over gesproken als het in relatie is met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wanneer er gesproken wordt over 'ernstige vormen van gedrag' dan worden daarmee misdrijven bedoeld waarop het strafrecht van toepassing is. Daarnaast is het goed voor de lezer om te onthouden dat dit onderzoek focust op het Rotterdamse uitgaansleven. Met Rotterdam wordt in dit geval de gehele gemeente bedoeld. In de praktijk wordt door respondenten en professionals nagenoeg altijd gesproken over het stadscentrum en aangrenzende uitgaansgebieden. De uitspraken die in dit onderzoek gedaan worden over mannen en vrouwen hebben altijd betrekking op de respondenten uit de vragenlijst tenzij anders vermeld. Vaak wordt er dan ook gesproken over mannelijke en vrouwelijke respondenten. Omdat respondenten zelf konden aangeven tot welk geslacht zij zichzelf beschouwen, is het niet per definitie zo dat alle personen die zich als vrouw of man beschouwen dit ook volgens de officiële statistieken zijn. Wanneer we in deze rapportage over mannen of vrouwen spreken dan bedoelen we daarmee personen die zichzelf als 'man' of 'vrouw' beschouwen. De uitspraken van professionals zijn gebaseerd op hun eigen beleving en ervaring. Wanneer er in het rapport wordt gesproken over toezichthouders dan worden hiermee alle in dit onderzoek gesproken personen bedoeld die tijdens uitgaansavonden betrokken zijn bij het bewaken van de (openbare) orde en veiligheid. Hieronder vallen: beveiligers, politieagenten, horecastewards en handhavers van stadstoezicht. Wanneer er wordt gesproken over 'de professionals' dan worden hiermee alle geïnterviewde experts bedoeld die actief zijn in het uitgaansleven of de horeca (dus ook de horecaondernemers of barpersoneel).

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op het Rotterdamse uitgaansleven in algemene zin. Hierbij wordt gekeken naar de frequentie waarmee men uitgaat en het algemene veiligheidsgevoel. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag besproken en de frequentie waarmee respondenten dit meemaken. Hoofdstuk 4 behandelt de ervaringen, gevoelens en reacties van slachtoffers en omstanders. Hoofdstuk 5 richt zich op de locaties waar het plaatsvindt. In hoofdstuk 6 is gekeken naar de meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en hoe zij afgedaan zijn. In hoofdstuk 7 is gekeken naar de manieren waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag tegengegaan wordt. Hoofdstuk 8 is een concluderend hoofdstuk.

Hoofdstuk 2 Uitgaan in Rotterdam

Voordat specifiek wordt gekeken naar seksueel grensoverschrijdend gedrag, wordt in dit hoofdstuk kort ingegaan op een aantal aspecten van het uitgaansleven in Rotterdam. Het algemene veiligheidsgevoel, de uitgaansfrequentie, middelengebruik en de meest bezochte uitgaansgebieden worden besproken.

2.1 Veiligheid en frequentie

In de vragenlijst is aan respondenten gevraagd om met een rapportcijfer van één tot tien aan te geven hoe veilig zij zich voelen tijdens het uitgaan in Rotterdam. Hierbij staat 1 voor heel erg onveilig en 10 voor heel erg veilig. In tabel 2.1 staan de resultaten weergegeven. Respondenten beoordelen hun veiligheidsgevoel tijdens het uitgaan met gemiddeld een 8,9. De veiligheidsbeleving

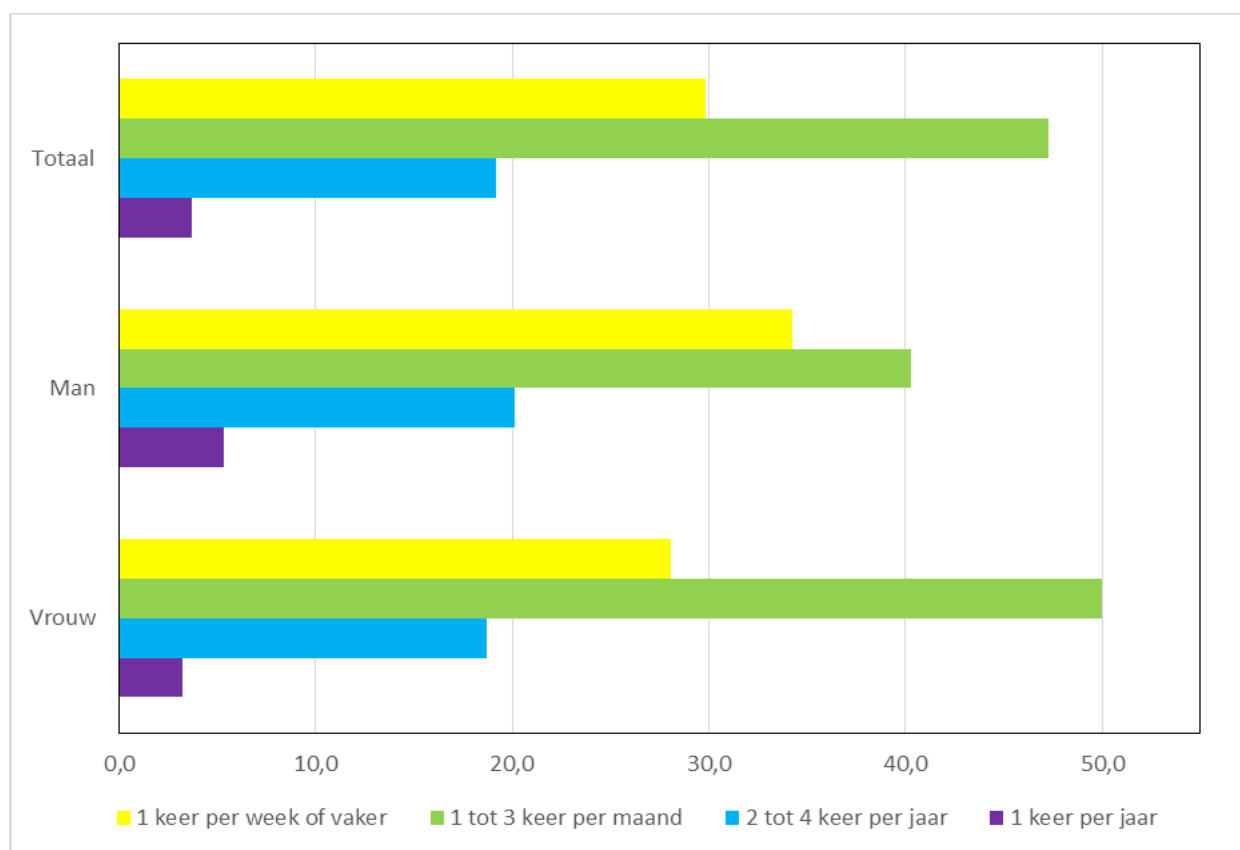
tussen mannen en vrouwen verschilt nauwelijks. Het algemene veiligheidsgevoel kan daarmee als positief beschouwd worden. Dit wordt bevestigd in de interviews met respondenten die uitgaan in Rotterdam. Zij beoordelen de sfeer van plekken waar zij naartoe gaan als prettig. Desalniettemin geven enkelingen wel aan dat er plekken/uitgaansgebieden zijn waar ze bewust niet (meer) naartoe gaan omdat zij zich daar relatief minder veilig voelen.

Er is in de vragenlijst ook geïnterviewd hoe vaak respondenten de afgelopen twaalf maanden gemiddeld uit zijn gegaan in Rotterdam (zie figuur 2.2). Het grootste deel van de respondenten, iets minder dan de helft (47,2 procent), gaat één tot drie keer per maand uit. Daarnaast gaat een relatief grote groep één keer per week of vaker uit (29,8 procent). Een klein deel van de respondenten gaat minder frequent uit. Ongeveer één op de vijf respondenten gaat twee tot vier keer per jaar uit (19,2 procent) of een enkele keer per jaar (3,7 procent). Er zijn significante verschillen in uitgaansfrequentie tussen mannen, vrouwen en verschillende leeftijdsgroepen (zie ook tabel b2.1b in de bijlage).

Tabel 2.1: Hoe veilig voel je jezelf tijdens het uitgaan? (Schaal 1-10)

	Gemiddelde	n
Totaal	8,9	563
Man	8,8	149
Vrouw	8,9	406

Bron: Risbo (eigen bewerking)

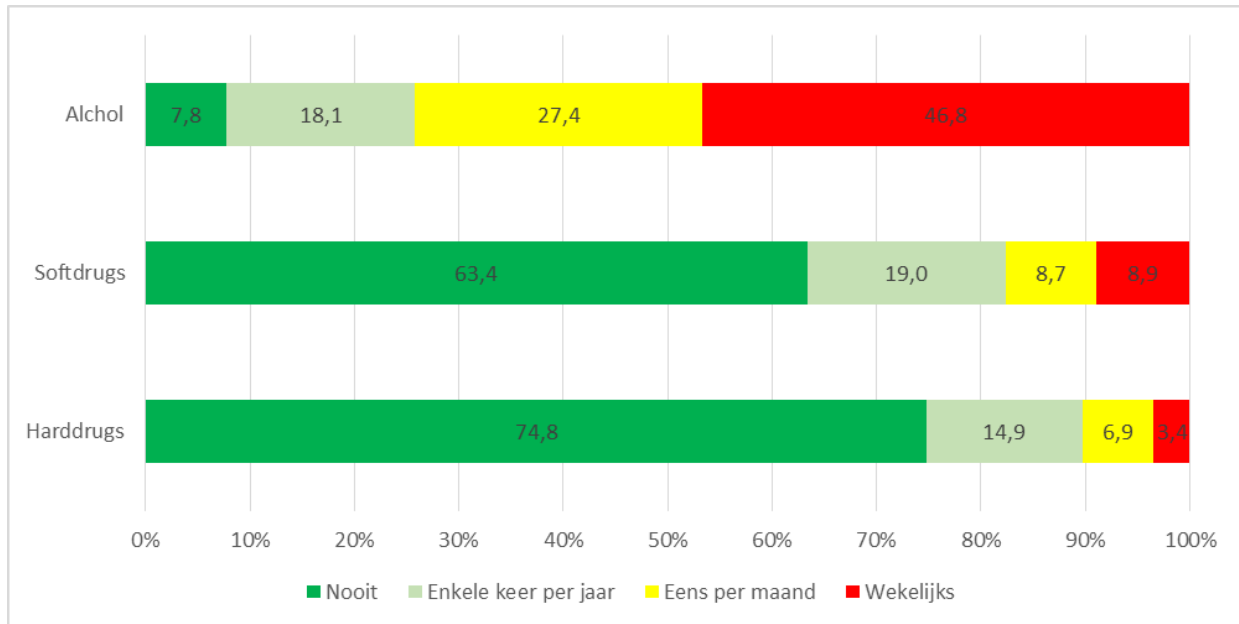

Figuur 2.2: Frequentie van uitgaan over de afgelopen 12 maanden in Rotterdam, uitgesplitst naar geslacht (%)

Bron: Risbo (eigen bewerking)

2.2 Middelengebruik

Door verschillende instituten is onderzoek gedaan naar het gebruik van genotsmiddelen als alcohol en (soft)drugs. Uit onderzoek van het Trimbos instituut (2016) blijkt dat bijna alle uitgaanders (95 procent) maandelijks alcohol drinken. Mannen drinken gemiddeld meer alcohol dan vrouwen tijdens het uitgaan. Volgens het Trimbos onderzoek drinken mannen op een uitgaansavond gemiddeld 14,9 glazen en vrouwen 9,9 glazen alcohol. Tevens blijkt uit hetzelfde onderzoek dat er veel wordt ingedronken voor het uitgaan. Voor het uitgaan drinken mannen gemiddeld al 6,4 glazen en vrouwen 4,5 glazen. Omdat veel mensen tijdens het uitgaan genotsmiddelen gebruiken, bestaat de verwachting dat dit invloed kan hebben op de aard en omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Om deze reden is aan de respondenten gevraagd of zij alcohol, softdrugs of harddrugs gebruiken (figuur 2.3).

Figuur 2.3: Frequentie waarmee respondenten alcohol, softdrugs en harddrugs gebruiken (%)

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Het gebruik van alcohol is over het algemeen meer genormaliseerd dan soft- en harddrugsgebruik. Dit blijkt ook het geval te zijn bij de deelnemers in dit onderzoek. Uit figuur 2.3 komt naar voren dat 92,2 procent van de respondenten weleens alcohol nuttigt tijdens het uitgaan. Hierbij geeft iets minder dan de helft van de respondenten (46,8 procent) aan wekelijks alcohol te drinken. Iets meer dan een kwart drinkt ongeveer eens per maand alcohol en een laatste kwart drinkt niet (7,8 procent) of nauwelijks (18,1 procent). Hierbij is aan de respondenten die alcohol drinken gevraagd hoeveel glazen zij gemiddeld drinken per keer dat zij uitgaan. Gemiddeld genomen drinken vrouwelijke respondenten acht glazen alcohol per uitgaansavond. Onder mannelijke respondenten ligt dit, met gemiddeld elf alcoholische consumpties, hoger.

Zowel het gebruik van soft- als harddrugs is relatief beperkt. Ruim 80 procent van de respondenten gebruikt nooit (63,4 procent) of nauwelijks (19,0 procent) softdrugs en 90 procent gebruikt nooit (74,8 procent) of nauwelijks (14,9 procent) harddrugs. In de interviews wordt door professionals veelvuldig aangekaart dat alcoholgebruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag samenhangen. Dit geldt voor zowel plegers als slachtoffers. Dit komt in paragraaf 3.2 aan bod.

2.3 Bestemmingen

Rotterdam kent een groot aanbod aan uitgaansgelegenheden. Aan de respondenten is gevraagd om maximaal vijf plekken te noemen waar zij uitgaan. In totaal hebben de 580 respondenten bijna 2.100 uitgaansbestemmingen opgegeven waarvan 149 unieke locaties. Deze locaties zijn vervolgens opnieuw gecodeerd naar regio (uitgaansgebieden). In tabel 2.4 staat een overzicht van de meest genoemde regio's. Hierbij zijn de volgende gebieden onderscheiden: Nieuwe & Oude Binnenweg/Mauritsweg, Kralingen & Oostplein, Maashaven, Meent & Coolsingel, Oude Haven & Blaak, Rotterdam-Zuid, Schieblok, Stadhuisplein & Kruiskade en het gebied rondom de Witte de Withstraat. De meest populaire uitgaansgebieden zijn rondom het Stadhuisplein. Ruim 1 op de vijf (20,9 procent) door respondenten benoemde uitgaansbestemmingen ligt in dit gebied. Dit wordt gevolgd door de Witte de Withstraat (16,2 procent) en het Schieblok (11,6 procent). Gekeken naar de leeftijd van de respondenten, zien we dat jongeren tot en met 21 jaar relatief vaak naar het gebied rondom Stadhuisplein gaan. De uitgaansgebieden rondom de Witte de Withstraat en het Schieblok trekken iets vaker oudere respondenten (zie ook tabel b2.3 in de bijlage). Tot slot is gekeken naar mogelijke verschillen in uitgaansbestemmingen afhankelijk van opleidingsniveau van de respondenten. Hierbij valt op dat relatief veel respondenten met als hoogste opleidingsniveau een mavo, vmbo of mbo-opleiding vaak uitgaan in het gebied rondom Stadhuisplein. Respondenten met een Hbo- of universitaire opleiding gaan vaker naar de Witte de Withstraat en de Oude Haven in vergelijking met andere groepen (zie tabel b2.4)

Tabel 2.4: Populaire uitgaansregio's

	n	%
Totaal respondenten	1966	100
Binnenweg & Mauritsweg	175	8,9
Festivals & evenementen	131	22,6
Kralingen & Oostplein	38	1,9
Maashaven	55	2,8
Meent & Coolsingel	141	7,2
Oude Haven & Blaak	156	7,9
Rotterdam-Zuid	15	0,8
Schieblok	229	11,6
Stadhuisplein & Kruiskade	411	20,9
Witte de With	319	16,2
Anders	427	21,7

2.4 Conclusie

Het veiligheidsgevoel tijdens het uitgaan in Rotterdam wordt over het algemeen als zeer positief beoordeeld door het uitgaanspubliek. Alle respondenten geven aan zich veilig te voelen tijdens het uitgaan en beoordelen de veiligheid gemiddeld met een 8,9. Er zijn hierin geen significante verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten. Het grootste deel van de respondenten, iets minder dan de helft, gaat één tot drie keer per maand uit. Daarnaast gaat een relatief grote groep één keer per week of vaker uit. De meest genoemde uitgaansgebieden bevinden zich rond het Stadhuisplein, de Witte de Withstraat en het Schieblok. Vrijwel alle respondenten drinken weleens alcohol tijdens het uitgaan en voor bijna de helft geldt dat zij op wekelijkse basis drinken. Mannelijke respondenten drinken gemiddeld elf en vrouwen acht alcoholische consumpties per uitgaansavond. Het gebruik van zowel soft- als

harddrugs is relatief beperkt, 94 procent gebruikt nooit of zelden softdrugs of harddrugs. Door professionals wordt opgemerkt dat alcoholgebruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan zeer sterk met elkaar verband houden. Zij zien zowel voor slachtoffers als plegers een verhoogde kans op het ervaren of vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, naarmate er meer alcohol gedronken is.

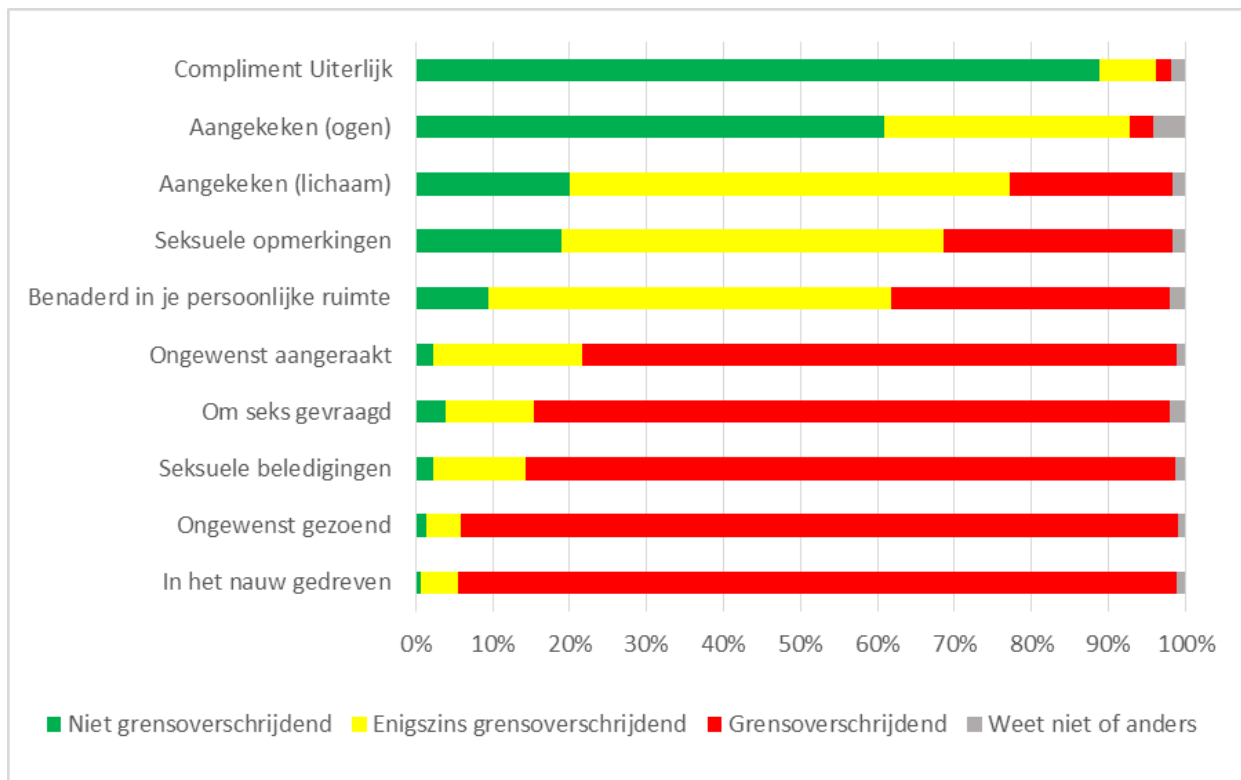
Hoofdstuk 3 Definitie en frequentie

In dit hoofdstuk wordt allereerst gekeken naar wat voor gedrag het uitgaanspubliek in Rotterdam als seksueel grensoverschrijdend ervaart. Daarnaast wordt gekeken in hoeverre en hoe vaak de respondenten dit gedrag meemaken tijdens het uitgaan in Rotterdam.

3.1 Definitie

Het definiëren van seksueel grensoverschrijdend gedrag is niet eenvoudig. Hoewel er in de wet bepaalde seksuele vergrijpen strafbaar zijn gesteld, bestaat er ook een groot grijs gebied. Het gaat hierbij dikwijls om verbale en non-verbale gedragingen waarbij de pleger en het slachtoffer geen (of licht) fysiek contact hebben. Het verschilt per persoon hoe dit soort situaties beleefd worden. Dit maakt het vaak niet mogelijk om een sluitende definitie te hanteren waarbij een specifiek soort gedrag automatisch als seksueel grensoverschrijdend kan worden geclassificeerd. Dit kan bijvoorbeeld ook afgeleid worden uit het onderzoek naar straatintimidatie (Fischer & Sprado, 2017) waarbij hoger opgeleide vrouwen vaker straatintimidatie ervaren dan andere groepen. Dit zou vooral te maken hebben met de gewenning binnen de groep lager opgeleide meisjes en het feit dat de eigen seksuele moraal vooral gevormd is door de (sociale) media en de invloeden van de vrienden groep. Het gaat in dit onderzoek dus om de manier waarop gedrag beleefd wordt. Bij gedragingen in het uitgaansleven is het denkbaar dat dit grijze gebied bovendien groter is. Voor een deel van het uitgaanspubliek hoort flirten en sjansen bij het uitgaansleven. Sommige jongeren hopen wellicht een partner te vinden tijdens het uitgaan. Enkele respondenten geven dan ook aan dat de grenzen voor seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan verschillen van de grenzen in het dagelijks leven of op straat. Bovendien is het tijdens het uitgaan moeilijker te bepalen wanneer bepaalde gedragingen veranderen in seksueel grensoverschrijdende gedragingen. Zo is het de vraag wanneer bijvoorbeeld flirten, omslaat in seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook het gebruik van verdovende middelen kan ertoe leiden dat grenzen verschuiven en dat mensen zich tijdens het uitgaan anders gedragen dan overdag op straat.

Om deze moeilijkheden te ondervangen, gaan we in dit onderzoek uit van de beleving van het ondervraagde uitgaanspubliek. Aan de deelnemers van de vragenlijst en geïnterviewden is een aantal gedragingen voorgelegd en gevraagd in welke mate zij deze vormen van gedrag grensoverschrijdend vinden. In figuur 3.1 staan verschillende soorten gedragingen weergegeven die tijdens het uitgaan voor kunnen komen en in welke mate respondenten dit grensoverschrijdend vinden.

Figuur 3.1: Verschillende vormen van gedrag tijdens het uitgaan en de mate waarin deze door respondenten als seksueel grensoverschrijdend worden ervaren.

Bron: Risbo (eigen bewerking)

In onderzoek naar seksuele intimidatie en grensoverschrijdend gedrag wordt vaak onderscheid gemaakt tussen verbale, non-verbale en fysieke vormen van seksuele intimidatie. De binnen dit onderzoek gebruikte gedragingen zijn grotendeels gebaseerd op het onderzoek naar straatintimidatie in Rotterdam (Fischer & Sprado, 2017). De voorbeelden uit dat onderzoek zijn gebaseerd op eerder wetenschappelijk onderzoek naar (seksuele) intimidatie.

De benoemde gedragingen binnen dit onderzoek zijn te onderscheiden naar verbale (complimenten, opmerkingen, beledigingen, om seks vragen), non-verbale (aangekeken worden, benaderen in de persoonlijke ruimte, in het nauw gedreven worden) en fysieke (ongewenst aangeraakt of gezoend worden) gedragingen. Uit de voorbeelden blijkt dat zowel verbale, non-verbale als fysieke gedragingen als grensoverschrijdend opgevat kunnen worden. Met name fysiek gedrag waarbij men ongewenst aangeraakt of gezoend wordt, wordt als grensoverschrijdend ervaren. Maar ook sommige verbale gedragingen (om seks gevraagd worden, seksuele beledigingen) worden door meer dan 80 procent van de respondenten als grensoverschrijdend ervaren. Het in het nauw gedreven worden, vindt meer dan 90 procent van de respondenten grensoverschrijdend. Het krijgen van een compliment over het uiterlijk of in de ogen aangekeken worden daarentegen, vindt een relatief groot deel niet grensoverschrijdend. Wanneer naar het lichaam gestaard wordt, seksuele opmerkingen worden gemaakt of wanneer men benaderd wordt in de persoonlijk ruimte vindt het grootste gedeelte van de respondenten dit enigszins grensoverschrijdend. Er zijn hierbij geen noemenswaardige verschillen tussen mannen en vrouwen.

Tijdens de interviews met uitgaanders in Rotterdam is ook gevraagd welk gedrag zij als seksueel grensoverschrijdend beschouwen tijdens het uitgaan. Ook hieruit blijkt dat zowel fysieke, verbale als non-verbale gedragingen als grensoverschrijdend beschouwd worden. Verder ervaren een aantal respondenten vooral het aanhouden van bepaalde gedragingen als grensoverschrijdend. Als iemand bijvoorbeeld “heel lang bij me in de buurt blijft hangen” (RB6), “continue dichtbij je in de buurt is en je herhaaldelijk zegt dat je dat niet wil hebben” (RB4) en “wanneer je niet meer weg kan, en het aan blijft houden, dan vind ik het grensoverschrijdend” (RB1). Benadrukt moet worden dat deze vorm van opdringerigheid, achtervolgingen (art. 426bis Sr.) en aanrakingen (art. 246 Sr.) strafbaar zijn gesteld in het wetboek van strafrecht. Tevens blijkt uit de interviews dat er verschillen bestaan in de beleving van respondenten. Zo vindt de ene respondent het niet erg om in de kont te worden geknepen tijdens het uitgaan (“Je kont enzo aanraken dat hoort erbij, je gaat uit en het gebeurt en dat vind ik ook helemaal niet erg”, RB6) terwijl de ander aangeeft dit als grensoverschrijdend te beschouwen. Professionals geven aan dat het verschil in seksuele grenzen ook oorzaak kan zijn van incidenten. Zo legt een professional uit dat een deel van de plegers zich niet bewust is van de grenzen van de ander: “Het zijn gewoon mensen die de grenzen niet weten van de persoon tegenover hen. [...] Voor sommigen is het heel normaal als ze met een dame praten om meteen hun hand ergens op te leggen.” (RH3) Zowel professionals als uitgaanders geven aan dat alcoholgebruik hierbij een grote rol speelt. Sommige van de plegers gedragen zich brutaler en ‘durven meer’ door alcoholgebruik, soms met het gevolg dat zij over de grenzen van anderen heen gaan.

3.2 Frequentie

In de vragenlijst is bewust twee keer dezelfde vraag omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag opgenomen. Zowel aan het begin als aan het einde van de vragenlijst is gevraagd hoe vaak de respondent in de afgelopen twaalf maanden tijdens het uitgaan in Rotterdam seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt heeft. Als toelichting op de vraag staat geschreven: het gaat hier om jouw eigen definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag op dit moment. Tijdens de ontwikkeling van de vragenlijst bleek uit afname onder het testpanel dat sommige respondenten aan het begin van de vragenlijst seksueel grensoverschrijdend gedrag anders beoordelen dan aan het einde van de vragenlijst. Hierdoor variëren de antwoorden, afhankelijk van waar de vraag in de vragenlijst opgenomen is. Met deze variatie in antwoorden is rekening gehouden door de vraag twee keer voor te leggen. In tabel 3.2 staan de uitkomsten op de vraag weergegeven, hierbij is onderscheid gemaakt in uitkomsten aan het begin van de vragenlijst en aan het eind van de vragenlijst.

Tabel 3.2: Verdeling van respondenten die wel of geen SGG hebben meegemaakt tijdens het uitgaan in Rotterdam in de afgelopen 12 maanden, uitgesplitst naar geslacht en positie van de betreffende vragen in de enquête.

		Totaal		Man		Vrouw		Overig	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Begin vragenlijst	Nee	236	42,3	95	64,2	138	34,3	3	37,5
	Ja	322	57,7	53	35,8	264	65,7	5	62,5
Eind vragenlijst	Nee	177	31,4	81	54,4	94	23,2	2	25,0
	Ja	386	68,6	68	45,6	312	76,8	6	75,0

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Het valt op dat de ruime meerderheid van de respondenten, zowel aan het begin als einde van de vragenlijst, aangeeft weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben (respectievelijk 57,7 en 68,6 procent). Hierbij zien we een significant verschil tussen mannen en vrouwen. Onder de mannen geeft 35,8 procent, aan het begin van de vragenlijst, aan weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben, terwijl dit onder vrouwen 65,7 procent is. Daarnaast valt op dat zowel mannen als vrouwen bij de tweede keer invullen van deze vraag vaker aangeven seksueel grensoverschrijdend gedrag mee te hebben gemaakt. Zo geeft ruim drie kwart van de vrouwelijke respondenten aan grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben wanneer het later in de vragenlijst opnieuw wordt gevraagd (76,8 procent). Dit kan erop duiden dat bepaalde soorten gedrag genormaliseerd zijn en aanvankelijk als normaal beschouwd worden, maar dat door het beantwoorden van de vragen respondenten dit bij nader inzien als grensoverschrijdend beschouwen.

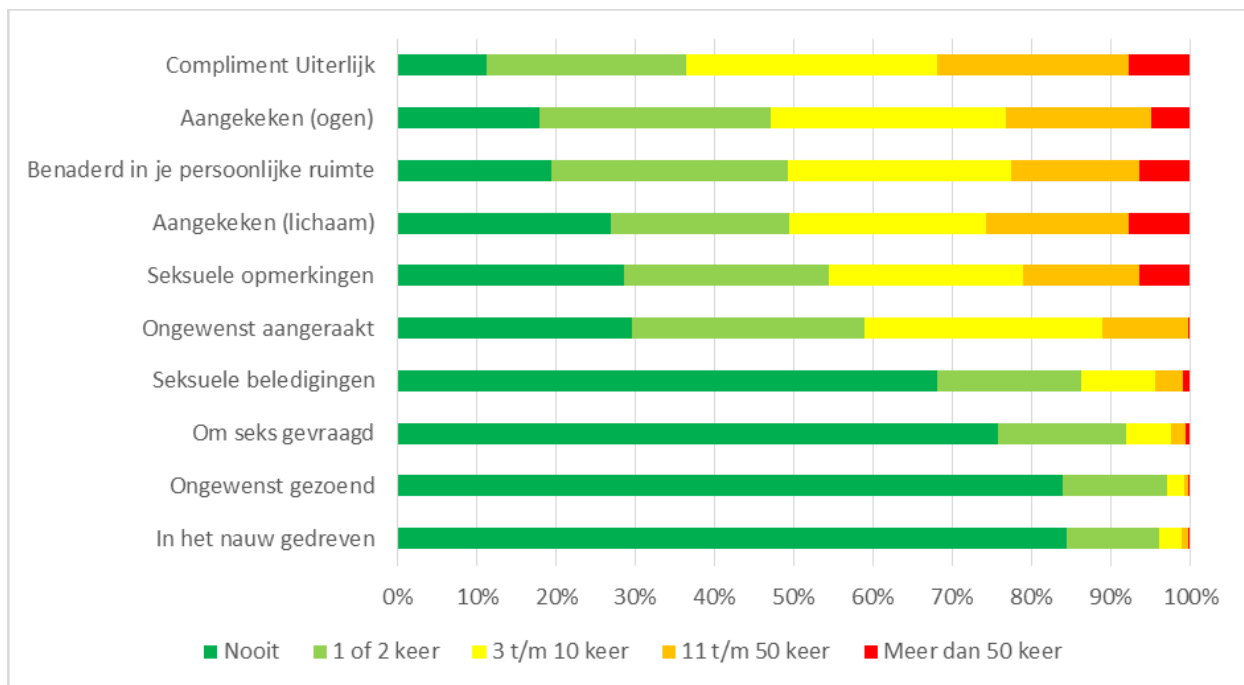
In tabel 3.3 is weergegeven hoe vaak respondenten grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben. Ruim een derde van de respondenten (36,8 procent) heeft het afgelopen jaar één of twee keer grensoverschrijdend gedrag meegemaakt tijdens het uitgaan in Rotterdam. Bij iets meer dan één op de vijf respondenten is dit drie tot en met tien keer (22,9 procent). Vrouwelijke respondenten maken vaker meerdere keren grensoverschrijdend gedrag mee dan mannelijke respondenten. Onder vrouwelijke respondenten heeft ruim één op de drie (37,4 procent), drie keer of vaker seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt in het afgelopen jaar. Bij mannelijke respondenten is dit 14,8 procent.

Tabel 3.3: Antwoorden op de vraag 'Hoe vaak je de afgelopen 12 maanden tijdens het uitgaan in Rotterdam seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt?'

	Totaal		Man		Vrouw	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	563	100	149	100	406	100
Nooit	177	31,4	81	54,4	94	23,2
1 of 2 keer	207	36,8	46	30,9	160	39,4
3 t/m 10 keer	129	22,9	18	12,1	109	26,8
11 t/m 50 keer	46	8,2	3	2,0	41	10,1
Meer dan 50 keer	4	0,7	1	0,7	2	0,5

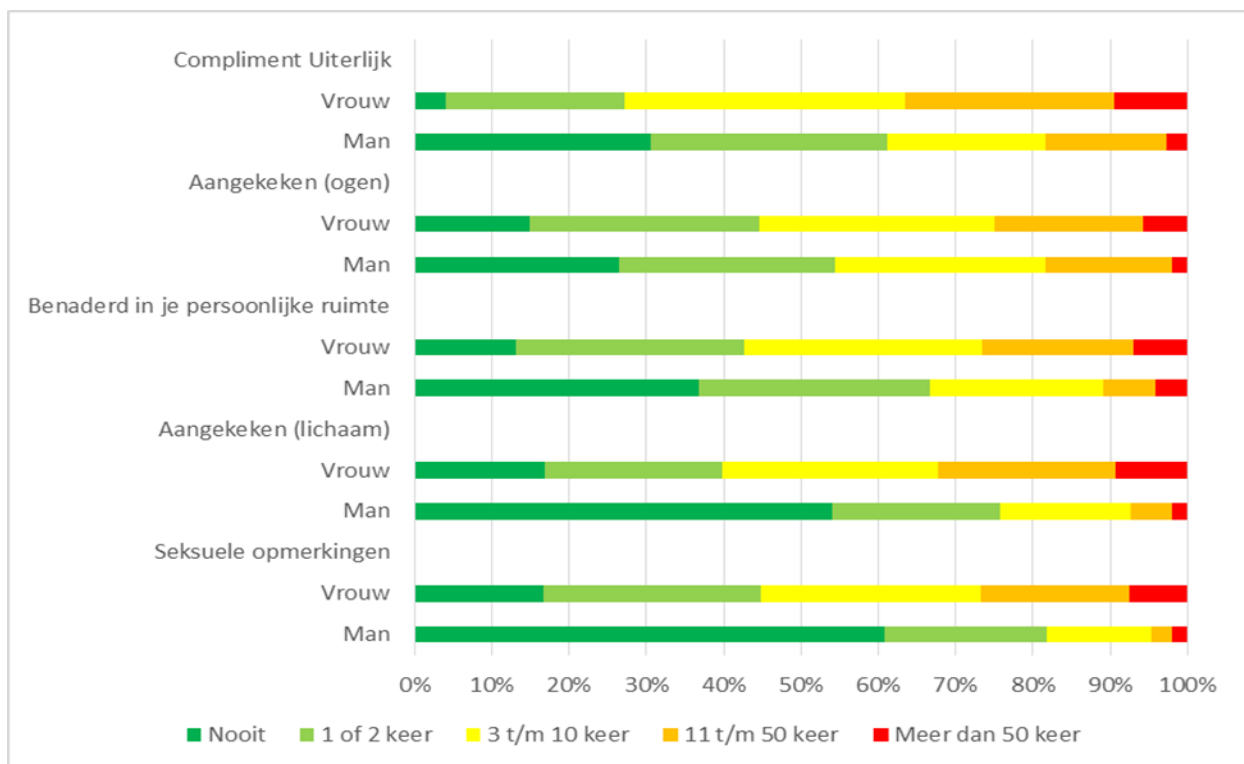
Bron: Risbo (eigen bewerking)

Figuur 3.4 gaat in op de frequentie waarmee de verschillende onderscheiden vormen van gedrag meegemaakt zijn. Uit de figuur kan opgemaakt worden dat met name het krijgen van een compliment, aangekeken worden, benaderd worden in de persoonlijke ruimte en seksuele opmerkingen relatief vaak ervaren worden. Ook 'ongewenst aangeraakt worden' komt relatief vaak voor. We zien hierbij een samenhang met de typen gedrag die als het minst grensoverschrijdend worden ervaren (zie figuur 3.1). Met andere woorden, de soorten gedrag die het vaakst als niet grensoverschrijdend worden ervaren, komen het vaakst voor. Meer dan de helft van de respondenten maakt meer dan drie keer per jaar mee dat zij een 'compliment krijgen', 'aangekeken worden' of 'benaderd worden in de persoonlijke ruimte' tijdens het uitgaan. 'Ongewenst gezoend' en 'in het nauw gedreven worden' komen relatief het minst vaak voor. Ongeveer 85 procent van de respondenten geeft aan dit de afgelopen twaalf maanden niet meegemaakt te hebben. Wanneer respondenten dergelijk gedrag wel meemaken, gebeurt het meestal één of twee keer per jaar. Dit geldt voor ongeveer één op de acht respondenten.

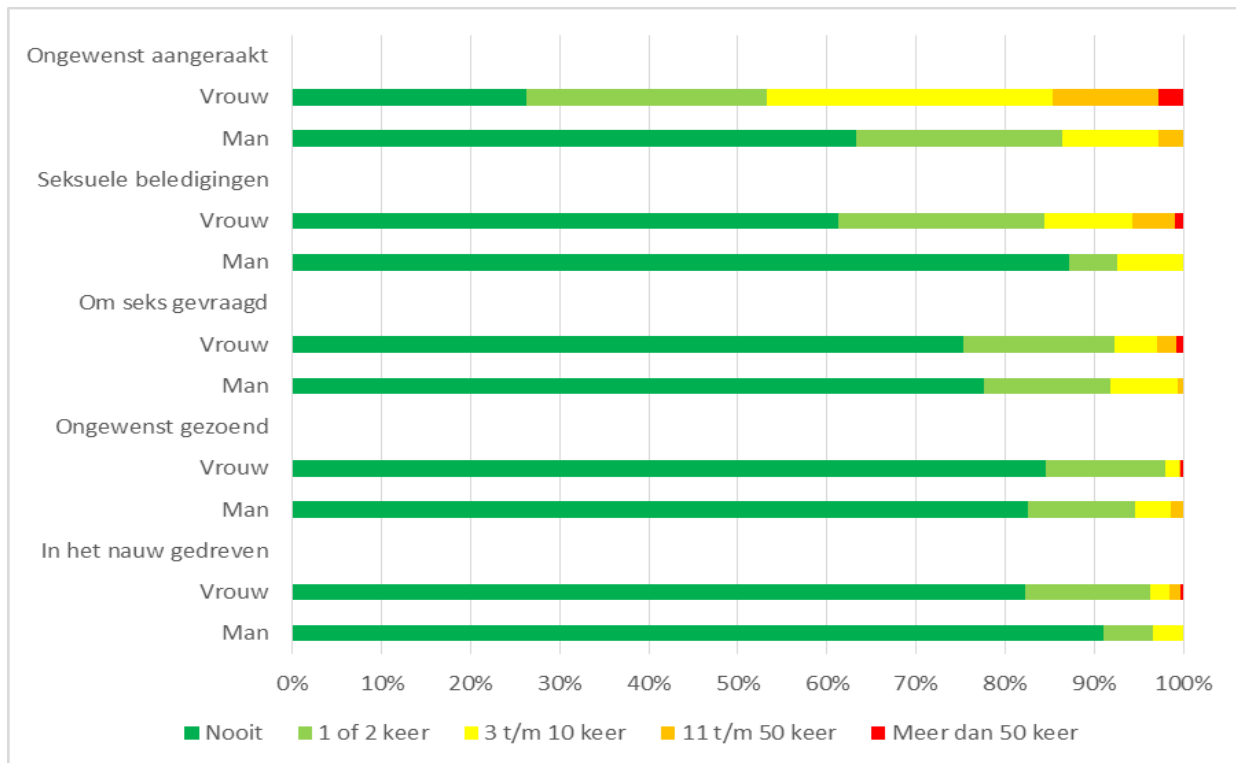
Figuur 3.4: Frequentie van meemaken vormen van gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam de afgelopen 12 maanden (%)
 Bron: Risbo (eigen bewerking)

In figuur 3.5a en 3.5b staat dezelfde informatie weergegeven maar dan uitgesplitst naar mannen en vrouwen. Voor nagenoeg elke onderscheiden vorm van gedrag geldt dat vrouwelijke respondenten dit veel vaker ervaren dan mannelijke respondenten. Zo heeft meer dan 60 procent van de mannen geen seksuele opmerkingen gekregen tijdens het uitgaan in de afgelopen twaalf maanden, terwijl dit voor minder dan twintig procent van de vrouwelijke respondenten geldt. Daarnaast geeft 46,7 procent van de vrouwelijke respondenten aan meer dan drie keer per jaar ongewenst aangeraakt te worden tijdens het uitgaan (3 t/m 10 keer, 32,1 procent; 11 t/m 50 keer, 11,9 procent; meer dan 50 keer, 2,8 procent) terwijl dit voor slechts 13,6 procent van de mannelijke respondenten geldt. Niet alleen maken vrouwelijke respondenten vaker grensoverschrijdend gedrag mee, ook de frequentie waarmee zij dit de afgelopen twaalf maanden meemaken ligt hoger dan onder mannelijke respondenten.

Figuur 3.5a: Frequentie van meemaken vormen van gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam de afgelopen 12 maanden (uitgesplitst naar geslacht, %)

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Figuur 3.5b: Frequentie van meemaken vormen van gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam de afgelopen 12 maanden (uitgesplitst naar geslacht, %)

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Om een beter beeld te krijgen van de situaties waarbij er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag, is de respondenten gevraagd naar hun relatie tot de pleger(s) (zie tabel 3.6). Van de 338 respondenten die deze vraag beantwoord hebben, geeft bijna 90 procent aan dat de pleger een onbekende was. Voor vrouwelijke respondenten ligt dit percentage nog iets hoger (94,7 procent) terwijl het bij mannen juist in mindere mate om onbekenden gaat (73,2 procent). Bij deze groep betreft het relatief vaak (ex)partners (8,5 procent) of bekenden via het uitgaansleven (5,6 procent).

De resultaten uit de vragenlijst worden bevestigd tijdens de interviews met professionals. Professionals geven aan dat slachtoffers de plegers vaak niet lijken te kennen. Hierbij wordt er wel altijd verwezen naar mannen als de plegers. Het gaat hierbij in de beleving van de professionals vaak om jonge mannen die zelf uit zijn (geweest) of jongeren die 's nachts op straat rondhangen.

Tabel 3.6: Relatie van slachtoffer grensoverschrijdend gedrag ten opzichte van pleger

	Totaal		Man		Vrouw	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	338	100	71	100	263	100
Onbekende	303	89,6	52	73,2	249	94,7
Partners/vaste vriend(in) of ex-partner/ex-vriend(in)	7	2,1	6	8,5	1	0,4
Vriend(in) (geen liefdesrelatie)	7	2,1	2	2,8	5	1,9
Bekenden (via het uitgaansleven)	7	2,1	4	5,6	2	0,8
Bekenden (niet via het uitgaansleven)	4	1,2	3	4,2	1	0,4
Collega	1	0,3	0	0,0	1	0,4
Familielid	1	0,3	0	0,0	1	0,4
Anders	8	2,4	4	5,6	3	1,1

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Alle geïnterviewde professionals geven aan elke uitgaansavond/-nacht (donderdag tot en met zondag) enkele of meerdere keren seksueel grensoverschrijdend gedrag waar te nemen (variërend in ernst). Hierbij moet opgemerkt worden dat het in nagenoeg alle voorbeelden ging om vrouwelijke slachtoffers en mannelijke plegers. Als het gaat om de zichtbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag, dan heerst bij de professionals sterk het gevoel dat zij slechts het topje van de ijsberg waarnemen. Een deel van het gedrag dat plaatsvindt, betreft verbale vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vooral op momenten dat de clubs leeglopen en er veel gedronken is, worden er veel dingen naar vrouwen geroepen. Het gaat dan om het seksueel getint naroeppen of uitschelden van vrouwen, maar ook om het vragen naar persoonlijke informatie zoals woonadres of telefoonnummer. Een professional vertelt vaak mee te maken dat vrouwen onheus bejegend worden op straat met sissgeluiden en aangesproken worden met: *'meisje, meisje'* en *'je bent mooi, je ziet er lekker uit, lekker kontje en dat soort dingen allemaal'* (RP1). Wanneer vrouwen niet reageren op deze opmerkingen dan wordt de toon vaak agressiever en beginnen plegers te schelden. Maar ook opmerkingen zonder agressieve toon worden soms door respondenten als zeer grensoverschrijdend beschouwd. Zo vertelt een vrouw: "ik heb een vriendin en als ik met mijn vriendin op straat loop bij ons in de buurt is dat prima, maar zodra we uit gaan en we geven elkaar een kus of we lopen hand in hand ofzo dan heb je gelijk dat iedereen er op af springt en er opmerkingen over heeft. [...] Over het algemeen is het positief bedoeld zo van "Is dat je vrouw en leuk dat jullie samen zijn, goed hoor" maar de manier waarop ze het zeggen is heel erg seksualiserend, dat vooral." (RB1)

Non-verbale vormen komen ook regelmatig voor tijdens het uitgaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om het langdurig aanstaren van iemand. Een andere vorm van non-verbaal seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omschreven door een respondent die in een kroeg in Rotterdam stiekem gefotografeerd werd tijdens het uitgaan. "Een vriendin van mij en ik waren met z'n drieën uit voor haar verjaardag en toen waren we in [naam kroeg]. En we stonden daar gewoon met z'n drieën te dansen en op een gegeven moment zagen we een telefoon op de grond liggen en wij dachten: 'huh iemand is een selfie

vanuit een hele rare hoek aan het maken ofzo?', maar ze schoven hem echt bij mijn huisgenootje onder het rokje om een foto van haar onderbroek te maken." (RB3)

Fysieke vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bestaan vaak uit ongewenst aanraken. Bijna alle uitgaanders vertellen dat ze op straat of binnen in de uitgaansgelegenheid weleens ongewenst aangeraakt worden door een arm om de schouder of het aanraken van lichaamsdelen. Ook op de dansvloer of in de rij bij de garderobe komt dit soort gedrag voor volgens respondenten. Voor sommigen is dit soort gedrag genormaliseerd, zij geven aan dat dit eenvoudig weg bij het uitgaan hoort. Opvallend genoeg geeft een vrouwelijke barmedewerker aan dat zij ook zelf regelmatig tijdens het werken achter de bar te maken krijgt met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit kan bijvoorbeeld bestaan uit ongewenst een arm om je heen geslagen krijgen of ongewenst aangeraakt worden. Deze medewerker geeft aan dat vrouwelijke kennissen die eveneens in de Rotterdamse horeca werken, hier ook vaak mee te maken krijgen.

Tot slot wordt vaak aangegeven dat vanwege schaamte- of schuldgevoelens een deel van de slachtoffers geen aangifte of melding doet wanneer zij iets meemaakt (zie ook paragraaf 6.2.). Hierdoor is de exacte omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag moeilijk vast te stellen. Er kan echter gesteld worden dat in elk geval een groot deel van de vrouwelijke uitgaanders te maken krijgt met vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een aantal professionals is van mening dat de seksuele moraal losser is geworden in de loop der jaren. Hierdoor zou seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk vaker voorkomen. Tegelijkertijd zijn er professionals die aangeven, dat seks gerelateerde incidenten in de horeca altijd al hebben plaatsgevonden en daarmee (helaas) tot een schaduwzijde van het uitgaansleven behoren. Deze professionals zien geen toename van het aantal incidenten waarbij er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een deel van de professionals is van mening dat met name in de zomer, wanneer uitgaanders luchtiger gekleed gaan, er meer incidenten plaatsvinden. Een enkele professional geeft aan dat juist wanneer het langer donker is, zoals in de winter, er meer incidenten plaatsvinden.

3.3 Conclusie

Het is nagenoeg onmogelijk om een eenduidige definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag te formuleren omdat dit per persoon kan verschillen. Hoewel in de wet specifieke (seksuele) vergripen strafbaar zijn gesteld, bestaat er ook een groot grijs gebied. De beleving verschilt per persoon en wordt beïnvloed door bijvoorbeeld de context, gebruik van verdovende middelen, eerdere ervaringen en de pleger (Fischer & Sprado, 2017). In dit onderzoek zijn we daarom uitgegaan van de beleving van de respondenten en hun eigen definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bijna alle respondenten definiëren in het nauw gedreven worden, ongewenst gezoend worden, seksuele beledigingen toegeroepen krijgen, om seks gevraagd worden, ongewenst aangeraakt worden, benaderd worden in de

persoonlijke ruimte, seksuele opmerkingen toegeroepen krijgen of bekeken worden op bepaalde lichaamsdelen tijdens het uitgaan, als (enigszins) seksueel grensoverschrijdend. In de ogen aangekeken worden of een compliment krijgen over het uiterlijk wordt veelal als minder of als niet grensoverschrijdend beoordeeld. De overgrote meerderheid van de respondenten heeft in de afgelopen twaalf maanden minimaal één keer meegemaakt dat ze benaderd werden in de persoonlijke ruimte, aangekeken werden op lichaamsdelen, ongewenst aangeraakt werden of seksuele opmerkingen toegeroepen kregen. Wat relatief minder voorkomt, maar desondanks door meer dan een kwart van de uitgaanders ervaren is, zijn seksuele beledigingen en om seks gevraagd worden. Uit de vragenlijst komt naar voren dat bij circa 90 procent van de respondenten die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben, de pleger een onbekende was en nagenoeg altijd van het mannelijk geslacht. Het zou volgens hen vaak jonge mannen betreffen die zelf uit zijn (geweest) of jongeren die 's nachts op straat rondhangen.

In de vragenlijst is twee keer, zowel aan het begin als aan het einde, dezelfde vraag omtrent het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag gesteld. Aan het begin van de vragenlijst geeft 58 procent van de respondenten aan in de afgelopen twaalf maanden weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben tijdens het uitgaan in Rotterdam. Aan het eind van de vragenlijst is dit 69 procent. Deze cijfers tonen aan dat de overgrote meerderheid van de respondenten in de afgelopen twaalf maanden weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt heeft tijdens het uitgaan in Rotterdam.

Verder lijkt de variatie in percentages erop te duiden dat bepaalde gedragingen die aanvankelijk als normaal beschouwd worden ('genormaliseerd'), bij nader inzien als grensoverschrijdend beschouwd worden. De resultaten laten ook zien dat er significant meer vrouwelijke dan mannelijke respondenten seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Voor nagenoeg elke onderscheiden vorm van gedrag geldt dat vrouwelijke respondenten dit veel vaker ervaren dan mannelijke respondenten. Bij de tweede uitvraag naar het ervaren van seksueel grensoverschrijdend gedrag geeft 77 procent van de vrouwen en 46 procent van de mannen aan in de afgelopen twaalf maanden dit weleens meegemaakt te hebben tijdens het uitgaan in Rotterdam. In de interviews hebben professionals aangegeven dat zij op vrijwel elke uitgaansavond/-nacht (donderdag tot en met zondag) enkele of meerdere keren seksueel grensoverschrijdend gedrag waarnemen (variërend in ernst).

Hoofdstuk 4 **Slachtoffers, gevoelens en reacties**

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de achtergrond van slachtoffers en wordt verder in gegaan op de gevoelens en reacties die seksueel grensoverschrijdend gedrag oproepen.

4.1 Slachtoffers

Eerder bleek al dat vrouwelijke deelnemers aan de vragenlijst vaker seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken dan mannelijke respondenten. Ook in de interviews met professionals en uitgaanders gaat het bijna altijd over vrouwelijke slachtoffers. Desondanks maakt een klein deel van de mannelijke respondenten ook seksueel grensoverschrijdend gedrag mee.

In tabel 4.1 wordt een vergelijking gemaakt tussen de achtergrondkenmerken van respondenten die wel en geen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt. Deze verschillen staan uitgedrukt in het verschil in percentage naar achtergrondkenmerken. Hierbij kunnen we zien in hoeverre de populatie die slachtoffer is geweest, verschilt met de groep die geen slachtoffer is geweest. Aan de hand hiervan kan gekeken worden of groepen met bepaalde achtergrondkenmerken bovengemiddeld vaak slachtoffer zijn. Door de uitsplitsing naar verschillende subgroepen zijn sommige categorieën relatief klein. Om deze reden is er niet uitgesplitst naar herkomst. Bij mannelijke respondenten zijn er 68 personen die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben en 71 personen niet. Dit is bijna de helft van de respondenten. Bij vrouwelijke respondenten is dit 312 (wel) tegenover 87 (niet). De verschillen in de tabel dienen daarom met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Wanneer in de tabel een negatief getal staat, betekent dit dat de groep met dit achtergrondkenmerk kleiner is onder respondenten die grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt dan de respondenten die dit niet meegemaakt hebben. Andersom betekent dit dat, bij een positief getal, slachtoffers vaker dit achtergrondkenmerk hebben dan degenen die dit niet meegemaakt hebben. Hoe groter het getal, hoe groter het verschil in percentage tussen respondenten met en zonder ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. De aantallen zijn dus geen absolute aantallen of percentages maar het verschil in percentagepunten. In tabel b4.1a en b4.1b in de bijlage staan de demografische kenmerken van de groep respondenten die wel en geen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt weergegeven.

Tabel 4.1: Verschillen in percentagepunten tussen respondenten die wel en geen seksueel grensoverschrijdend meegemaakt hebben (uitgesplitst naar geslacht)

		Totaal	Man	Vrouw
Leeftijd	<18	3,9	1,6	4,2
	18 t/m 21	2,3	-11,6	6,3
	22 t/m 25	6,1	12,8	2,9
	26 t/m 29	-0,3	4,8	-3,3
	30 t/m 33	-2,1	0,4	-1,6
	34 jaar en ouder	-9,9	-6,0	-8,0
Afgeronde opleiding	Geen opleiding	0,5	0,0	0,3
	Basisschool	0,6	1,6	0,5
	Mavo of VMBO	-4,2	-9,5	-0,3
	Mbo	-3,3	7,6	-6,0
	Havo, Vwo	10,1	9,5	8,9
	Hbo	2,7	-6,0	6,4
	Universiteit	-4,4	-1,9	-7,8
	Wil ik niet zeggen	-2,0	-1,3	-2,0
Huidige opleiding	Geen opleiding	-10,8	-11,3	-8,8
	Mavo of VMBO	0,2	-1,4	1,0
	Mbo	-0,4	3,4	-0,2
	Havo, Vwo	-0,6	1,9	-2,9
	Hbo	8,8	12,5	5,7
	Universiteit	3,1	-6,7	5,7
	Wil ik niet zeggen	-0,2	1,6	-0,5

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Wanneer we kijken naar de verschillen in verdeling van leeftijd dan zien we dat onder de groep vrouwelijke slachtoffers een oververtegenwoordiging is van relatief jonge vrouwen. Zo is de groep 18 t/m 21-jarigen 6,3 procentpunten groter onder slachtoffers (38,5 procent tegenover 32,2 procent). Vrouwelijke respondenten van 26 jaar en ouder maken minder vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag mee. Onder mannelijke respondenten zien we een meer gevarieerd beeld. Hetzelfde geldt voor de afgeronde opleiding. Er lijkt een brede spreiding in het opleidingsniveau van slachtoffers. Slachtoffers met een mavo, vmbo of universitaire opleiding zijn ondervertegenwoordigd in de slachtoffergroep. Respondenten met een havo, vwo of hbo-opleiding zijn weer oververtegenwoordigd. Op basis hiervan kan niet gesteld worden dat hoger of lager opgeleiden vaker dan gemiddeld slachtoffer zijn. Wanneer we kijken naar de huidige opleiding van respondenten dan valt ten eerste op dat de groep respondenten die momenteel geen opleiding volgt (sterk) ondervertegenwoordigd is. Van de groep die seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt, volgen 132 respondenten (34,7 procent van alle 'slachtoffers') momenteel geen opleiding tegenover 72 respondenten (45,6 procent) die dit niet meegemaakt hebben. Andersom berekend betekent dit dat een relatief groot deel van de slachtoffers momenteel nog een opleiding volgt. Met andere woorden, scholieren en studenten lijken vaker slachtoffer te worden van seksueel

grensoverschrijdend gedrag. Dit hangt vanzelfsprekend ook samen met de leeftijd van slachtoffers. Hoe jonger de respondent hoe groter de kans dat hij/zij nog een opleiding volgt.

Dit beeld wordt grotendeels bevestigd in de interviews. Zo hebben ook de uitgaanders die geïnterviewd zijn, verschillende achtergronden. Professionals geven aan dat slachtoffers zeer diverse achtergronden hebben, zowel naar nationaliteit als opleidingsniveau. Wanneer het gaat over ernstigere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag dat op straat plaatsvindt, geven zij aan dat het vaak jonge vrouwen betreft die enigszins naïef zijn. Doordat zij nog niet veel ervaring hebben met uitgaan (en vaak ook met alcoholgebruik) zijn zij eerder vatbaar voor mooie praatjes. Hierbij wordt verschillende keren opgemerkt dat het relatief vaak jonge vrouwen van buiten de stad betreft. Zo geeft een professional aan:

“Het gaat om alle soorten meisjes [...] Ik denk wel [dat] meisjes die van buiten de stad komen, die zijn vaak wel wat naïever. Meisjes die hier vandaan komen die weten wat er in de stad speelt, wat voor figuren er rondlopen. En je hebt natuurlijk dorpen omheen Rotterdam dus die [meisjes] zijn misschien wel wat ontvankelijker daarvoor.” (RS1)

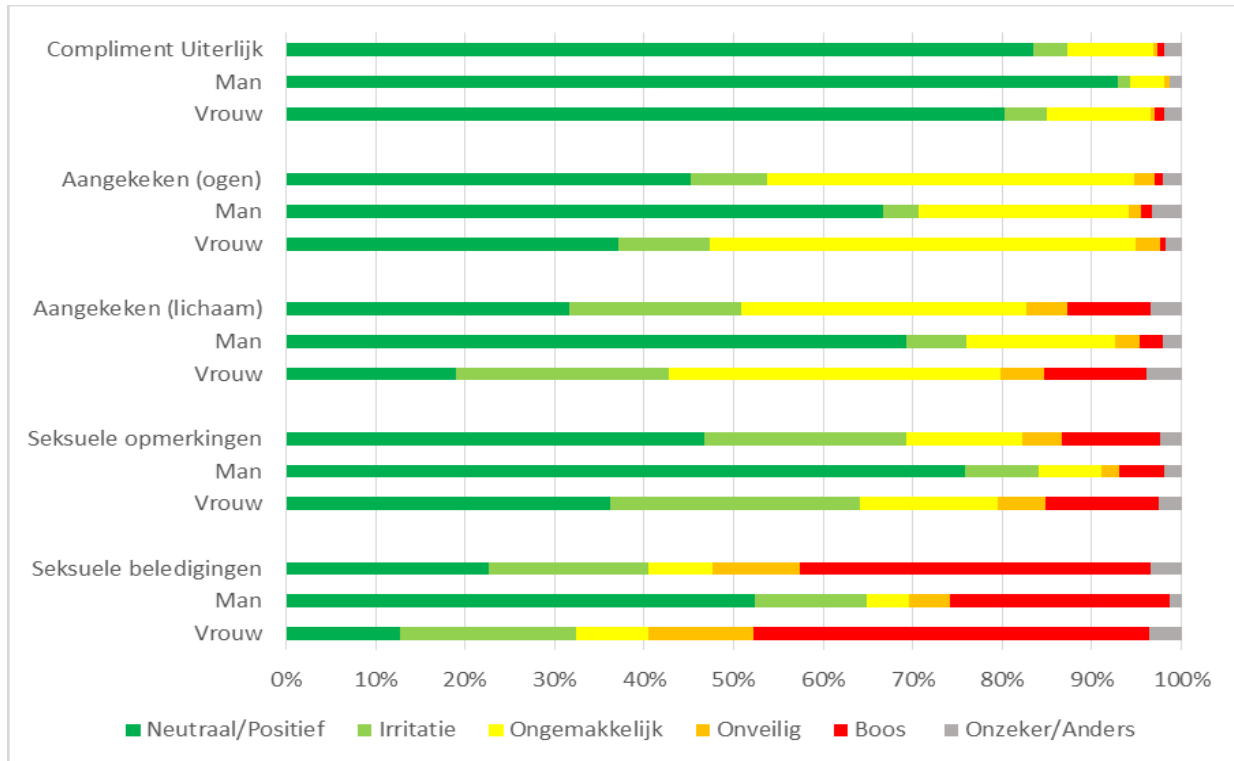
De professionals geven eveneens aan dat vrouwen van alle opleidingsniveaus slachtoffer kunnen worden. Wanneer het gaat over ernstigere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, geven professionals aan dat het vaak personen betreft die kwetsbaar zijn (door een combinatie van alcohol-, drugsgebruik en/of emotionele problemen) die zich op dat moment alleen op straat bevinden.

4.2 Gevoelens

De respondenten is ook gevraagd wat voor gevoel verschillende soorten gedrag bij hen oproept. In figuur 4.2a en 4.2b staat weergegeven wat respondenten (denken te) voelen wanneer zij bepaalde vormen van gedrag meemaken.

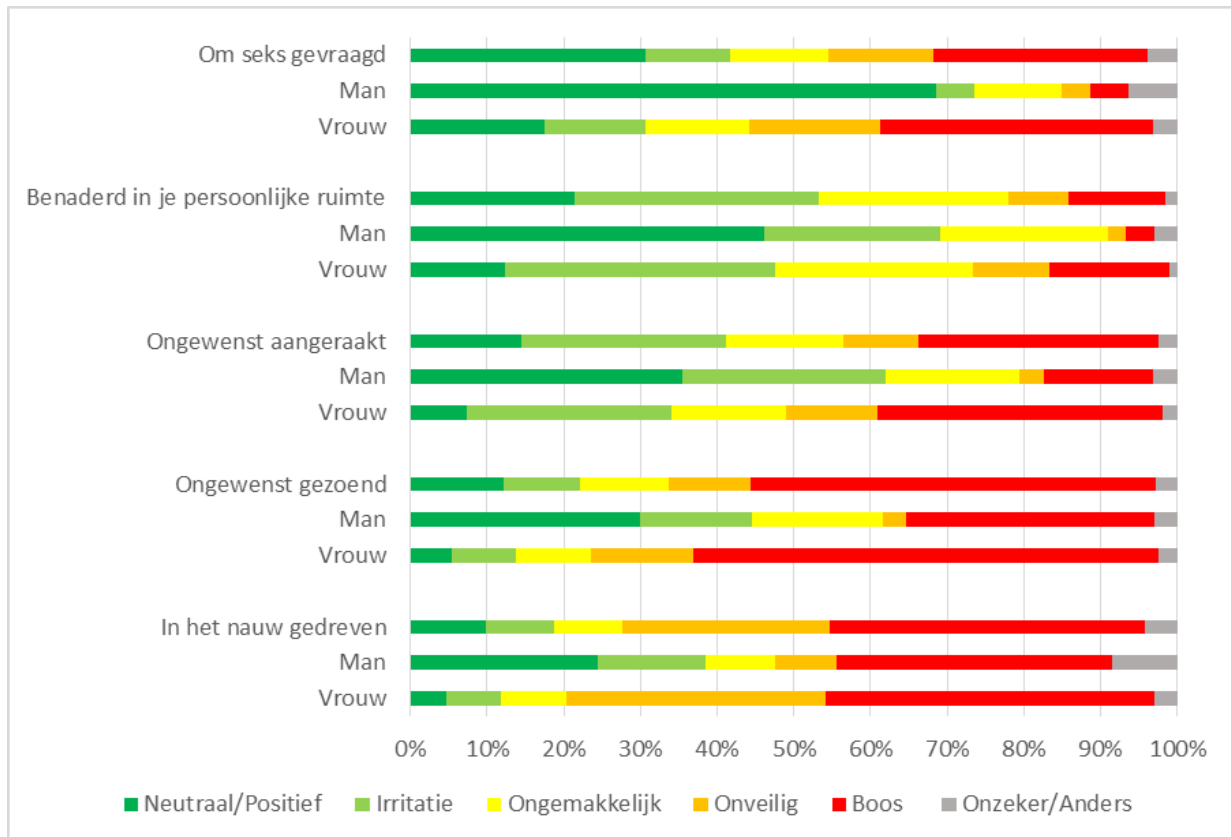
Hierbij is uitgesplitst naar neutrale/positieve reacties (lachen, gevleid voelen, niks doen), irritatie, boosheid, ongemakkelijk en/of een onveilig gevoel. Logischerwijs zien we samenhang tussen de mate waarin bepaalde vormen van gedrag als grensoverschrijdend worden ervaren en de gevoelens die dit bij respondenten opwekt. Zo is het niet vreemd dat het krijgen van een compliment, wat door een groot deel van de respondenten niet als grensoverschrijdend wordt beschouwd, tot andere gevoelens leidt dan ongewenst gezoend worden. Over het algemeen kan gesteld worden dat de vormen van gedrag die minder vaak als grensoverschrijdend worden ervaren, tot minder sterke/heftige gevoelens leiden. Zo reageert meer dan 80 procent van de respondenten neutraal of positief op het krijgen van een compliment. Bij het krijgen van een compliment voelt een groot deel van de respondenten zich gevleid, moet lachen of het doet hen niks. Het aangekeken worden (in de ogen of lichaam) wordt door een groot deel van de respondenten als ongemakkelijk beschouwd. Verder leiden gedragingen die vaak als grensoverschrijdend worden beoordeeld (zoals beledigingen, om seks vragen en ongewenst

aanraken/zoenen) vooral tot irritatie, boosheid en een ongemakkelijk gevoel. In het nauw gedreven worden leidt relatief vaak tot een onveilig gevoel. Hierbij zien we dat seksueel grensoverschrijdend gedrag veelal niet tot een onveilig gevoel leidt (met uitzondering van 'in het nauw gedreven' worden). Dit komt overeen met de positieve beoordeling van de veiligheid tijdens het uitgaan in het algemeen (gemiddeld 8,9 onder respondenten, zie hoofdstuk 2). Tot slot zien we grote verschillen tussen de gevoelens van vrouwelijke en mannelijke respondenten. Vrouwelijke respondenten voelen zich vaker boos, geïrriteerd, ongemakkelijk of onveilig in vergelijking met mannelijke respondenten.

Figuur 4.2 a: Gevoelens die gedragingen tijdens het uitgaan oproepen, uitgesplitst naar geslacht (%)

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Figuur 4.2b: Gevoelens die gedragingen tijdens het uitgaan oproepen, uitgesplitst naar geslacht (%)

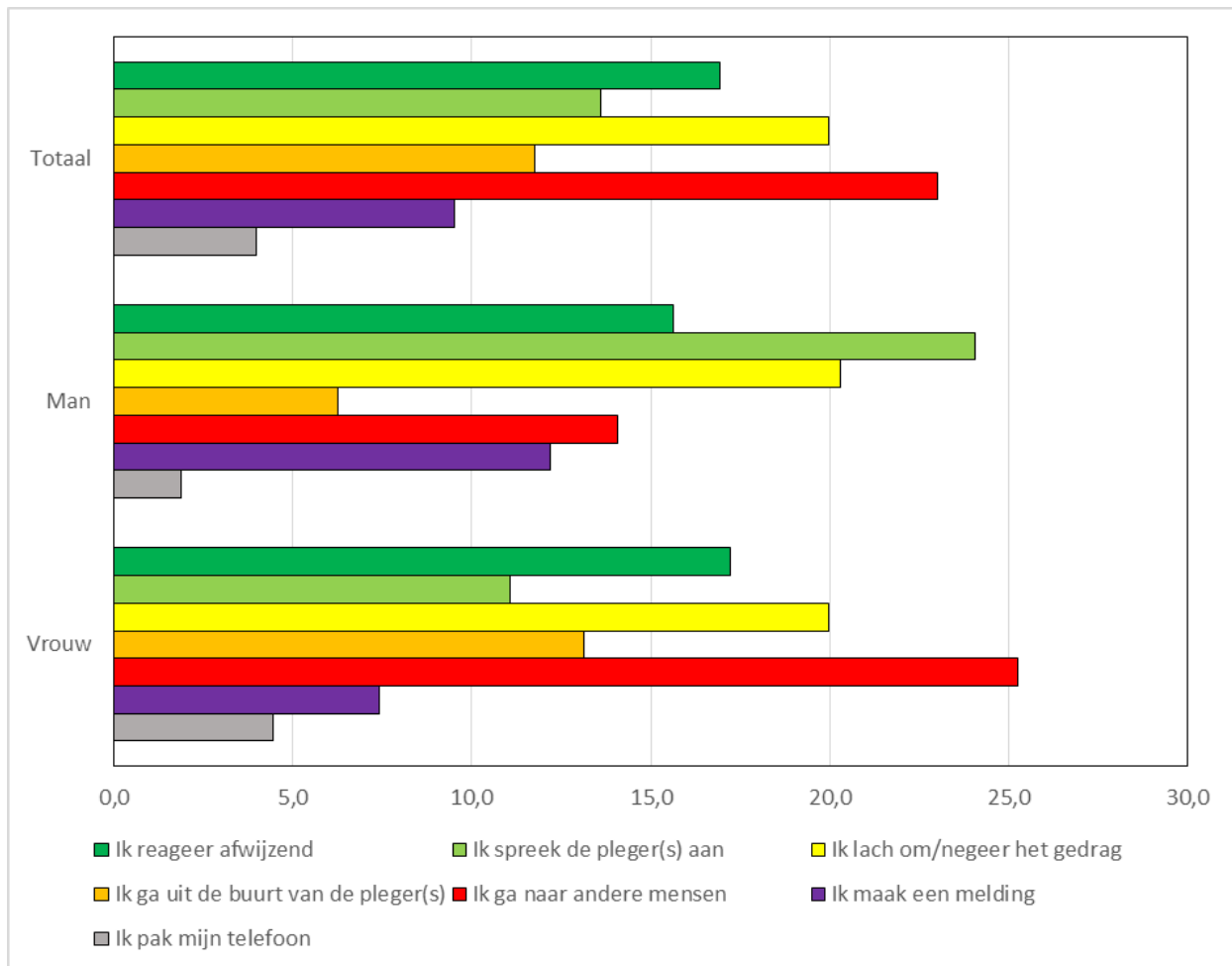
Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tijdens de interviews met uitgaanders worden de resultaten uit de enquête bevestigd. Zo geven sommige respondenten aan bezig te zijn met hun veiligheid wanneer zij door een onbekende aangesproken worden. Een respondent zegt het vooral irritant te vinden wanneer ze wordt nageroept. Een andere respondent geeft aan dat het ongemakkelijk kan zijn wanneer iemand zich opdringt in een club maar dat dit nog nooit geëscaleerd is. De professionals geven aan dat er bij ernstige voorvallen vaak sprake is van onverminderd bewustzijn (door alcohol- of drugsgebruik) waardoor slachtoffers vaak niet doorhebben wat er gaande is.

4.3 Reacties van slachtoffers

Behalve het gevoel dat grensoverschrijdend gedrag oproept, is er ook aandacht besteed aan de manier waarop respondenten gereageerd hebben of denken te reageren. De respondenten is in het algemeen gevraagd hoe zij (denken te) reageren wanneer dit voorkomt. Hierbij is niet gespecificeerd om wat voor soort seksueel grensoverschrijdend gedrag het precies gaat omdat dit voor iedereen anders is. Respondenten konden meerdere antwoorden geven (zie figuur 4.3). Ten behoeve van de leesbaarheid is

een aantal categorieën samengevoegd. Voor het volledige overzicht verwijzen we naar tabel b4.3 in de bijlage.

Figuur 4.3: (Verwachte) reactie van respondenten op grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Uit figuur 4.3 komt naar voren dat het grootste deel van de respondenten andere mensen (vrienden of onbekenden) opzoekt wanneer zij te maken krijgt met grensoverschrijdend gedrag, dit geldt voor bijna een kwart van de respondenten (23,0 procent). Een op de vijf respondenten negeert het gedrag of reageert afwijzend (16,9 procent). Minder dan een tiende van de respondenten (9,5 procent) maakt een melding van grensoverschrijdend gedrag bij het barpersoneel, beveiliging, horecastewards of politie. Ook bij deze vraag zien we verschillen in de manieren waarop vrouwen en mannen reageren. Zo gaan vrouwelijke respondenten vaker naar andere mensen (25,3 procent tegenover 14,1 procent) bij grensoverschrijdend gedrag en spreken mannelijke respondenten vaker de pleger(s) aan (24,1 procent tegenover 11,1 procent).

De reacties van respondenten die seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan ervaren, zijn tevens besproken in de interviews. Sommige vrouwelijke uitgaanders geven aan dat zij met een (soms enigszins agressieve) opmerking direct duidelijk proberen te maken dat zij niet van het gedrag gediend zijn. Hierbij merkt één respondent op dat zij niet zo durft te reageren als ze alleen zou zijn, maar wel als ze met vriendinnen is. Ook het 'negeren' van gedragingen wordt genoemd door enkelen, alhoewel dat niet in alle situaties als de meest veilige of efficiënte optie beschouwd wordt door respondenten. Het kan inefficiënt zijn omdat plegers het 'negeren' van gedrag als uitdaging beschouwen waardoor het averechts kan werken, geven zij aan. Hierdoor kan het onveilig zijn omdat plegers boos of agressief worden als ze genegeerd worden. In dergelijke situaties lijken vrouwelijke slachtoffers 'coping strategieën' te hanteren om de situatie zo veilig mogelijk te doorstaan. Het onderstaande citaat is van een respondent die na het uitgaan lastig gevallen werd.

"Het was al best laat en ik liep bij Centraal Station in de buurt omdat mijn fiets daar was. Ik was toen met twee vriendinnen en op een gegeven moment hadden zij hun fiets gevonden en ging ik nog een stukje verder zelf alleen even mijn fiets halen. Maar dan zijn daar jongens met hun scooters of wat dan ook en dan komen ze naar me toe en dan gaan ze een gesprek aan met "Wat doe je hier?" en "Ik wil je nummer" en ik heb daar eigenlijk geen zin in. Maar omdat het laat is en ik ben alleen, dan ga ik maar mee in hun verhaal en dan geef ik wel mijn nummer. En dat ze dan bellen om te kijken of het de echte is. Maar op een gegeven moment ga ik dan wel weg met een aantal smoesjes bijvoorbeeld dat mijn vriend – die ik niet heb – op me wacht en ik vind het best wel vervelend dat ik dan een man die ik dan zelf verzin erbij moet halen." (RB5)

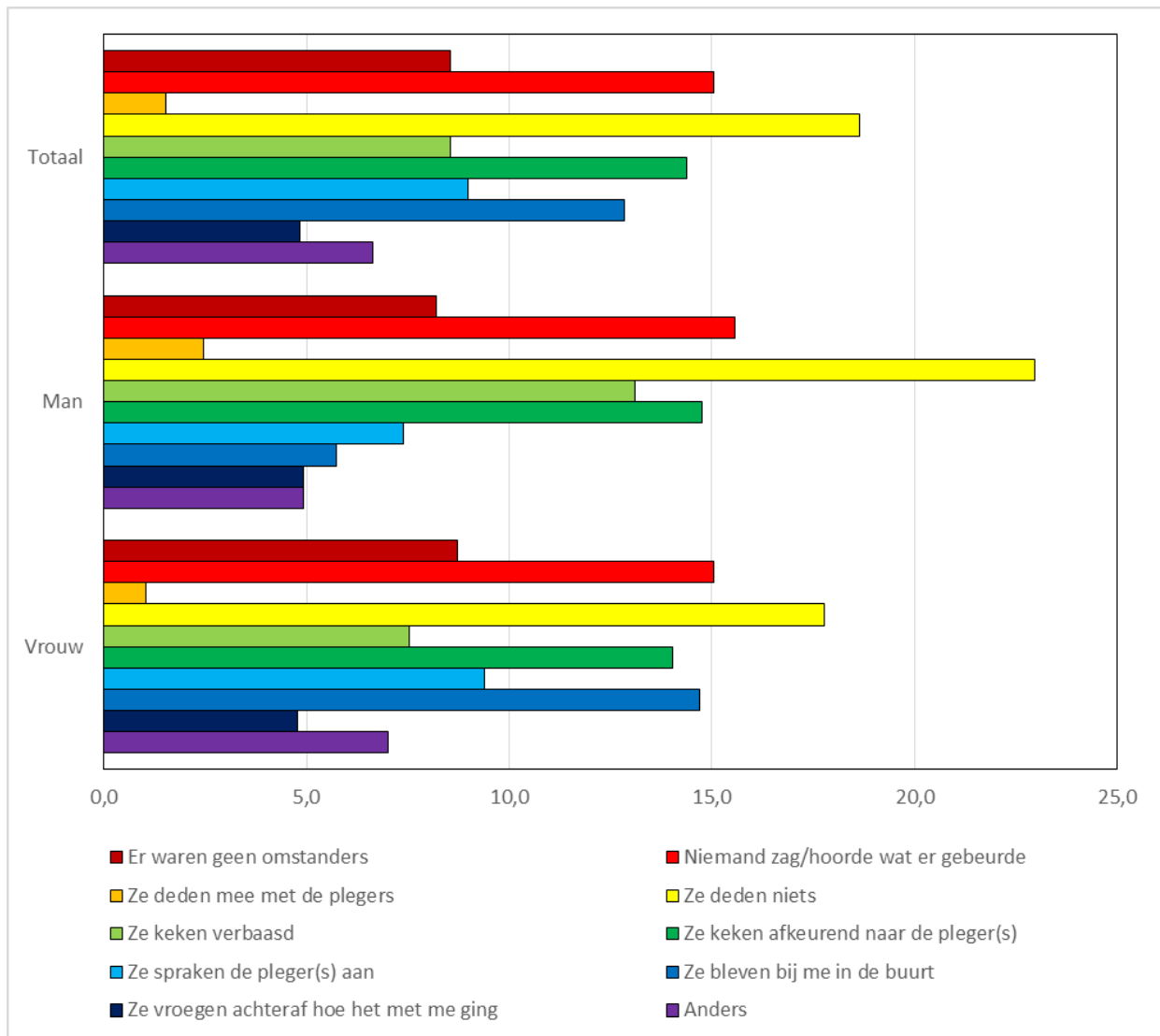
Wanneer de plegers niet ophouden met het storende gedrag, gaat een deel van de respondenten naar de beveiligers. Dit kan erin resulteren dat pleger(s) de horecagelegenheid moeten verlaten. Bij incidenten in de buitenruimte, wordt de hulp van politie, stadstoezichthouders of horecastewards gezocht. In hoofdstuk 6 wordt verder ingegaan op (de afhandeling van) meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

4.4 Reacties van omstanders

De respondenten die grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, is gevraagd naar hoe eventuele omstanders reageerden. In figuur 4.4 staan de antwoorden op deze vraag weergegeven.

Veel grensoverschrijdend gedrag vindt plaats in clubs of discotheken maar in het bijzonder ook buiten op straat terwijl uitgaanders onderweg zijn tijdens het uitgaan of wanneer zij van/naar huis gaan (zie ook hoofdstuk 5 over 'Locatie'). Op basis hiervan zou verwacht kunnen worden dat veel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt als er geen omstanders aanwezig zijn. Dit lijkt echter niet het geval. In nog geen tien procent van de gevallen, zo geven respondenten aan, waren er geen omstanders aanwezig (8,6 procent).

In ongeveer vijftien procent van de gevallen geven slachtoffers aan dat niemand iets gezien of gehoord heeft. Hierbij zien we geen significante verschillen tussen mannen en vrouwen.

Figuur 4.4: Reacties van omstanders op grensoverschrijdend gedrag, uitgesplitst naar geslacht (%)

Bron: Risbo (eigen bewerking)

In de meeste gevallen deden de omstanders niets (18,6 procent). Hierbij zien we een relatief groot verschil tussen mannen (23,0 procent) en vrouwen (17,8 procent). Daarnaast zien we dat omstanders vaker bij vrouwelijke slachtoffers in de buurt blijven (14,7 procent) dan bij mannelijke slachtoffers (5,7 procent). Deze verschillen duiden erop dat omstanders anders reageren wanneer het slachtoffer een vrouw of man is.

De uitgaanders waarmee binnen dit onderzoek gesproken is, geven uitsluitend voorbeelden waarbij bekenden reageren wanneer er sprake was van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bijvoorbeeld een

broer, vriend of vriendin die er wat van zegt of er tussen gaat staan. Veel respondenten geven aan mede vanwege de veiligheid zoveel mogelijk bij/met bekenden te blijven tijdens het uitgaan.

4.5 Aanpassen gedrag

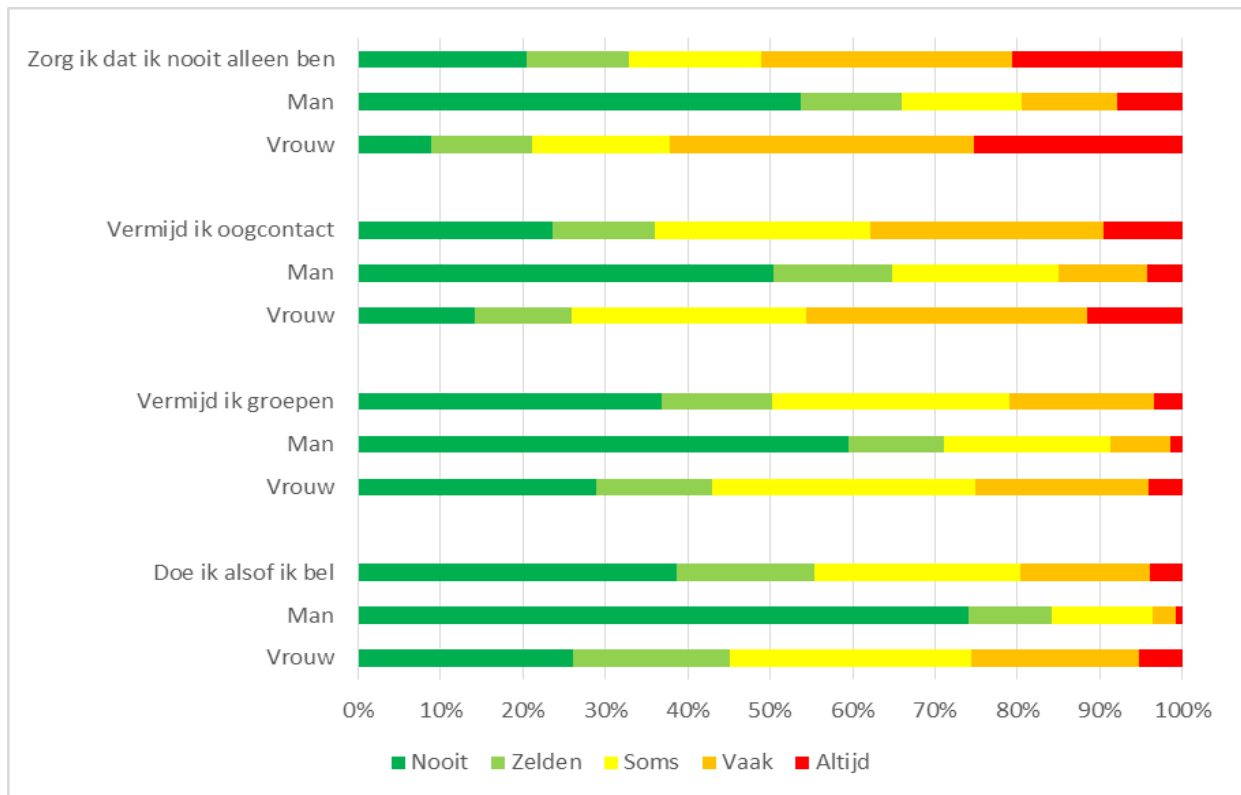
Uit onderzoek is bekend dat mensen als gevolg van ongewenst gedrag, het eigen gedrag aanpassen om het risico om zelf grensoverschrijdend gedrag mee te maken te verkleinen. Uit het onderzoek van Fischer & Sprado (2017) bleek dat (angst voor) seksuele straatintimidatie in grote mate leidt tot aanpassingsgedrag bij vrouwen in de openbare ruimte. Veel vrouwen vermijden oogcontact met mannen of jongens op straat of mijden bepaalde plekken in de avonduren. Ook in dit onderzoek zien we dit terug. In tabel 4.5 zien we dat meer dan de helft van de respondenten (52,9 procent) het gedrag wel eens aanpast. Hierbij zien we een groot verschil tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten. Ruim twee derde van de mannelijke respondenten (68,8 procent) geeft aan nooit hun gedrag aan te passen. Voor vrouwelijke respondenten is dat slechts 39,6 procent. Met andere woorden, zes op de tien vrouwelijke respondenten geeft aan weleens het gedrag aan te passen tijdens het uitgaan om de kans op seksueel grensoverschrijdend gedrag te verkleinen.

Hierbij is ook meer specifiek gekeken op welke manier zij hun gedrag aanpassen en hoe vaak (zie figuren 4.6a en 4.6b).

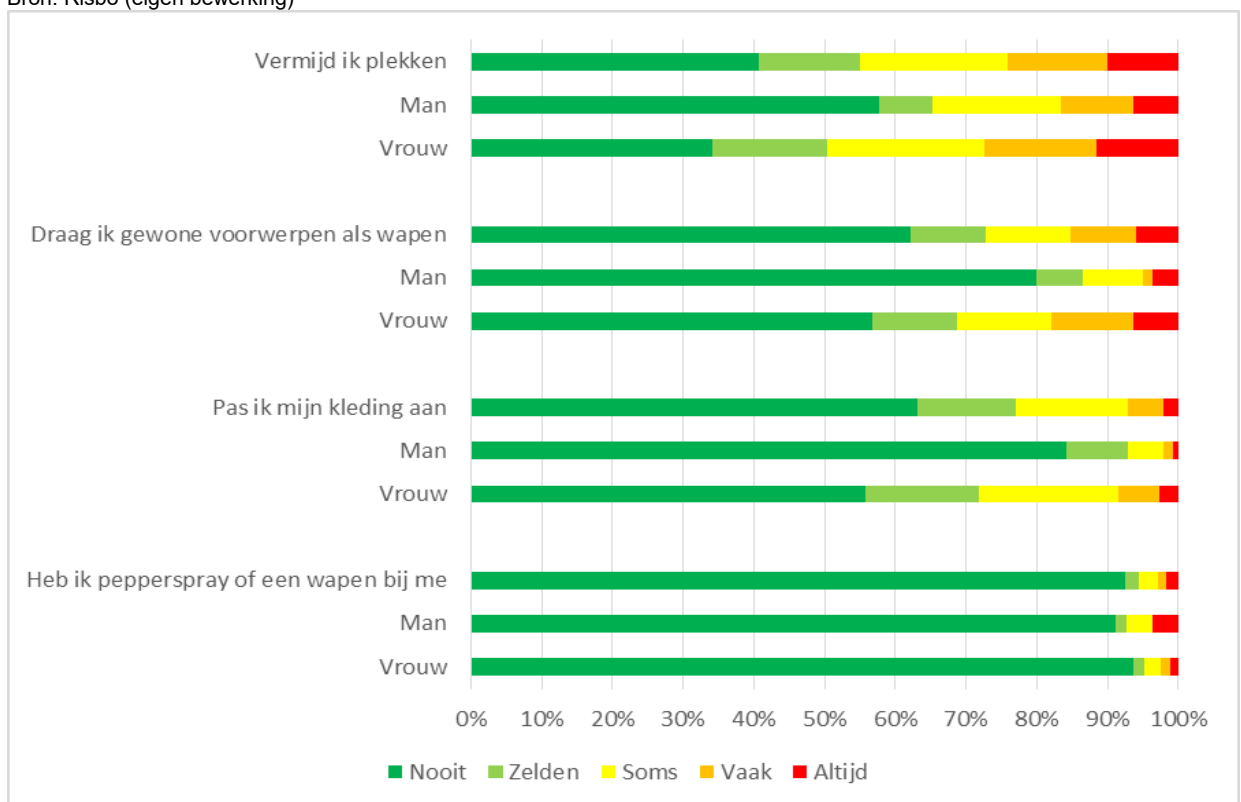
Tabel 4.5: Pas je wel eens je gedrag aan om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen? (%)

	Nooit	Ja
Totaal	47,1	52,9
Man	68,8	31,2
Vrouw	39,6	60,4

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Figuur 4.6a: Frequentie van aanpassen gedrag ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag
Bron: Risbo (eigen bewerking)

Figuur 4.6b: Frequentie van aanpassen gedrag ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag
Bron: Risbo (eigen bewerking)

De meeste respondenten die hun gedrag aanpassen, zorgen ervoor dat ze niet alleen zijn tijdens het uitgaan, vermijden oogcontact en groepen, doen alsof ze bellen of mijden plekken. Dit geldt in het bijzonder voor vrouwelijke respondenten. Het dragen van gewone voorwerpen als wapens en het aanpassen van kleding wordt door een groot deel nooit of zelden gedaan (circa 75 procent). Het dragen van een wapen of pepperspray wordt door slechts een zeer klein deel van de respondenten gedaan. Meer dan 90 procent van de respondenten geeft aan nooit een wapen mee te nemen tijdens het uitgaan. Opvallend hierbij is dat mannelijke respondenten vaker aangeven een wapen bij zich te dragen (7,3 procent soms of vaak) dan vrouwelijke respondenten (4,8 procent soms of vaak).¹ Het is hierbij overigens de vraag of deze wapens specifiek worden meegenomen ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag of voor het veiligheidsgevoel in het algemeen. Het komt bij maar liefst vijf van de zes geïnterviewde vrouwelijke uitgaanders voor dat zij preventief hun gedrag aanpassen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Voorbeelden die gegeven worden zijn: het niet vasthouden van de hand van vrouwelijke partner (lesbisch stel) in uitgaansgebieden, niet te opvallend dansen in sommige clubs, specifieke clubs of drukke plekken mijden, fiets dichtbij uitgaansgelegenheid parkeren, altijd samen met anderen de uitgaansgelegenheid verlaten, bepaalde kleding niet dragen en niet te laat of te dronken naar huis gaan. Tegelijkertijd geven deze respondenten aan vaak de afweging te maken tussen hun veiligheid en vrijheid. Zo zijn er ook respondenten die geen concessies willen doen aan hoe zij zich kleden, maar wel bepaalde plekken mijden. De respondent die eerder aangaf zich gedwongen te voelen haar telefoonnummer te geven, vertelt hier bewust mee bezig te zijn. “Ja, voor mij is het een afweging van: ‘wil ik veilig zijn of voor mijzelf opkomen met het gevaar dat er iets gebeurt’ en dan denk ik: ‘veiligheid eerst’.” (RB5)

4.6 Conclusie

De resultaten laten zien dat significant meer vrouwelijke dan mannelijke respondenten seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Van de vrouwelijke respondenten zijn er 312 die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben en 87 personen niet. Bij mannelijke respondenten is dit 68 (wel) tegenover 71 (niet). We zien onder de groep vrouwelijke slachtoffers een oververtegenwoordiging van relatief jonge vrouwen. Bovendien volgt een relatief groot deel van de slachtoffers momenteel nog een opleiding. Met andere woorden, scholieren en studenten lijken vaker slachtoffer te worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan personen die geen opleiding (meer) volgen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat scholieren en studenten vaker uitgaan dan personen die hun opleiding al hebben afgerond. Wanneer het gaat over ernstigere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag dat op straat plaatsvindt, betreft het volgens professionals regelmatig

¹ Er is in de vragenlijst niet specifiek gevraagd naar het soort wapen.

personen die op dat moment alleen zijn en kwetsbaar zijn door middelengebruik en/of emotionele problemen.

Er is ook aandacht besteed aan de gevoelens van respondenten op het moment dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaren. We zien logischerwijs een samenhang tussen de mate waarin bepaalde vormen van gedrag als grensoverschrijdend ervaren worden en de gevoelens die het oproept. Gedragingen die niet vaak als grensoverschrijdend ervaren worden, leiden vooral tot positieve en neutrale gevoelens. Gelijktijdig leiden gedragingen die vaak als grensoverschrijdend ervaren worden vooral tot irritatie, boosheid of ongemakkelijk gevoel. Vrouwelijke respondenten voelen zich vooral onveilig als ze in het nauw gedreven worden. Verder zien we ook dat mannelijke respondenten veel vaker dan vrouwelijke respondenten, positieve of neutrale gevoelens ervaren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. De manier waarop respondenten reageren of denken te reageren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag verschilt. Ongeveer een kwart van de respondenten zoekt andere mensen (vrienden of onbekenden) op wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een op de vijf respondenten negeert het gedrag of reageert afwijzend. Slechts een heel klein deel van de respondenten maakt een melding van grensoverschrijdend gedrag bij het barpersoneel, beveiliging, horecastewards of politie. Uit de interviews blijkt tevens dat de reacties van slachtoffers samenhangen met de context. Als vrouwelijke slachtoffers bijvoorbeeld alleen zijn, lijken ze vaker 'coping strategieën' toe te passen om bepaalde situaties zo veilig mogelijk te doorstaan.

We zien dat meer dan de helft van de respondenten weleens het gedrag aanpast om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Vrouwelijke respondenten passen vaker hun gedrag aan (60 procent) dan mannelijke respondenten (31 procent). De meeste respondenten die hun gedrag aanpassen, zorgen ervoor dat ze niet alleen zijn tijdens het uitgaan, vermijden oogcontact en groepen, doen alsof ze bellen, of mijden plekken. Het dragen van gewone voorwerpen als wapen of het aanpassen van kleding wordt door een groot deel nooit of zelden gedaan.

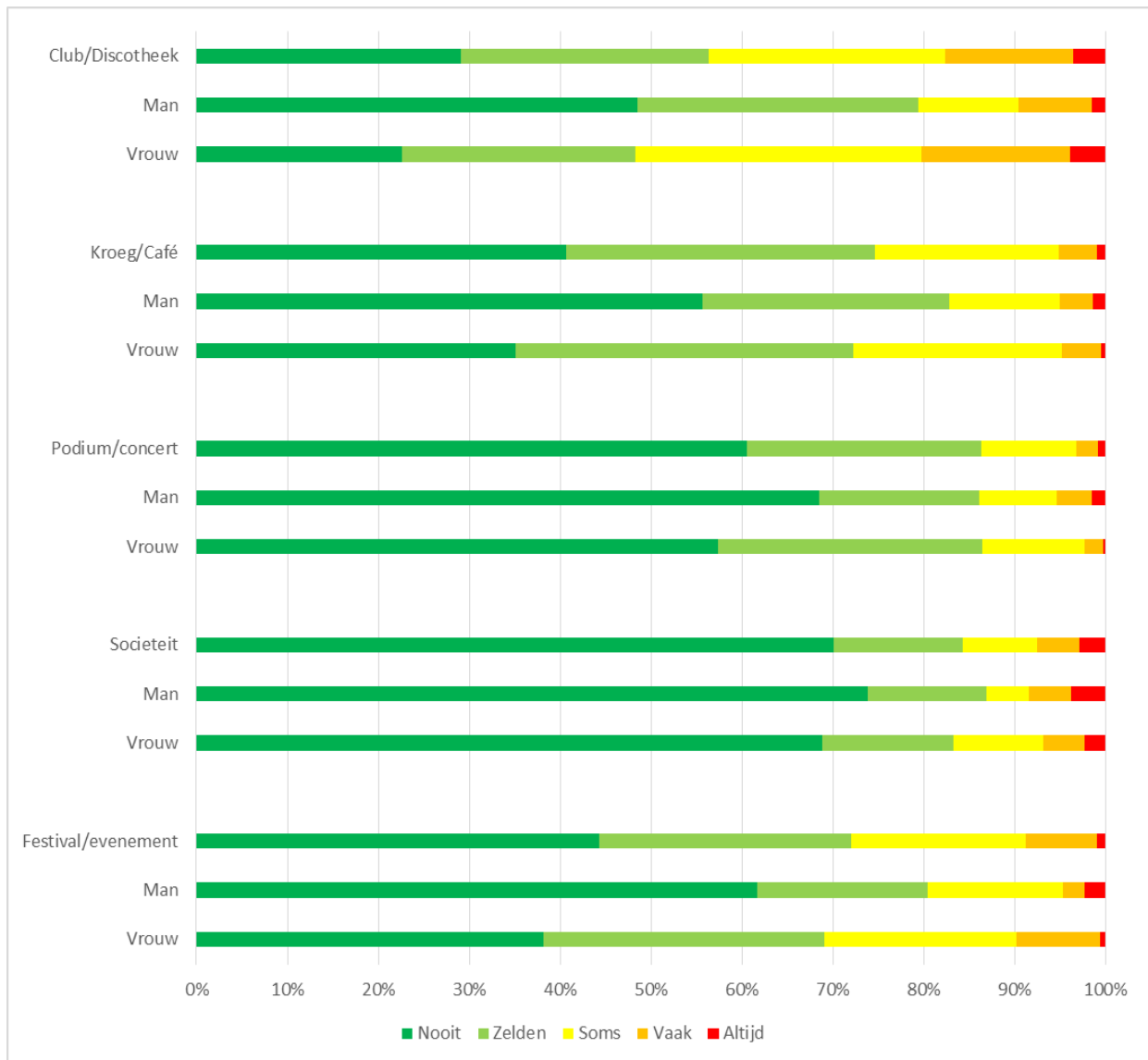
Hoofdstuk 5 Locatie

Grensoverschrijdend gedrag kan op verschillende plekken plaatsvinden. Hierbij kan gekeken worden naar het type uitgaansgelegenheid, maar ook naar situaties binnen de horeca of buiten op straat. In dit onderzoek is specifiek gekeken naar Rotterdamse uitgaansgelegenheden en evenementen waar het schenken van alcoholhoudende dranken voor directe consumptie aan de orde is. Restaurants, bioscopen, bowlingzalen en dergelijke vallen daarmee buiten de strekking van dit onderzoek. Wel zijn uitgaansgelegenheden zoals cafés, bars, discotheken en nachtclubs meegenomen.

5.1 Frequentie van seksueel grensoverschrijdend naar type gelegenheid

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen plekken waarbij men binnen bij een uitgaansgelegenheid is en de momenten waarbij men zich op straat bevindt (voor, tijdens of na het uitgaan). Ondanks dat straatintimidatie al grondig is onderzocht, is het reizen van, naar en tijdens het uitgaan onderdeel van de uitgaansavond. Een belangrijk verschil tussen horecagelegenheden en op straat, is de aanwezigheid van toezichthouders en personeel. Bij horeca-inrichtingen wordt verondersteld dat er meer permanent toezicht is in de vorm van beveiligers, (bar)personeel en in sommige gevallen camera's.

In figuur 5.1a en figuur 5.1b staat weergegeven hoe vaak respondenten grensoverschrijdend gedrag meemaken bij verschillende soorten horecagelegenheden. Figuur 5.1a belicht situaties “binnen” horeca-inrichtingen en figuur 5.1b heeft betrekking op situaties die zich buiten afspelen. Hierbij is uitgesplitst naar mannen en vrouwen.

Figuur 5.1a: Mate waarin respondenten grensoverschrijdend gedrag meemaken, uitgesplitst naar geslacht en soort uitgaansgelegenheid.

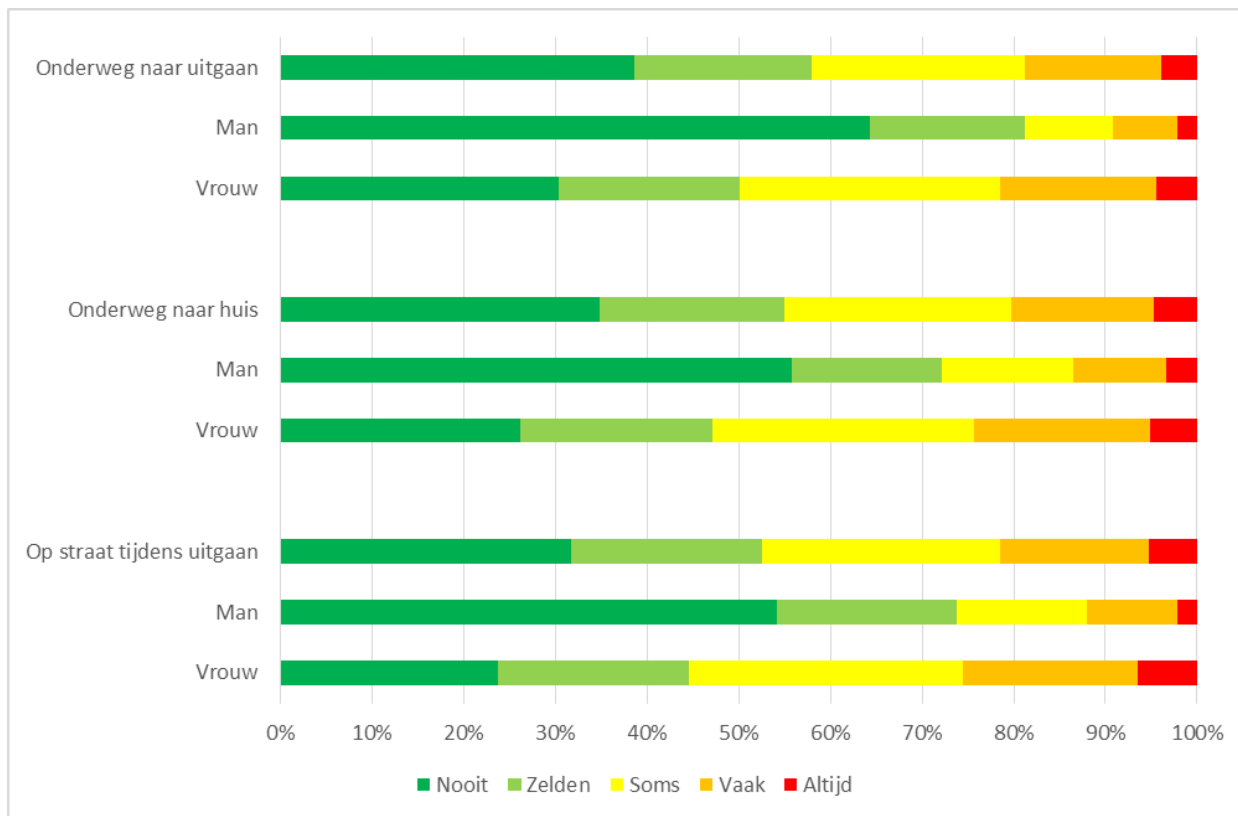
Bron: Risbo (eigen bewerking)

Ten eerste valt in figuur 5.1a op dat vooral bij clubs en discotheken grensoverschrijdend gedrag wordt ervaren. Ongeveer 45 procent van de respondenten geeft aan 'soms', 'vaak' of 'altijd' last te hebben van grensoverschrijdend gedrag bij clubs of discotheken. Hierin zien we een zeer groot verschil tussen mannen en vrouwen. Bijna 80 procent van de mannelijke respondenten maakt nooit of zelden grensoverschrijdend gedrag mee in dit soort gelegenheden terwijl dit voor minder dan 50 procent van de vrouwelijke respondenten opgaat. Met andere woorden, meer dan de helft van de vrouwelijke respondenten geeft aan soms of vaak grensoverschrijdend gedrag in discotheken of clubs mee te maken (51,7 procent). Ongeveer vier procent (3,9 procent) van de vrouwelijke respondenten ervaart altijd seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer zij uitgaan in een club of discotheek.

Wanneer we kijken naar de mate waarin grensoverschrijdend gedrag in andere gelegenheden voorkomt dan zien we dat dit soort gedrag relatief weinig voorkomt bij poppodia, concerten en op (studenten)sociëteiten. Ruim 80 procent van de respondenten geeft aan dit nooit of zelden mee te maken bij dit type uitgaansgelegenheden.

Grensoverschrijdend gedrag binnen kroegen/cafés wordt door ongeveer een kwart van de respondenten soms of vaak meegemaakt. Onder vrouwelijke respondenten ligt dit percentage hoger dan onder mannelijke respondenten (17,1 procent tegenover 27,7 procent onder vrouwelijke respondenten).

Grensoverschrijdend gedrag bij festivals en evenementen wordt door iets minder dan 30 procent van de respondenten soms of vaak ervaren. Hierbij valt op dat ruim 60 procent van de mannelijke respondenten aangeeft dit nooit mee te maken tijdens festivals en evenementen terwijl dit onder vrouwelijke respondenten slechts 38,2 procent is. Daarbij geeft ongeveer één op de tien vrouwelijke respondenten aan vaak (9,2 procent) of altijd (0,5 procent) grensoverschrijdend gedrag mee te maken tijdens festivals en/of evenementen. Onder mannelijke respondenten is dit 4,7 procent.

Figuur 5.1b: Mate waarin respondenten grensoverschrijdend gedrag meemaken, uitgesplitst naar geslacht en soort uitgaansgelegenheden.

Bron: Risbo (eigen bewerking)

In figuur 5.1b wordt ingegaan op grensoverschrijdend gedrag op locaties buiten de horeca-inrichtingen. Ten eerste valt op dat respondenten vaker grensoverschrijdend gedrag meemaken buiten op straat dan binnen horeca-inrichtingen (met uitzondering van clubs/discotheken). Voor alle onderscheiden locaties in

figuur 5.1b geldt dat ongeveer 45 procent van de respondenten grensoverschrijdend gedrag soms of vaak meemaakt. Grensoverschrijdend gedrag wordt het vaakst meegemaakt op straat tijdens het uitgaan. Daarbij zien we tevens dat dit percentage onder vrouwelijke respondenten veel groter is dan onder mannelijke respondenten.

Vrouwelijke respondenten ervaren ongeveer even frequent grensoverschrijdend gedrag op straat tijdens, onderweg naar het uitgaan of wanneer zij naar huis gaan. Voor al deze momenten buiten geldt dat meer dan een kwart van de vrouwelijke respondenten dit 'soms' meemaakt, meer dan vijftien procent 'vaak' en rond de vijf procent 'altijd' tijdens het uitgaan in Rotterdam. Voor mannelijke respondenten geldt dat rond de tien procent vaak grensoverschrijdend gedrag meemaakt op straat tijdens het uitgaan of wanneer zij onderweg naar huis zijn.

In de interviews met professionals worden de uitkomsten uit de vragenlijst grotendeels bevestigd. Hierbij wordt er vaak onderscheid gemaakt naar situaties die zich binnen en buiten de horeca-inrichtingen afspelen. Zowel binnen in de horecagelegenheden als buiten op straat in uitgaansgebieden vinden verbale, non-verbale en fysieke vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag plaats, aldus professionals. Desondanks lijken er verschillen in de vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en de situaties. Het seksueel grensoverschrijdend gedrag in de horeca bestaat vaak uit ongewenste aandacht waarbij vrouwen het gevoel hebben lastig te worden gevallen door een man. Hierbij noemen zowel professionals als respondenten bijna altijd nachtclubs en discotheken als risicoplekken. Een aantal vrouwelijke uitgaanders voelt zich 'een soort prooi' als ze in een club zijn terwijl er in kroegen een meer ontspannen sfeer zou heersen. Een clubeigenaar vult aan dat dit soort gedrag vaker voorkomt in grotere zaken (1.500 mensen) omdat er volgens hem minder sociale controle en toezicht is. Een klein aantal uitgaanders geeft voorbeelden waarbij ze ongewenst gedrag mee maken in de kroeg. Dit kan zijn in de vorm van hinderlijk in de buurt rondhangen, ongewenst aanraken tijdens het langslopen/dansen of aangesproken worden en niet met rust worden gelaten. Hierbij wordt aangegeven door barpersoneel dat het soms vrouwen zijn die mannen lastig vallen. Vaak speelt mee dat er veel versierd en "gesjanst" wordt. Dit kan het een uitdaging maken voor professionals om situaties goed in te schatten.

Tegelijkertijd bevestigen de interviews met zowel uitgaanders als professionals het beeld dat seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak voorkomt buiten op straat tijdens het uitgaan of onderweg van/naar huis. Volgens de professionals gebeurt dit het meest aan het eind van de uitgaansavond. Ten eerste zou men dan meer onder invloed zijn van alcohol waardoor slachtoffers kwetsbaarder zijn en plegers grenzelozer. Ten tweede belanden mensen na sluitingstijd op straat waar minder sociale controle en professioneel toezicht is ten opzichte van binnen. Seksueel grensoverschrijdend gedrag dat buiten plaatsvindt, bestaat ook voor het grootste gedeelte uit ongewenste aandacht. Hierbij gaat het vaak om vrouwen die lastig gevallen worden door jonge mannen. Professionals geven hierbij aan dat het vaak vrouwen betreft die kwetsbaar zijn. Hierbij speelt alcoholgebruik een grote rol. Vrouwen die alleen over straat gaan 's nachts zouden meer risico lopen lastig te worden gevallen dan wanneer zij in een groep

zijn. Wanneer er wordt gesproken over ernstige seksueel grensoverschrijdende gedragingen (zoals misbruik of verkrachting) dan vindt dit volgens professionals buiten de horeca-inrichtingen plaats. Dit komt voornamelijk door het ontbreken van toezicht die wel aanwezig is in horecagelegenheden (meer cameratoezicht, beveiligers en barpersoneel). Hierbij geven professionals voorbeelden van situaties buiten op straat die zonder ingrijpen zouden kunnen eindigen in verkrachting, seksueel misbruik of aanranding. Het gaat hier in essentie om ernstige zedenmisdrijven (art. 242 Sr.).

Hoewel op straat verschillende toezichthouders actief zijn tijdens uitgaansavonden, maken zij zich geen illusies een totaalbeeld te hebben. Velen hebben het idee slechts een beperkt deel van seksueel grensoverschrijdend gedrag te zien dat zich buiten op straat afspeelt. Op de grote uitgaanspleinen en straten waar politie en horecastewards toezicht houden, is veel controle, maar het zijn juist de meer afgelegen plekken die als zogenaamde risicoplekken genoemd worden. Hierbij wordt gesproken over steegjes, parkeergarages en slecht verlichte plekken/straten waar men doorheen loopt of fietst onderweg naar huis.

Uit de gesprekken met professionals komt naar voren dat zij in alle drukke uitgaansgebieden aanwezig zijn. De professionals richten zich vooral op (de omgeving rondom) nachtclubs en gebieden waar veel jongeren (jonger dan 25 jaar) uitgaan. Omdat nachtclubs veelal later sluiten dan kroegen en seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak laat op de avond zou voorkomen, is het logisch dat professionals zich voornamelijk richten op gelegenheden die laat sluiten.

In dit onderzoek is niet expliciet gekeken naar plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Maar ondanks dat er niet naar gevraagd werd kwamen zij wel geregeld ter sprake tijdens de gesprekken. Zo werd er gesproken over jonge mannen die in het uitgaansgebied rondhingen om jonge dronken vrouwen een "helpende hand" te bieden door hen bijvoorbeeld voor te stellen om hen naar huis te brengen. Aangezien al eerder gebleken was dat jonge vrouwen die op de voorstellen van deze jonge mannen ingegaan waren daarna door hen seksueel misbruikt waren, was de aandacht van de verschillende professionals speciaal op deze jonge mannen gericht. Een andere groep waar veel over te doen was, was de groep mannen, ze werden door de professionals 'patsers' genoemd, die op uitgaansavonden te zien zijn omdat zij in grote auto's rondrijden in het uitgaansgebied. Deze mannen zijn nagenoeg de hele avond te zien, omdat zij met veel uiterlijk vertoon langsrijden langs de belangrijkste clubs uit de stad, maar ook omdat zij voor de nodige geluidsoverlast zorgen, door bijvoorbeeld hard op te trekken wanneer zij langs rijden, waar zij overigens, zo hebben wij kunnen observeren tijdens ons nachtelijk onderzoek, meteen door de politie op worden aangesproken. Ook van hen is bekend dat zij vrouwen aanspreken en proberen hen mee te lokken. In de beleving van de professionals zouden deze jonge mannen vooral een migratie-achtergrond hebben. Dit valt echter niet met zekerheid te zeggen. De opzet van dit onderzoek leent zich er echter niet voor om betrouwbare uitspraken te doen over de plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Indien meer informatie over dit onderwerp gewenst is, zou additioneel onderzoek nodig zijn.

5.2 Conclusie

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen twee soorten locaties: binnen in een horecagelegenheid en buiten op straat in de omgeving van uitgaansgelegenheden (voor, tijdens of na het uitgaan).

Uit zowel de vragenlijst als interviews blijkt dat respondenten het vaakst seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken buiten op straat voor, tijdens of na het uitgaan. Professionals geven hiervoor twee verklaringen. Ten eerste zou men na sluitingstijd, buiten op straat, meer onder invloed zijn van alcohol waardoor slachtoffers kwetsbaarder zijn en plegers grenzelozer. Ten tweede is er minder sociale controle en toezicht op straat ten opzichte van binnen. Hoewel op straat politieagenten en horecastewards actief zijn tijdens uitgaansavonden, maken zij zich geen illusies een totaalbeeld te hebben. Velen hebben het idee slechts een beperkt deel van seksueel grensoverschrijdend gedrag te zien.

Met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag dat binnen plaatsvindt, laten de uitkomsten zien dat het vooral clubs en discotheken betreft. Meer dan de helft van de vrouwelijke respondenten geeft aan soms of vaak grensoverschrijdend gedrag in discotheken of clubs mee te maken. Grensoverschrijdend gedrag binnen kroegen/cafés wordt door ongeveer een kwart van de respondenten soms of vaak meegemaakt. Dit soort gedrag komt relatief weinig voor bij poppodia, concerten of (studenten)sociëteiten. Bijna 90 procent van de respondenten die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, geven aan dat de pleger een onbekende was.

Hoofdstuk 6 Meldingen en preventie

In dit hoofdstuk staan meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en de afhandeling van deze meldingen centraal. Hebben slachtoffers meldingen gedaan van incidenten en zo ja, bij wie? Kennen de slachtoffers de plegers? Tevens wordt aan de hand van de interviews gekeken op welke manier professionals omgaan met meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

6.1 Meldingen

Om efficiënt te kunnen helpen en om meer inzicht te krijgen in de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt, is het belangrijk dat slachtoffers melding maken wanneer hen iets overkomt. Hierbij speelt echter wel mee dat in een deel van de gevallen niemand anders aanwezig was of niemand het voorval heeft gezien (zie paragraaf 4.4, reacties van omstanders). Ook uit de interviews met professionals blijkt dat het vaak lastig is om achteraf vast te stellen wat er gebeurd is. In veel gevallen zijn er geen getuigen.

In de vragenlijst is aan alle respondenten die het afgelopen jaar seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben, gevraagd of zij melding van de gebeurtenis(sen) hebben gemaakt (tabel 6.1). Vervolgens is gevraagd bij wie ze de melding gedaan hebben (tabel 6.2).

Er zijn in totaal 386 respondenten die de afgelopen twaalf maanden seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben. Omdat respondenten de mogelijkheid hadden om bij vijf verschillende instanties aan te geven of zij meldingen hebben gemaakt telt het totaal in tabel 6.1 op tot 1489. Ongeveer veertien

Tabel 6.1: Aantal keren dat respondenten die slachtoffer zijn geweest melding hebben gemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag (n, %)

	n	%
Totaal	1489	100
Ja	207	13,9
Nee	1282	86,1

Bron: Risbo (eigen bewerking)

procent van de slachtoffers heeft melding gemaakt van een incident. Dit betekent tegelijkertijd dat 86 procent geen melding maakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hierbij bestaat het vermoeden dat gedragingen die als ernstiger beschouwd worden, eerder gemeld worden dan 'lichte' vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zoals seksuele opmerkingen.

In 207 gevallen is er door de respondenten een melding gemaakt van een incident. Hierbij zien we dat bijna de helft van de meldingen wordt gedaan bij beveiligers of portiers van de horeca-inrichtingen. Ook zien we dat er relatief veel meldingen worden gedaan bij barpersoneel (47 keer, 22,7 procent) en toiletpersoneel (23 keer, 11,1 procent). In totaal is 81,6 procent van de meldingen gedaan bij personeel dat hoort bij de horeca-inrichting.

Tabel 6.2: Persoon of instantie waar respondenten melding hebben gemaakt van voorval van seksueel grensoverschrijdend gedrag (n, %)

	n	%
Totaal	207	100
Barpersoneel	47	22,7
Portiers/beveiligers	99	47,8
Toiletpersoneel	23	11,1
Horecastewards	20	9,7
Politie	18	8,7

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Eenzijds is dit opvallend omdat eerder bleek dat seksueel grensoverschrijdend gedrag vaker op straat dan binnen horeca-inrichtingen plaatsvindt (zie ook paragraaf 5.1). Anderzijds is de aanwezigheid van toezichthouders op straat minder vanzelfsprekend dan in een horeca-inrichting. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat respondenten in horecagelegenheden sneller melding maken omdat ze een leuke avond hebben en de horeca-inrichting niet willen verlaten vanwege een incident. Buiten op straat als 'voorbijganger' is het eenvoudiger bepaald gedrag te negeren en door te lopen. In 38 gevallen is er een melding gedaan bij de politie (18 personen, 8,7 procent) of bij horecastewards (20 personen, 9,7 procent). De horecastewards worden op straat ingezet als ondersteunend personeel voor beveiligers en politie tijdens uitgaansavonden. Hierbij hebben zij als doel een afname van overlast, opstootjes en geweld teweeg te brengen.

Alle geïnterviewde uitgaanders geven aan nooit een officiële melding bij de politie gemaakt te hebben van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De redenen hiervoor zijn dat ze het niet de moeite waard vinden of het incident niet ernstig genoeg vinden. Ook hebben respondenten het gevoel dat ze niet genoeg bewijslast hebben omdat ze de plegers bijvoorbeeld niet kunnen identificeren (naam onbekend, geen foto van gezicht of gedragingen achter de rug om). Een andere reden die gegeven wordt, is dat slachtoffers het gevoel hebben zelf (deels) schuldig te zijn omdat ze coping strategieën toepassen uit veiligheid (zoals enigszins 'meegaan' in gedrag van de pleger) of te veel gedronken hebben. In het citaat hieronder komt dit tot uiting. Een vrouwelijke uitgaander legt uit waarom zij geen melding heeft gemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag na het uitgaan. "Voor mij als het geen 'ja' is, dan is het altijd een 'nee'. [...] Dus als ik zeg 'misschien' dan is het nog steeds nee. Omdat ik dat zo voor mezelf vind, voel ik me ergens wel of ik me schuldig moet maken dat ik dat niet heel helder heb gedaan zeg maar. Stel dat ik die jongens die bij die scooter stonden, stel dat ik naar de politie was gegaan. Dan hadden ze waarschijnlijk gezegd van 'Maar mevrouw u heeft wel uw telefoonnummer gegeven.' Dus dat laat wel enigszins zien dat [ik] interesse ofzo had. Denk ik. Dat wekt dan wel die indruk inderdaad. Dus ik vind het heel moeilijk, ik heb het gevoel dat ik dan geen poten heb om op te staan in melden of wat dan ook." (RB3)

De geïnterviewde beveiligers neemt regelmatig incidenten van seksueel grensoverschrijdend gedrag waar binnen in de horecagelegenheden. Als de beveiligers getuige is van een voorval óf als iemand bij hem een melding maakt, dan vraagt hij altijd of het slachtoffer (uitsluitend vrouwen) wilt dat de politie erbij komt

zodat er aangifte gedaan kan worden. In sommige gevallen wordt de 'pleger' direct uit de horecagelegenheid gezet, afhankelijk van de ernst van het voorval. Als dit niet gebeurt, dan krijgt de persoon in kwestie wel een serieuze waarschuwing en wordt hij de rest van de avond/nacht extra in de gaten gehouden door de beveiliging.

Er worden weinig officiële meldingen gemaakt bij de politie, maar op straat komt het wel voor dat vrouwen zich melden bij professionals voor hulp. De horecastewards zijn herkenbaar aan blauwe jassen en geven aan dat vrouwen hen regelmatig verbaal en non-verbaal om hulp vragen. "[...] Vaak zien we iets dat iemand in de benauwdheid is maar ze zeggen niet altijd iets en dan blijven we gewoon erbij staan, dat scheelt al veel voor die vrouw en als die man dan wegloopt dan komt ze wel even zeggen 'dank je wel dat jullie daar gingen staan'. En veel vrouwen vragen ons om met hen mee te lopen naar de parkeergarage, naar hun fiets, naar hun auto. Want dat zijn echt plekken die een beetje uit het zicht zijn." (RH3).

Als het gaat om zeer ernstige, strafbare incidenten van seksueel misbruik, dan leeft bij professionals het idee dat een groot deel van de slachtoffers geen melding maakt uit schaamte. Slachtoffers zouden zich bijvoorbeeld schamen tegenover hun ouders omdat ze 'stiekem' een nacht uitgegaan zijn waarbij ze alcohol hebben gedronken. De angst dat ouders hier achter komen, zorgt er soms voor dat ze geen melding maken. Naast schaamte, wordt ook regelmatig genoemd dat slachtoffers geen melding maken omdat ze zich weinig tot niets herinneren van het incident door overmatig alcohol- en/of (onbewust) drugsgebruik (GHB in drankje). Ten slotte hebben enkele professionals ook het idee dat veel slachtoffers niet weten dat bepaalde gedragingen überhaupt strafbaar zijn of beboet kunnen worden.

Afhandeling van de melding

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de meldingsbereidheid van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag veelal laag is. Ook bij de respondentengroep in dit onderzoek maakt slechts een klein deel melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Enerzijds kan dit zijn omdat het ervaren gedrag niet als ernstig genoeg wordt beschouwd om er melding van te maken. Een andere belangrijke reden hiervoor kan zijn dat slachtoffers het idee hebben dat het doen van een melding geen nut heeft omdat er niets mee wordt gedaan. Ook het niet hebben van bewijs of getuigen is voor veel slachtoffers reden om geen melding te maken. Uit het onderzoek van Fischer & Sprado (2017) blijkt daarnaast dat veel slachtoffers schaamtegevoelens hebben waardoor zij geen melding durven te maken. Desondanks maakt een deel van de slachtoffers wel melding van incidenten. Deze respondenten is gevraagd wat er vervolgens met hun melding gebeurd is (tabel 6.3).

Tabel 6.3: Afhandeling van meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (n, %)

	n	%
Totaal	232	100
De pleger(s) is/zijn aangesproken op hun gedrag	61	26,3
De pleger(s) is/zijn uit de uitgaansgelegenheid gezet	56	24,1
Ik weet niet hoe de melding afgehandeld is	44	19,0
Er is niets met de melding gebeurd	39	16,8
Er is een aangifte opgenomen en proces-verbaal opgemaakt	5	2,2
Anders	27	11,6

Bron: Risbo (eigen bewerking)

In de meeste gevallen (61 keer; 26,3 procent) is/zijn de pleger(s) aangesproken op hun gedrag. Verder is/zijn de pleger(s) in veel gevallen uit de uitgaansgelegenheid gezet (56 keer; 24,1 procent). Een deel van de respondenten (44 keer; 19,0 procent) weet niet hoe de melding afgehandeld is. Ook geeft een deel aan dat er niets met de melding gebeurd is (39 keer; 16,8 procent). Enkele respondenten (5 keer; 2,2 procent) geven aan dat er aangifte opgenomen is wat heeft geresulteerd in een proces-verbaal. Van de respondenten die 'anders' geantwoord hebben (27 keer; 11,6 procent) geven tien personen aan dat vrienden te hulp schoten. De overige antwoorden binnen deze categorie zijn uiteenlopend.

Wanneer er wordt gesproken over meldingen dient er onderscheid gemaakt te worden tussen meldingen bij horecapersoneel, horecastewards en het doen van aangifte bij de politie. Meldingen die gedaan worden bij horecastewards en –personeel leidt bij ernstige incidenten tot het inschakelen van de politie.

Bij minder ernstige voorvallen zal er geprobeerd worden de-escalerend op te treden en kunnen verdachten/plegers een zaak uit worden gezet. Hierbij geven horecastewards aan dat het lastig kan zijn om seksueel grensoverschrijdend gedrag te herkennen. Zo kan het zijn dat slachtoffers 'meespelen' om de situatie niet uit de hand te laten lopen terwijl ze in werkelijkheid niet van de aandacht gediend zijn.

Horecastewards geven aan dat personen die niet volledig bij bewustzijn zijn, door bijvoorbeeld alcoholgebruik, niet goed in staat zijn om hun grenzen aan te geven of kenbaar te maken. Zo wordt vaak het voorbeeld gegeven van dronken jonge vrouwen die geholpen worden door zogenoemde bekenden die toevallig langslopen. Wanneer vervolgens doorgevraagd wordt, blijken ze elkaar niet te kennen.

Met betrekking tot de meldingen die bij de politie worden gedaan, wordt aangegeven dat er dikwijls geen aangifte wordt gedaan. Verschillende politieagenten vertellen opgeroepen te zijn geweest op plekken waarbij ze het gevoel hadden dat er misschien sprake is geweest van seksueel misbruik. Het gaat dan bijvoorbeeld op meldingen van geluidsoverlast bij hotels waarbij bewusteloze en (half)naakte vrouwen worden aangetroffen. Het is in die gevallen ook moeilijk om vast te stellen in hoeverre er sprake is van dwang of misbruik. Daarnaast is het volgens hen dan in veel gevallen de vraag of er de volgende dag aangifte wordt gedaan door het vermoedelijke slachtoffer.

Een agent vertelt hierover: “Ik denk dat heel veel meisjes geen aangifte doen en dat ze zich ook schamen. Dat ze dan denken het was ook mijn eigen schuld want ik had heel veel gedronken. En nu is dit gebeurd. En misschien herkennen ze het ook niet als iets dat strafbaar is. Kijk verkrachting daar is geweld mee gemoeid maar als je helemaal laveloos bent komt daar geen geweld bij kijken. Er wordt gewoon seks bedreven met een bewusteloze en dat is natuurlijk ook verboden maar veel mensen weten dat niet.” (RP1)

Er is één geïnterviewde uitgaander die vertelt dat ze bij een incident hulp gezocht heeft bij het barpersoneel van de betreffende kroeg. De betreffende barman heeft het volgens haar ‘heel goed opgelost’ en direct de plegers uit de horecagelegenheid gezet. Andere uitgaanders vonden de incidenten die zij meegemaakt hebben vaak niet ernstig genoeg om dit te melden bij personeel of politie.

6.2 Preventie

In deze paragraaf wordt gekeken naar de mate waarin en manieren waarop professionals proberen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Omdat dit niet in de vragenlijst aan de orde is gekomen, is deze paragraaf uitsluitend gebaseerd op de interviews met professionals.

Wanneer het gaat over handhaving tijdens het uitgaan zijn er meerdere actoren met verschillende werkterreinen, mandaten en opdrachten. Zo hebben beveiligers, politieagenten, horecastewards, handhavers van Stadsbeheer en ondernemers allemaal eigen verantwoordelijkheden en taken.

Bovendien is een goede samenwerking tussen deze verschillende partijen ook belangrijk.

De horeca-inrichtingen zijn in de eerste plaats verantwoordelijk voor een veilig uitgaansklimaat binnen in de zaak en de directe omgeving daarvan. Zij dienen in de gaten te houden in welke toestand hun klanten naar huis gaan en mogen officieel niet doorschenken aan dronken klanten. Ze zijn gebonden aan regels van verleende vergunningen en de Drank- en Horecawet. De manier waarop ondernemers het toezicht binnen in en rondom horeca-inrichtingen organiseren is dus van wezenlijk belang. De politie is in eerste instantie op straat aanwezig om de openbare orde te handhaven. Tijdens uitgaansavonden zijn er teams van de politie actief die patrouilleren in de uitgaansgebieden van Rotterdam. Daarnaast zijn er tijdens uitgaansavonden horecastewards en handhavers van Stadsbeheer actief die extra toezicht houden op de buitenruimte.

In wat volgt zal besproken worden hoe de verschillende actoren proberen seksueel grensoverschrijdend gedrag zoveel mogelijk te voorkomen en tegen te gaan.

Clubeigenaren en beveiligers

De voornaamste manier waarop horeca-inrichtingen ongewenst gedrag tegengaan en de veiligheid trachten te waarborgen, is via de inzet van beveiligers. De beveiligers werken in opdracht van de horeca-inrichting en hebben als taak toe te zien op de veiligheid in de horecagelegenheid en de directe omgeving daarvan. Een geïnterviewde clubeigenaar is van mening dat de beveiligers een goed beeld hebben van wat er zich binnen afspeelt tijdens een uitgaansavond. Hij neemt hierbij de ontwikkeling waar dat de clubs ook steeds meer verantwoordelijkheid dienen te nemen voor wat er in de nabije omgeving van de clubs gebeurt. Zo geeft de ondernemer aan dat de beveiligers van deze zaak instructie hebben gekregen om ook de omgeving buiten in de gaten te houden. Dit wordt bevestigd door de geïnterviewde beveiligers die bij meerdere uitgaansgelegenheden in Rotterdam werkt. Als een vrouw bijvoorbeeld na sluitingstijd heel erg dronken en alleen is, dan belt de beveiligers een taxi voor haar zodat zij veilig thuis kan komen. In sommige gevallen is het ook zo dat een hele straat 'schoongeveegd' moet worden door de beveiliging na sluitingstijd, vanwege geluidsoverlast voor omliggende woningen. De beveiliging heeft dan de verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat het uitgaanspubliek rustig vertrekt.

Een clubeigenaar geeft aan dat het niet mogelijk is om al het ongewenste gedrag te voorkomen maar dat het inzetten van een goed en vast beveiligingsteam hierbij helpt. Door met een vast team te werken hebben beveiligers een goed beeld van de zaak, het soort klanten en hoe de avond verloopt. Een andere clubeigenaar is van mening dat de grootte van de horeca-inrichting ook van invloed is op de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt en voorkomen kan worden. Hij geeft aan dat hoe groter de onderneming is, hoe moeilijker het wordt om alles te controleren en signaleren. Verder zouden grote zaken meer het gevoel van anonimiteit geven, waardoor er ook minder sociale controle is. Desondanks is volgens de ondernemers het toezicht in veel clubs goed geregeld. De beveiliging houdt nauwlettend in de gaten wat er speelt. Bovendien wordt er van elke uitgaansavond een rapportage gemaakt. In deze rapportages omschrijven beveiligers hoe de avond is verlopen en welke incidenten er plaatsgevonden hebben. De rapportages worden standaard aangeleverd bij clubeigenaren zodat zij weten hoe een avond verlopen is. De respondent geeft aan dat het wettelijk verplicht is voor clubeigenaren om deze rapportages te bezitten, maar dat lang niet alle clubs zich er daadwerkelijk aan houden.

De geïnterviewde beveiligers geeft verder aan dat er in de opleiding tot beveiligers geen specifieke aandacht besteedt wordt aan het signaleren van en omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het wordt volgens hem "wel benoemd in je boek, grensoverschrijdend gedrag ook seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat weet ik. Maar ik heb mijn opleiding 20 jaar geleden gedaan en dan is het je eigen verantwoordelijkheid of je daar nog verder wat mee gaat doen of niet. Ik zie geen training voor seksueel grensoverschrijdend gedrag vanuit de branche. [...] Eigenlijk wordt er veel te weinig aandacht aan besteed." (RBV1) De respondent geeft ook nog aan dat beveiligers wel zelfstandig (of via het beveiligingsbedrijf) extra cursussen of trainingen kunnen volgen maar dat dit zelf bekostigd dient te worden. Het is daardoor voor veel bedrijven en zelfstandige beveiligers financieel onaantrekkelijk om cursussen of trainingen te volgen. Er is voor beveiligers en beveiligingsbedrijven geen vastgelegd beleid

omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het signaleren van en omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag is voor beveiligers vooral een gevoelskwestie.

Een manier om ongewenst gedrag tegen te gaan is door klanten te registreren. Sommige clubeigenaren werken bijvoorbeeld met een eenmalig verplichte registratie, legitimatie of een foto bij binnenkomst. Als mensen zich misdragen, dan kan er op die manier een identiteit aan gekoppeld worden. Daarnaast worden verdachte situaties of personen door de beveiligers in de gaten gehouden. Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt, wordt in veel situaties de pleger uit de zaak gezet. Bij ernstige incidenten wordt politie-assistentie verzocht. De samenwerking met politie en horecastewards tijdens uitgaansavonden gaat over het algemeen goed.

Barpersoneel

Het gesproken barpersoneel geeft aan dat er geen vastgelegd beleid bestaat bij hun werkgever gericht op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Binnen de opleiding sociale hygiëne zou er ook geen expliciete aandacht aan besteedt worden. Er wordt herhaaldelijk opgemerkt dat het vooral een gevoelskwestie is. Het zou belangrijk zijn om sociaal sensitief te zijn, omdat je moet kunnen inschatten of iemand wel of niet gediend is van bepaald gedrag.

Een van de medewerkers geeft aan dat het belangrijk is om de-escalerend op te treden. Het barpersoneel moet ervoor zorgen dat er tijdig ingegrepen wordt (voordat het 'te ver gaat') en duidelijk gemaakt moet worden aan een 'onruststoker' dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet getolereerd wordt. Zo wordt als voorbeeld gegeven dat wanneer een groepje mannen (en soms vrouwen) binnenkomt dat luidruchtig is en vrouwen lijkt lastig te vallen, het belangrijk is hier op een 'leuke manier' iets van te zeggen voordat de situatie uit de hand loopt. Bijvoorbeeld door tegen de groep te zeggen dat de dames er niet van gediend zijn en dat ze moeten ophouden dit verdrag te vertonen. Daarnaast worden de personen in kwestie (plegers) durende de avond extra in de gaten gehouden. Hierbij wordt door beide medewerkers aangegeven dat het veel uitmaakt hoe druk het binnen is. Hoe meer mensen er binnen zijn, hoe lastiger het is om toezicht te houden.

Verder geeft een vrouwelijke medewerker aan dat haar werkgever altijd probeert om minstens één barman in te roosteren. Dit wordt gedaan voor de veiligheid van het vrouwelijke personeel. Het vrouwelijke personeel krijgt tijdens het werken namelijk zelf regelmatig te maken met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Horecastewards

De horecastewards lopen rond in uitgaansgebieden en spreken mensen aan die zich ongepast gedragen. Ze houden bijvoorbeeld situaties in de gaten waarbij mensen kwetsbaar zijn. Naast het aanspreken van plegers, helpen ze door bijvoorbeeld een taxi te bellen voor 'slachtoffers' zodat zij veilig naar huis kunnen. Of ze vragen aan bijbehorende vrienden om iemand naar huis te brengen. De horecastewards hebben geen bevoegdheid om mensen aan te houden of boetes te geven. Wel kunnen zij assistentie aan de

politie vragen. In eerste instantie proberen de horecastewards de situatie te de-escaleren door met mensen in gesprek te gaan.

“We zijn preventief, dus we zijn een stapje voor de politie. We spreken mensen aan die met drank over straat lopen dat ze een bekeuring kunnen krijgen, wildplassers spreken we aan dat ze een toilet moeten opzoeken want je kunt daar een bekeuring voor krijgen, bijvoorbeeld als iemand de club niet binnen mag en die zijn dan toch een beetje geïrriteerd dan proberen wij de escalatie echt tegen te houden. We gaan een praatje met ze maken, we proberen begrip te tonen voor de situatie en we proberen diegene dus op een rustige manier daar weg te krijgen dat het niet escaleert en dat wij ook niet de politie hoeven te bellen.” (RH4)

Het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend is een belangrijke taak van de horecastewards. Zij geven aan vooral later op de avond/nacht te letten op mogelijk seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag.

“Dus we hebben wel de opdracht gekregen om dat heel scherp in de gaten te houden. Dus vooral bij de uitloop houden we het in de gaten omdat iedereen dan dronken is en jongens dan de neiging hebben om snel even een meisje te regelen. Dan houden we het heel scherp in de gaten. [...] Soms vinden ze het niet leuk want we verpesten het voor hun. Dan zeggen ze: ‘Joh ik ben aan het versieren wat gaat jou dat aan, ben je jaloers of zo?’ Hij vindt dan dat we aan het verpesten zijn dat hij een meisje probeert te regelen. Maar daar sta ik gewoon boven. Dan zeg ik lekker wegwezen joh, dat doen we niet hier.” (RH2)

Om seksueel misbruik tegen te gaan grijpen horecastewards zoveel mogelijk in bij verdachte situaties. Bijvoorbeeld situaties waarin een jonge vrouw dronken buiten zit en zogenaamde ‘bekenden’ te hulp schieten. In deze gevallen proberen de horecastewards te verifiëren of alles klopt.

Handhavers van Stadsbeheer

De handhavers van Stadsbeheer bestaan uit een groep van tien personen die toezicht houdt op de horeca-inrichtingen en het uitgaanspubliek. Net zoals de horecastewards en politie zijn zij ook op de avonden zelf actief waarbij zij in koppels toezicht houden in bepaalde uitgaansgebieden. Regelmatig mengen zij zich in burgerkleding tussen het uitgaanspubliek om te kijken of de regels worden nageleefd. De positie van de handhavers Stadsbeheer valt tussen die van de horecastewards en politie. De handhavers kunnen boetes geven, om identificatie vragen en dragen onder andere handboeien en portofoons. De ervaringen die zij hebben zijn vergelijkbaar met die van de horecastewards. Zij geven aan dat wanneer er verdachte situaties zijn, zij zoveel mogelijk proberen potentiële plegers uit de anonimiteit te halen. Hierbij is de gedachte dat potentiële plegers eerder zouden afzien van een daad wanneer zij weten dat hun naam bekend is bij toezichthouders.

Politie

Agenten geven aan dat seksueel grensoverschrijdend gedrag slechts een deel van hun werkzaamheden inneemt. Tijdens een uitgaansavond zijn zij in eerste plaats aanwezig om de openbare orde in het algemeen te bewaken. Wanneer er vechtpartijen of ongelukken zijn, worden zij weggeroepen naar plekken waar ze nodig zijn. Hierdoor kan het voorkomen dat zij niet altijd toezicht kunnen houden in risicogebieden. Een agent vertelt hierover:

“In zo een nacht proberen wij de openbare orde te bewaken, wij kunnen niet de hele avond oog hebben op de meiden. We hebben een brandje hier, een vechtpartij daar, een wildplasser daar, daar heeft iemand ruzie met een portier en dan wordt er eentje gediscrimineerd. Je moet zeg maar overal aandacht voor hebben [...]. We kunnen niet alles zien, in het verleden liepen we 's nachts met meer mensen dan nu. Dat heeft allemaal te maken met capaciteitsvraagstukken, doordat wij er met minder oren en ogen zijn, horen en zien we minder.” (RP3)

Verschillende agenten zijn van mening dat alcohol- en drugsgebruik een grote factor is bij ernstige vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In sommige gevallen zien zij personen die zo erg onder invloed zijn dat zij niet meer instaat zijn om voor zichzelf te zorgen. Agenten geven aan dat zij soms personen, waar geen vrienden of bekenden bij aanwezig zijn, aanhouden voor openbare dronkenschap om hen te beschermen. Zij worden vervolgens een nacht in bewaring genomen om nuchter te worden. Op deze manier zijn zij in elk geval van straat af en kan er geen misbruik van hen gemaakt worden, aldus de agenten. Om dit tegen te gaan zou de horeca beter moeten toezien op tot hoever zij door blijven schenken aan dronken klanten, aldus verschillende agenten.

Met betrekking tot het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben agenten verschillende instrumenten tot hun beschikking. Zij proberen verdachte personen aan te houden en vragen daarbij om hun legitimatie. De beveiligers bij sommige clubs kunnen via een eigen meldsysteem een signaal geven aan de politie wanneer zij assistentie nodig hebben. De politieagenten patrouilleren tijdens het uitgaan en halen mensen die zich afwijkend gedragen uit de anonimiteit door ze aan te spreken, preventief te fouilleren en/of te identificeren. Uit het onderzoek komt naar voren dat er sprake lijkt van een goede samenwerking tussen politie, horecastewards en beveiliging. Er zijn korte lijnen tussen de verschillende partijen en tijdens de uitgaansavonden wordt er indien nodig met elkaar gecommuniceerd.

Toezicht

De professionals die tijdens uitgaansavonden toezicht houden, hebben verschillende manieren waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen wordt gegaan. Hierbij wordt er vaak gesproken over het uit de anonimiteit halen van potentiële plegers van grensoverschrijdend gedrag. Zowel stadstoezichthouders, ondernemers als agenten geven aan hiermee bezig te zijn. In veel situaties geldt dat de professionals het onderbuikgevoel hebben dat een situatie niet klopt maar dat het moeilijk is om in te grijpen. Op het moment zelf is er namelijk vaak nog geen sprake van een strafbaar feit. Ook is het niet altijd mogelijk om de verhalen die door personen (plegers) verteld worden te verifiëren. Bijvoorbeeld wanneer iemand claimt een bekende te zijn van een zeer dronken vrouw. Om toch in te grijpen kan het zijn dat men zich ontfemt over het potentiële slachtoffer, dat vaak beneveld is, door deze in bewaring te nemen op het politiebureau. Tegelijkertijd zijn agenten en handhavers zich ervan bewust dat zij niet overal bij aanwezig kunnen zijn en een nieuw potentieel slachtoffer zich kan aandienen in hun afwezigheid. Om deze reden noteren zowel handhavers van stadstoezicht als agenten de namen van de personen die zich ophouden bij verdachte situaties. Hiermee hopen zij de potentiële plegers van misbruik af te schrikken. Deze personen weten dan dat, mocht er later op de avond iets gebeuren, hun naam bekend is. Hetzelfde gebeurt in sommige horeca-inrichtingen waar bezoekers zich als klant moeten registreren en in het registratiesysteem van de club worden genoteerd. Hierdoor weten de clubs altijd wie er binnen zijn geweest, mocht er iets gebeuren tijdens een uitgaansavond.

Daarnaast geven alle handhavers aan dat zij bekend zijn met het verbod op naroeppen en seksuele beledigingen en dat dit een instrument is waarmee seksueel grensoverschrijdend gedrag aangepakt kan worden. Hierbij is het wel noodzakelijk dat een agent of BOA getuige is van het incident, iets wat lang niet altijd het geval is. In het algemeen geldt dat het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag bemoeilijkt wordt doordat er vaak gebrek is aan bewijs, getuigen en schaamtegevoelens bij slachtoffers. Tussen de clubeigenaren en politie/horecastewards lijkt er bovendien enige discussie te bestaan over de verantwoordelijkheden rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag. Clubeigenaren geven aan alles eraan te doen om seksueel grensoverschrijdend gedrag in en nabij hun onderneming tegen te gaan. Zij zijn van mening dat veel seksueel grensoverschrijdend gedrag zich vooral afspeelt buiten het gebied waar de clubs verantwoordelijk voor zijn. Tegelijkertijd geven veel toezichthouders, die buiten actief zijn, aan dat de horeca-inrichtingen ervoor zorgen dat mensen zo dronken en beneveld naar buiten komen dat hierdoor onwenselijke situaties kunnen ontstaan. Clubeigenaars brengen hier tegenin dat jongeren zich vaak “indrinken” en al behoorlijk wat op hebben als ze hun horecagelegenheden binnen komen. Vervolgens zijn er vaak maar een paar glazen meer nodig om stomdronken de zaak te verlaten. Dat jongeren dronken zijn hebben de horecaondernemers naar eigen zeggen dus niet altijd in de hand.

6.3 Conclusie

Maar liefst 86 procent van de respondenten die slachtoffer zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag, hebben hiervan geen melding gemaakt. De respondenten geven aan dat ze het niet de moeite waard vinden om te melden of het incident niet ernstig genoeg vinden. Ook hebben respondenten het gevoel dat ze niet genoeg bewijslast hebben omdat ze de plegers bijvoorbeeld niet kunnen identificeren. Een andere reden die gegeven wordt, is dat slachtoffers het gevoel hebben zelf (deels) schuldig te zijn aan het incident. Ze denken wellicht de indruk te hebben gegeven geïnteresseerd te zijn in de pleger(s). Een deel van de slachtoffers zou geen melding maken omdat ze zich weinig tot niets herinneren van het incident door overmatig alcohol- en/of (onbewust) drugsgebruik.

De respondenten die wel een melding gemaakt hebben (14 procent) doen dit vooral bij beveiligers of portiers van de horeca-inrichtingen. Ook worden er relatief veel meldingen gedaan bij het barpersoneel. Overige meldingen worden gedaan bij toiletpersoneel, horecastewards en politie. In totaal is 81 procent van de meldingen gedaan bij personeel dat hoort bij de horeca-inrichting.

De bevindingen over preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn uitsluitend gebaseerd op de interviews met professionals. Uit de interviews komt naar voren dat er tijdens uitgaansavonden sprake is van een goede samenwerking tussen beveiligers, politieagenten, horecastewards, handhavers van Stadsbeheer en ondernemers. De toezichthouders hebben verschillende manieren waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen wordt gegaan. Hierbij is het doel vaak om potentiële plegers uit de anonimiteit te halen. In veel situaties geldt dat de professionals een onderbuikgevoel hebben dat een situatie niet klopt. Echter, omdat op een dergelijk moment vaak nog geen strafbaar feit heeft plaatsgevonden, is het moeilijk om in te grijpen. Om deze reden wordt de identificatie gevraagd van personen die zich ophouden bij verdachte situaties. Hiermee hoopt men potentiële plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag af te schrikken. Hetzelfde gebeurt in sommige horeca-inrichtingen waarbij bezoekers zich als klant dienen te registreren. Daarnaast geven handhavers aan dat zij bekend zijn met het verbod op naropen en seksuele beledigingen en dit als instrument gebruiken om seksueel grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Hierbij is het wel noodzakelijk dat een agent of BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) getuige is van het feit.

Hoofdstuk 7 Conclusie

De beleving en ervaringen van uitgaanders en professionals met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan in Rotterdam staan centraal in dit onderzoek. We bekijken hoe het uitgaanspubliek en professionals seksueel grensoverschrijdend gedrag beleven, ervaren en hoe ze ermee omgaan. Hiervoor werden 580 enquêtes afgenomen onder het Rotterdams uitgaanspubliek en telefonische interviews met zes uitgaanders en diepte-interviews met achttien professionals gehouden. Vanwege een ontbrekend steekproefkader voor de doelgroep 'Rotterdamse uitgaanders' valt niet vast te stellen of de respondenten een representatieve afspiegeling vormen voor alle uitgaanders in Rotterdam. Daarnaast bestaan er aanwijzingen en vermoedens dat binnen het onderzoek sprake is van een oververtegenwoordiging van vrouwen en een ondervertegenwoordiging van uitgaanspubliek met een migratieachtergrond. De onderzoeksresultaten kunnen daarom niet als representatief beschouwd worden.

Het veiligheidsgevoel tijdens het uitgaan in Rotterdam wordt over het algemeen als zeer positief beoordeeld door het uitgaanspubliek. Alle respondenten geven aan zich veilig te voelen tijdens het uitgaan en beoordelen de veiligheid gemiddeld met een 8,9. Er zijn hierin geen significante verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten. Het grootste deel van de respondenten, iets minder dan de helft, gaat één tot drie keer per maand uit. Daarnaast gaat een relatief grote groep één keer per week of vaker uit. De meest genoemde uitgaansgebieden bevinden zich rond het Stadhuisplein, de Witte de Withstraat en het Schieblok. Vrijwel alle respondenten drinken weleens alcohol tijdens het uitgaan en voor bijna de helft geldt dat zij op wekelijkse basis drinken. Mannelijke respondenten drinken gemiddeld elf en vrouwen acht alcoholische consumpties per uitgaansavond. Het gebruik van zowel soft- als harddrugs is relatief beperkt, 94 procent gebruikt nooit of zelden softdrugs of harddrugs. Door professionals wordt opgemerkt dat alcoholgebruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan zeer sterk met elkaar verband houden. Zij zien zowel voor slachtoffers als plegers een verhoogde kans op het ervaren of vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, naarmate er meer alcohol gedronken is.

Het is nagenoeg onmogelijk om een eenduidige definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag te formuleren omdat dit per persoon kan verschillen. Hoewel in de wet specifieke (seksuele) vergrijpen strafbaar zijn gesteld, bestaat er ook een groot grijs gebied. De beleving verschilt per persoon en wordt beïnvloed door bijvoorbeeld de context, gebruik van verdovende middelen, eerdere ervaringen en de pleger (Fischer & Sprado, 2017). In dit onderzoek zijn we daarom uitgegaan van de beleving van de respondenten en hun eigen definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bijna alle respondenten definiëren in het nauw gedreven worden, ongewenst gezoend worden, seksuele beledigingen

toegeroepen krijgen, om seks gevraagd worden, ongewenst aangeraakt worden, benaderd worden in de persoonlijke ruimte, seksuele opmerkingen toegeroepen krijgen of bekeken worden op bepaalde lichaamsdelen tijdens het uitgaan, als (enigszins) seksueel grensoverschrijdend. In de ogen aangekeken worden of een compliment krijgen over het uiterlijk wordt veelal als minder of als niet grensoverschrijdend beoordeeld. De overgrote meerderheid van de respondenten heeft in de afgelopen twaalf maanden minimaal één keer meegemaakt dat ze benaderd werden in de persoonlijke ruimte, aangekeken werden op lichaamsdelen, ongewenst aangeraakt werden of seksuele opmerkingen toegeroepen kregen. Wat relatief minder voorkomt, maar desondanks door meer dan een kwart van de uitgaanders ervaren is, zijn seksuele beledigingen en om seks gevraagd worden.

In de vragenlijst is twee keer, zowel aan het begin als aan het einde, dezelfde vraag omtrent het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag gesteld. Aan het begin van de vragenlijst geeft 58 procent van de respondenten aan in de afgelopen twaalf maanden weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben tijdens het uitgaan in Rotterdam. Aan het eind van de vragenlijst is dit 69 procent. Deze cijfers tonen aan dat de overgrote meerderheid van de respondenten in de afgelopen twaalf maanden weleens seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt heeft tijdens het uitgaan in Rotterdam.

Verder lijkt de variatie in percentages erop te duiden dat bepaalde gedragingen die aanvankelijk als normaal beschouwd worden ('genormaliseerd'), bij nader inzien als grensoverschrijdend beschouwd worden. De resultaten laten ook zien dat significant meer vrouwelijke dan mannelijke respondenten seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Voor nagenoeg elke onderscheiden vorm van gedrag geldt dat vrouwelijke respondenten dit veel vaker ervaren dan mannelijke respondenten. Bij de tweede uitvraag naar het ervaren van seksueel grensoverschrijdend gedrag geeft 77 procent van de vrouwen en 46 procent van de mannen aan in de afgelopen twaalf maanden dit weleens meegemaakt te hebben tijdens het uitgaan in Rotterdam. In de interviews hebben professionals aangegeven dat zij op vrijwel elke uitgaansavond/-nacht (donderdag tot en met zondag) enkele of meerdere keren seksueel grensoverschrijdend gedrag waarnemen (variërend in ernst).

Eerder is al genoemd dat significant meer vrouwelijke dan mannelijke respondenten seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Van de vrouwelijke respondenten zijn er 312 die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben en 87 personen niet. Bij mannelijke respondenten is dit 68 (wel) tegenover 71 (niet). We zien onder de groep vrouwelijke slachtoffers een oververtegenwoordiging van relatief jonge vrouwen. Bovendien volgt een relatief groot deel van de slachtoffers momenteel nog een opleiding. Met andere woorden, scholieren en studenten lijken vaker slachtoffer te worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan personen die geen opleiding (meer) volgen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat scholieren en studenten vaker uitgaan en jonger zijn dan personen die hun opleiding al hebben afgerond. Wanneer het gaat over ernstigere vormen van

seksueel grensoverschrijdend gedrag dat op straat plaatsvindt, betreft het volgens professionals regelmatig personen die op dat moment alleen zijn en kwetsbaar zijn door middelengebruik en/of emotionele problemen.

Er is ook aandacht besteed aan de gevoelens van respondenten op het moment dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaren. We zien logischerwijs een samenhang tussen de mate waarin bepaalde vormen van gedrag als grensoverschrijdend ervaren worden en de gevoelens die het oproept. Gedragingen die niet vaak als grensoverschrijdend ervaren worden, leiden vooral tot positieve en neutrale gevoelens. Gelijktijdig leiden gedragingen die vaak als grensoverschrijdend ervaren worden vooral tot irritatie, boosheid of ongemakkelijk gevoel. Vrouwelijke respondenten voelen zich vooral onveilig als ze in het nauw gedreven worden. Verder zien we ook dat mannelijke respondenten veel vaker dan vrouwelijke respondenten, positieve of neutrale gevoelens ervaren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. De manier waarop respondenten reageren of denken te reageren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag verschilt. Ongeveer een kwart van de respondenten zoekt andere mensen (vrienden of onbekenden) op wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een op de vijf respondenten negeert het gedrag of reageert afwijzend. Slechts een heel klein deel van de respondenten maakt een melding van grensoverschrijdend gedrag bij het barpersoneel, beveiliging, horecastewards of politie. Uit de interviews blijkt tevens dat de reacties van slachtoffers samenhangen met de context. Als vrouwelijke slachtoffers bijvoorbeeld alleen zijn, lijken ze vaker 'coping strategieën' toe te passen vanwege de veiligheid dan wanneer ze met een groep op pad zijn.

We zien dat meer dan de helft van de respondenten weleens het gedrag aanpast om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Vrouwelijke respondenten passen vaker hun gedrag aan (60 procent) dan mannelijke respondenten (31 procent). De meeste respondenten die hun gedrag aanpassen, zorgen ervoor dat ze niet alleen zijn tijdens het uitgaan, vermijden oogcontact en groepen, doen alsof ze bellen, of mijden plekken. Het dragen van gewone voorwerpen als wapen of het aanpassen van kleding wordt door een groot deel nooit of zelden gedaan.

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen twee soorten locaties: binnen in een horecagelegenheid en buiten op straat in de omgeving van uitgaansgelegenheden (voor, tijdens of na het uitgaan).

Uit zowel de vragenlijst als interviews blijkt dat respondenten het vaakst seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken buiten op straat voor, tijdens of na het uitgaan. Professionals geven hiervoor twee verklaringen. Ten eerste zou men na sluitingstijd, buiten op straat, meer onder invloed zijn van alcohol waardoor slachtoffers kwetsbaarder zijn en plegers grenzelozer. Ten tweede is er minder sociale controle en toezicht op straat ten opzichte van binnen. Hoewel op straat politieagenten en horecastewards actief zijn tijdens uitgaansavonden, maken zij zich geen illusies een totaalbeeld te hebben. Velen hebben het idee slechts een beperkt deel van seksueel grensoverschrijdend gedrag te zien.

Met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag dat binnen plaatsvindt, laten de uitkomsten zien dat het vooral clubs en discotheken betreft. Meer dan de helft van de vrouwelijke respondenten geeft aan soms of vaak grensoverschrijdend gedrag in discotheken of clubs mee te maken. Grensoverschrijdend gedrag binnen kroegen/cafés wordt door ongeveer een kwart van de respondenten soms of vaak meegemaakt. Dit soort gedrag komt relatief weinig voor bij poppodia, concerten of (studenten)sociëteiten. Uit de vragenlijst komt naar voren dat bij circa 90 procent van de respondenten die seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt hebben, de pleger een onbekende was en nagenoeg altijd van het mannelijk geslacht. Het zou volgens hen vaak jonge mannen betreffen die zelf uit zijn (geweest) of jongeren die 's nachts op straat rondhangen.

Maar liefst 86 procent van de respondenten die slachtoffer zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag, hebben hiervan geen melding gemaakt. De respondenten geven aan dat ze het niet de moeite waard vinden om te melden of het incident niet ernstig genoeg vinden. Ook hebben respondenten het gevoel dat ze niet genoeg bewijslast hebben omdat ze de plegers bijvoorbeeld niet kunnen identificeren. Een andere reden die gegeven wordt, is dat slachtoffers het gevoel hebben zelf (deels) schuldig te zijn aan het incident. Ze denken wellicht de indruk te hebben gegeven geïnteresseerd te zijn in de pleger(s). Een deel van de slachtoffers zou geen melding maken omdat ze zich weinig tot niets herinneren van het incident door overmatig alcohol- en/of (onbewust) drugsgebruik.

De respondenten die wel een melding gemaakt hebben (14 procent) doen dit vooral bij beveiligers of portiers van de horeca-inrichtingen. Ook worden er relatief veel meldingen gedaan bij het barpersoneel. Overige meldingen worden gedaan bij toiletpersoneel, horecastewards en politie. In totaal is 81 procent van de meldingen gedaan bij personeel dat hoort bij de horeca-inrichting.

De bevindingen over preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn uitsluitend gebaseerd op de interviews met professionals. Uit de interviews komt naar voren dat er tijdens uitgaansavonden sprake is van een goede samenwerking tussen beveiligers, politieagenten, horecastewards, handhavers van Stadsbeheer en ondernemers. De toezichthouders hebben verschillende manieren waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen wordt gegaan. Hierbij is het doel vaak om potentiële plegers uit de anonimiteit te halen. In veel situaties geldt dat de professionals een onderbuikgevoel hebben dat een situatie niet klopt. Echter, omdat op een dergelijk moment vaak nog geen strafbaar feit heeft plaatsgevonden, is het moeilijk om in te grijpen. Om deze reden wordt de identificatie gevraagd van personen die zich ophouden bij verdachte situaties. Hiermee hoopt men potentiële plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag af te schrikken. Hetzelfde gebeurt in sommige horeca-inrichtingen waarbij bezoekers zich als klant dienen te registreren. Daarnaast geven handhavers aan dat zij bekend zijn met het verbod op naroeppen en seksuele beledigingen en dit als instrument gebruiken om seksueel grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Hierbij is het wel noodzakelijk dat een agent of BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) getuige is van het feit.

Dit onderzoek toont aan dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Rotterdamse uitgaansleven dagelijks aan de orde is, vooral voor vrouwen. Dit lijkt weinig van invloed te zijn op het veiligheidsgevoel van het uitgaanspubliek. Het algemene veiligheidsgevoel wordt als zeer goed beoordeeld. Seksueel grensoverschrijdend gedrag roept bij de grote meerderheid van de respondenten vooral gevoelens van ongemak, irritatie en/of boosheid op. Een groot deel van de (vrouwelijke) uitgaanders voelt zich genoodzaakt om het gedrag aan te passen en maakt gebruik van coping strategieën. Dit betekent dat een deel van de uitgaanders zich bewust of onbewust anders gedraagt dan zij eigenlijk zou willen uit angst voor de reacties en het gedrag van anderen. Voor een deel van de respondenten lijkt seksueel grensoverschrijdend gedrag genormaliseerd en iets wat erbij hoort tijdens het uitgaan. Als iets als 'normaal' wordt gevonden, betekent dit niet automatisch dat het gedrag acceptabel is. We hebben gezien dat grenzen per persoon verschillen en contextafhankelijk zijn.

Literatuur

Benschop, A., Nabben, T. & Korf, D.J. (2013). Antenne 2012. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Drinkaware. (2017) Inappropriate behaviour in pubs, bars and clubs. YouGov.

Fischer, T.F.C. & Sprado, N.N. (2017). Seksuele straatintimidatie in Rotterdam.

Graaf, de H., Borne, van den M., Nikkelen, S., Twisk, D. & Meijer, S. Seks onder je 25^e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017. Rutgers/Soaids.

Haas, de Stans. (2012), 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland', in *Tijdschrift voor Seksuologie*, 36-2, 136-145.

Monshouwer, K., van der Pol, P., Drost, Y.C., & Laar, van M.W. (2016). *Het Grote Uitgaansonderzoek 2016 Uitgaanspatronen, middelengebruik en preventieve maatregelen onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen*. Trimbos Instituut, Utrecht.

Sociaal en Cultureel Planbureau (2017). *Kwesties voor het kiezen. Analyses van enkele maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2017*. SCP, Den Haag 2017.

Bijlage bij hoofdstuk 2

Tabel b2.1a: Frequentie van uitgaan over de afgelopen twaalf maanden in Rotterdam, naar geslacht (aantallen en percentages)

	Totaal		Man		Vrouw	
	n	%	n	%	n	%
Meerdere keren per week	61	10,8	23	15,4	36	8,9
ongeveer 1 keer per week	107	19,0	28	18,8	78	19,2
2 a 3 keer per maand	124	22,0	30	20,1	93	22,9
1 keer per maand	142	25,2	30	20,1	110	27,1
1 keer per kwartaal	73	13,0	21	14,1	51	12,6
1 keer per halfjaar	35	6,2	9	6,0	25	6,2
1 keer per jaar	21	3,7	8	5,4	13	3,2

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b2.1b: Frequentie van uitgaan over de afgelopen twaalf maanden in Rotterdam, naar leeftijd (aantallen en percentages)

	Meer dan 1x per week		Ca. 1x per week		2 a 3x per maand		1x per maand		1x per kwartaal		1x per halfjaar		1x per jaar	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
<18	0	0,0	4	16,7	7	29,2	7	29,2	5	20,8	1	4,2	0	0,0
18 t/m 21	24	11,9	34	16,8	48	23,8	55	27,2	25	12,4	9	4,5	7	3,5
22 t/m 25	21	12,1	42	24,3	38	22,0	35	20,2	21	12,1	12	6,9	4	2,3
26 t/m 29	6	7,7	14	17,9	20	25,6	23	29,5	9	11,5	4	5,1	2	2,6
30 t/m 33	4	11,4	4	11,4	6	17,1	10	28,6	4	11,4	4	11,4	3	8,6
34 e.o.	4	7,5	11	20,8	8	15,1	11	20,8	9	17,0	5	9,4	5	9,4

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b2.2: Frequentie van middelengebruik de afgelopen twaalf maanden, naar geslacht (aantallen en percentages)

	Alcohol		Softdrugs		Harddrugs	
	n	%	n	%	n	%
Totaal						
Nooit	43	7,8	341	63,4	392	74,8
Enkele keer per jaar	100	18,1	102	19,0	78	14,9
Eens per maand	152	27,4	47	8,7	36	6,9
Wekelijks	259	46,8	48	8,9	18	3,4
Mannen						
Nooit	12	8,1	79	54,9	95	68,3
Enkele keer per jaar	28	18,9	26	18,1	22	15,8
Eens per maand	35	23,6	14	9,7	11	7,9
Wekelijks	73	49,3	25	17,4	11	7,9
Vrouwen						
Nooit	28	7,0	259	67,1	293	77,7
Enkele keer per jaar	72	18,0	75	19,4	54	14,3
Eens per maand	116	29,1	30	7,8	24	6,4
Wekelijks	183	45,9	22	5,7	6	1,6

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b2.3: Uitgaansregio's naar leeftijdsgroepen (aantallen en percentages)

	Stadhuis-plein/ Kruiskade		Schieblok		Kralingen		Witte de With		Maashaven		Meent & Coolsingel		Oude Haven / Blaak		Binnenweg Mauritsweg		Rotterdam- Zuid		Anders	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
<18	20	28,2	8	11,3	0	0,0	3	4,2	2	2,8	3	4,2	10	14,1	1	1,4	1	1,4	23	32,4
18-21	186	26,2	80	11,3	19	2,7	87	12,3	22	3,1	50	7,0	56	7,9	70	9,9	8	1,1	132	18,6
22-25	116	18,6	83	13,3	15	2,4	121	19,4	17	2,7	46	7,4	42	6,7	62	9,9	0	0,0	123	19,7
26-29	41	15,2	37	13,8	3	1,1	53	19,7	7	2,6	24	8,9	27	10,0	20	7,4	2	0,7	55	20,4
30-33	12	12,8	8	8,5	0	0,0	18	19,1	2	2,1	7	7,4	7	7,4	9	9,6	0	0,0	31	33,0
>34	29	19,6	8	5,4	1	0,7	29	19,6	5	3,4	7	4,7	13	8,8	6	4,1	3	2,0	47	31,8

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b2.4: Uitgaansregio's naar hoogst afgeronde opleiding (aantallen en percentages)

	Stadhuis-plein/ Kruiskade		Schieblok		Kralingen		Witte de With		Maashaven		Meent & Coolsingel		Oude Haven / Blaak		Binnenweg Mauritsweg		Rotterdam- Zuid		Anders	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Basisschool	4	11,8	4	11,8	0	0,0	2	5,9	0	0,0	0	0,0	5	14,7	4	11,8	0	0,0	15	44,1
Mavo/VMBO	44	28,8	22	14,4	2	1,3	20	13,1	11	7,2	5	3,3	10	6,5	7	4,6	1	0,7	31	20,3
Mbo	94	31,3	32	10,7	2	0,7	41	13,7	13	4,3	31	10,3	23	7,7	10	3,3	3	1,0	51	17,0
Havo/Vwo,	148	21,4	80	11,5	20	2,9	100	14,4	17	2,5	45	6,5	40	5,8	85	12,3	4	0,6	154	22,2
Hbo	70	18,3	39	10,2	5	1,3	74	19,4	5	1,3	37	9,7	39	10,2	29	7,6	5	1,3	79	20,7
Universiteit	38	11,6	46	14,1	9	2,8	68	20,8	6	1,8	20	6,1	33	10,1	35	10,7	1	0,3	71	21,7
Wil niet zeggen	1	11,8	0	11,8	0	0,0	3	5,9	0	0,0	0	0,0	1	14,7	0	11,8	0	0,0	4	44,1

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Bijlage bij hoofdstuk 3

Tabel b3.1: Mate waarin bepaalde gedragingen als grensoverschrijdend worden ervaren (aantallen en percentages)

	Niet grensoverschrijdend		Enigszins grensoverschrijdend		Grensoverschrijdend		Weet niet of anders	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	497	88,8	41	7,3	12	2,1	10	1,8
Aangekeken (ogen)	336	60,9	176	31,9	17	3,1	23	4,2
Aangekeken (lichaam)	111	20,0	317	57,2	117	21,1	9	1,6
Seksuele opmerkingen	105	18,9	276	49,7	165	29,7	9	1,6
Benaderd in persoonlijke ruimte	52	9,4	288	52,3	200	36,3	11	2,0
Ongewenst aangeraakt	13	2,4	106	19,2	427	77,4	6	1,1
Om seks gevraagd	22	4,0	63	11,3	460	82,7	11	2,0
Seksuele beledigingen	13	2,4	66	11,9	467	84,4	7	1,3
Ongewenst gezoend	8	1,4	25	4,5	516	93,1	5	0,9
In het nauw gedreven	4	0,7	26	4,7	516	93,5	6	1,1

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b3.2a: Frequentie van voorkomen bepaalde gedragingen afgelopen twaalf maanden tijdens uitgaan in Rotterdam, alle respondenten (aantallen en percentages)

	Nooit		1 of 2 keer		3 t/m 10 keer		11 t/m 50 keer		> 50 keer	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	62	11,2	140	25,2	176	31,7	134	24,1	43	7,7
Aangekeken (ogen)	99	18,0	160	29,0	164	29,8	101	18,3	27	4,9
Aangekeken (lichaam)	149	19,4	125	29,8	138	28,3	100	16,2	43	6,4
Seksuele opmerkingen	158	26,8	143	22,5	135	24,9	82	18,0	35	7,7
Benaderd persoonlijke ruimte	381	28,6	101	25,9	52	24,4	20	14,8	5	6,3
Ongewenst aangeraakt	418	29,5	89	29,5	32	29,9	10	10,9	3	0,2
Om seks gevraagd	107	68,2	164	18,1	156	9,3	89	3,6	35	0,9
Seksuele beledigingen	143	75,7	143	16,1	145	5,8	53	1,8	1	0,5
Ongewenst gezoend	463	83,9	73	13,2	12	2,2	3	0,5	1	0,2
In het nauw gedreven	463	84,5	64	11,7	15	2,7	5	0,9	1	0,2

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b3.2b: Frequentie van voorkomen bepaalde gedragingen afgelopen twaalf maanden tijdens uitgaan in Rotterdam, vrouwelijke respondenten (aantallen en percentages)

	Nooit		1 of 2 keer		3 t/m 10 keer		11 t/m 50 keer		> 50 keer	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	16	4,0	93	23,3	145	36,3	108	27,0	38	9,5
Aangekeken (ogen)	59	14,9	118	29,8	120	30,3	76	19,2	23	5,8
Aangekeken (lichaam)	67	16,8	92	23,1	111	27,8	92	23,1	37	9,3
Seksuele opmerkingen	66	16,6	112	28,2	113	28,5	76	19,1	30	7,6
Benaderd persoonlijke ruimte	246	61,2	93	23,1	40	10,0	19	4,7	4	1,0
Ongewenst aangeraakt	299	75,3	67	16,9	19	4,8	9	2,3	3	0,8
Om seks gevraagd	52	13,1	117	29,5	122	30,8	77	19,4	28	7,1
Seksuele beledigingen	104	26,3	107	27,0	127	32,1	47	11,9	11	2,8
Ongewenst gezoend	334	84,6	53	13,4	6	1,5	1	0,3	1	0,3
In het nauw gedreven	325	82,3	55	13,9	9	2,3	5	1,3	1	0,3

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b3.2c: Frequentie van voorkomen bepaalde gedragingen afgelopen twaalf maanden tijdens uitgaan in Rotterdam, mannelijke respondenten (aantallen en percentages)

	Nooit		1 of 2 keer		3 t/m 10 keer		11 t/m 50 keer		> 50 keer	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	45	30,6	45	30,6	30	20,4	23	15,6	4	2,7
Aangekeken (ogen)	39	26,5	41	27,9	40	27,2	24	16,3	3	2,0
Aangekeken (lichaam)	80	54,1	32	21,6	25	16,9	8	5,4	3	2,0
Seksuele opmerkingen	90	60,8	31	20,9	20	13,5	4	2,7	3	2,0
Benaderd persoonlijke ruimte	130	87,2	8	5,4	11	7,4	0	0,0	0	0,0
Ongewenst aangeraakt	114	77,6	21	14,3	11	7,5	1	0,7	0	0,0
Om seks gevraagd	54	36,7	44	29,9	33	22,4	10	6,8	6	4,1
Seksuele beledigingen	93	63,3	34	23,1	16	10,9	4	2,7	0	0,0
Ongewenst gezoend	123	82,6	18	12,1	6	4,0	2	1,3	0	0,0
In het nauw gedreven	132	91,0	8	5,5	5	3,4	0	0,0	0	0,0

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Bijlage bij hoofdstuk 4

Tabel b4.1a: Demografische kenmerken van respondenten die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt de afgelopen twaalf maanden, naar geslacht (aantallen en percentages)

		Totaal		Man		Vrouw	
		n	%	n	%	n	%
Leeftijd	<18	27	7,0	3	4,4	24	7,7
	18 t/m 21	139	36,0	17	25,0	120	38,5
	22 t/m 25	120	31,1	24	35,3	95	30,4
	26 t/m 29	52	13,5	10	14,7	40	12,8
	30 t/m 33	21	5,4	7	10,3	13	4,2
	34 en ouder	27	7,0	7	10,3	20	6,4
Afgeronde opleiding	Geen opleiding	2	0,5	0	0,0	1	0,3
	Basisschool	7	1,8	2	3,0	5	1,6
	Mavo of VMBO	27	7,1	3	4,5	24	7,8
	Mbo	64	16,8	18	27,3	46	14,9
	Havo,Vwo, Atheneum, Gymnasium	141	37,1	23	34,8	117	38,0
	Hbo	82	21,6	10	15,2	70	22,7
	Universiteit	55	14,5	9	13,6	44	14,3
	Wil ik niet zeggen	2	0,5	1	1,5	1	0,3
Huidige opleiding	Geen opleiding	132	34,7	25	37,3	105	34,2
	Mavo of VMBO	3	0,8	0	0,0	3	1,0
	Mbo	37	9,7	9	13,4	28	9,1
	Havo,Vwo, Atheneum, Gymnasium	41	10,8	7	10,4	34	11,1
	Hbo	91	23,9	17	25,4	71	23,1
	Universiteit	72	18,9	7	10,4	64	20,8
	Wil ik niet zeggen	4	1,1	2	3,0	2	0,7

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.1b: Demografische kenmerken van respondenten die geen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt de afgelopen twaalf maanden, naar geslacht (aantallen en percentages)

		Totaal		Man		Vrouw	
		n	%	n	%	n	%
Leeftijd	<18	5	3,1	2	2,8	3	3,4
	18 t/m 21	54	33,8	26	36,6	28	32,2
	22 t/m 25	40	25,0	16	22,5	24	27,6
	26 t/m 29	22	13,8	7	9,9	14	16,1
	30 t/m 33	12	7,5	7	9,9	5	5,7
	34 en ouder	27	16,9	13	18,3	13	14,9
Afgeronde opleiding	Geen opleiding	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Basisschool	2	1,3	1	1,4	1	1,2
	Mavo of VMBO	18	11,3	10	14,1	7	8,1
	Mbo	32	20,1	14	19,7	18	20,9
	Havo,Vwo, Atheneum, Gymnasium	43	27,0	18	25,4	25	29,1
	Hbo	30	18,9	15	21,1	14	16,3
	Universiteit	30	18,9	11	15,5	19	22,1
	Wil ik niet zeggen	4	2,5	2	2,8	2	2,3
Huidige opleiding	Geen opleiding	72	45,6	34	48,6	37	43,0
	Mavo of VMBO	1	0,6	1	1,4	0	0,0
	Mbo	16	10,1	7	10,0	8	9,3
	Havo,Vwo, Atheneum, Gymnasium	18	11,4	6	8,6	12	14,0
	Hbo	24	15,2	9	12,9	15	17,4
	Universiteit	25	15,8	12	17,1	13	15,1
	Wil ik niet zeggen	2	1,3	1	1,4	1	1,2

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.2a: Gevoelens als gevolg van bepaalde gedragingen tijdens het uitgaan, alle respondenten (aantallen en percentages)

	Neutraal/ Positief		Irritatie		Ongemak- kelijk		Onveilig		Boos		Onzeker/ Anders	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	526	83,5	24	3,8	60	9,5	3	0,5	5	0,8	12	1,9
Aangekeken (ogen)	260	45,2	49	8,5	236	41,0	13	2,3	5	0,9	12	2,1
Aangekeken (lichaam)	195	31,6	119	19,3	196	31,8	28	4,5	58	9,4	21	3,4
Seksuele opmerkingen	287	46,7	138	22,5	80	13,0	27	4,4	67	10,9	15	2,4
Seksuele beledigingen	141	22,6	111	17,8	45	7,2	61	9,8	244	39,2	21	3,4
Om seks gevraagd	193	30,6	70	11,1	81	12,8	86	13,6	176	27,9	25	4,0
Benaderd persoonlijke ruimte	139	21,4	207	31,8	161	24,8	51	7,8	82	12,6	10	1,5
Ongewenst aangeraakt	94	14,5	172	26,6	99	15,3	63	9,7	203	31,4	16	2,5
Ongewenst gezoend	79	12,1	65	10,0	75	11,5	70	10,8	344	52,8	18	2,8
In het nauw gedreven	64	9,9	58	9,0	57	8,8	175	27,0	266	41,0	28	4,3

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.2b: Gevoelens als gevolg van bepaalde gedragingen tijdens het uitgaan, vrouwelijke respondenten (aantallen en percentages)

	Neutraal/ Positief		Irritatie		Ongemak- kelijk		Onveilig		Boos		Onzeker/ Anders	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	374	80,3	22	4,7	54	11,6	2	0,4	5	1,1	9	1,9
Aangekeken (ogen)	154	37,2	42	10,1	197	47,6	11	2,7	3	0,7	7	1,7
Aangekeken (lichaam)	87	19,0	109	23,7	170	37,0	23	5,0	52	11,3	18	3,9
Seksuele opmerkingen	162	36,2	125	27,9	69	15,4	24	5,4	57	12,7	11	2,5
Seksuele beledigingen	59	12,7	91	19,6	38	8,2	54	11,6	205	44,2	17	3,7
Om seks gevraagd	81	17,5	61	13,1	63	13,6	79	17,0	165	35,6	15	3,2
Benaderd persoonlijke ruimte	59	12,4	168	35,2	123	25,8	47	9,9	75	15,7	5	1,0
Ongewenst aangeraakt	36	7,4	129	26,7	72	14,9	58	12,0	180	37,2	9	1,9
Ongewenst gezoend	26	5,4	40	8,4	47	9,8	64	13,4	290	60,5	12	2,5
In het nauw gedreven	22	4,6	34	7,2	41	8,6	160	33,7	204	42,9	14	2,9

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.2c: Gevoelens als gevolg van bepaalde gedragingen tijdens het uitgaan, mannelijke respondenten (aantallen en percentages)

	Neutraal/ Positief		Irritatie		Ongemak- kelijk		Onveilig		Boos		Onzeker/ Anders	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Compliment Uiterlijk	145	92,9	2	1,3	6	3,8	1	0,6	0	0,0	2	1,3
Aangekeken (ogen)	102	66,7	6	3,9	36	23,5	2	1,3	2	1,3	5	3,3
Aangekeken (lichaam)	104	69,3	10	6,7	25	16,7	4	2,7	4	2,7	3	2,0
Seksuele opmerkingen	119	75,8	13	8,3	11	7,0	3	1,9	8	5,1	3	1,9
Seksuele beledigingen	79	52,3	19	12,6	7	4,6	7	4,6	37	24,5	2	1,3
Om seks gevraagd	109	68,6	8	5,0	18	11,3	6	3,8	8	5,0	10	6,3
Benaderd persoonlijke ruimte	76	46,1	38	23,0	36	21,8	4	2,4	6	3,6	5	3,0
Ongewenst aangeraakt	55	35,5	41	26,5	27	17,4	5	3,2	22	14,2	5	3,2
Ongewenst gezoend	49	29,9	24	14,6	28	17,1	5	3,0	53	32,3	5	3,0
In het nauw gedreven	40	24,4	23	14,0	15	9,1	13	7,9	59	36,0	14	8,5

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.3: Verwachte reactie(s) als gevolg van seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan, uitgesplitst naar geslacht (aantallen en percentages)

	Totaal		Man		Vrouw	
	n	%	n	%	n	%
Ik lach erom/ik maak een grappige opmerking	78	4,6	26	8,1	51	3,8
Ik begin een gesprek met de pleger(s)	42	2,5	24	7,5	18	1,3
Ik negeer het	258	15,3	39	12,2	218	16,2
Ik zeg dat ik er niet van gediend ben of ga in discussie met de persoon	187	11,1	53	16,6	131	9,7
Ik maak een afwijzend gebaar of ik kijk afwijzend	285	16,9	50	15,6	232	17,2
Ik zorg dat ik zo snel mogelijk uit de buurt kom van de pleger(s)	198	11,8	20	6,3	177	13,2
Ik ga bij andere mensen staan	154	9,2	14	4,4	139	10,3
Ik ga zo snel mogelijk naar vrienden of bekenden	233	13,9	31	9,7	201	14,9
Ik pak mijn telefoon (om een bekende te bellen)	67	4,0	6	1,9	60	4,5
Ik meld het bij bar-/horecapersoneel	38	2,3	12	3,8	26	1,9
Ik meld het bij de beveiliging	92	5,5	21	6,6	68	5,1
Ik meld het bij horeca-stewards	12	0,7	6	1,9	6	0,4
Ik bel de politie	18	1,1	9	2,8	9	0,7
Anders	20	1,2	9	2,8	10	0,7

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.4: Reactie(s) van omstanders na seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan, uitgesplitst naar geslacht (aantallen en percentages)

	Totaal		Man		Vrouw	
	n	%	n	%	n	%
Er waren geen omstanders	62	8,6	10	8,2	51	8,7
Niemand zag/hoorde wat er gebeurde	109	15,1	19	15,6	88	15,0
Ze deden mee met de plegers	11	1,5	3	2,5	6	1,0
Ze deden niets	135	18,6	28	23,0	104	17,8
Ze keken verbaasd	62	8,6	16	13,1	44	7,5
Ze keken afkeurend naar de pleger(s)	104	14,4	18	14,8	82	14,0
Ze spraken de pleger(s) aan	65	9,0	9	7,4	55	9,4
Ze bleven bij me in de buurt	93	12,8	7	5,7	86	14,7
Ze vroegen achteraf hoe het met me ging	35	4,8	6	4,9	28	4,8
Anders	48	6,6	6	4,9	41	7,0

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.5a: Mate en wijze waarop respondenten hun gedrag aanpassen ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan (aantallen en percentages)

	Nooit		Zelden		Soms		Vaak		Altijd	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Doe ik alsof ik bel	203	38,7	88	16,8	131	25,0	82	15,6	21	4,0
Vermijd ik groepen	195	36,8	71	13,4	153	28,9	93	17,5	18	3,4
Vermijd ik oogcontact	126	23,5	67	12,5	140	26,1	152	28,4	51	9,5
Pas ik mijn kleding aan	329	63,1	72	13,8	83	15,9	26	5,0	11	2,1
Zorg ik dat ik nooit alleen ben	108	20,4	66	12,5	85	16,1	161	30,4	109	20,6
Draag ik gewone voorwerpen als wapen	329	62,1	57	10,8	63	11,9	49	9,2	32	6,0
Heb ik pepperspray of een wapen bij me	482	92,5	10	1,9	14	2,7	6	1,2	9	1,7
Vermijd ik plekken	217	40,7	76	14,3	111	20,8	76	14,3	53	9,9

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.5b: Mate en wijze waarop mannelijke respondenten hun gedrag aanpassen ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan (aantallen en percentages)

	Nooit		Zelden		Soms		Vaak		Altijd	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Doe ik alsof ik bel	103	74,1	14	10,1	17	12,2	4	2,9	1	0,7
Vermijd ik groepen	82	59,4	16	11,6	28	20,3	10	7,2	2	1,4
Vermijd ik oogcontact	70	50,4	20	14,4	28	20,1	15	10,8	6	4,3
Pas ik mijn kleding aan	117	84,2	12	8,6	7	5,0	2	1,4	1	0,7
Zorg ik dat ik nooit alleen ben	74	53,6	17	12,3	20	14,5	16	11,6	11	8,0
Draag ik gewone voorwerpen als wapen	112	80,0	9	6,4	12	8,6	2	1,4	5	3,6
Heb ik pepperspray of een wapen bij me	125	91,2	2	1,5	5	3,6	0	0,0	5	3,6
Vermijd ik plekken	83	57,6	11	7,6	26	18,1	15	10,4	9	6,3

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b4.5c: Mate en wijze waarop vrouwelijke respondenten hun gedrag aanpassen ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan (aantallen en percentages)

	Nooit		Zelden		Soms		Vaak		Altijd	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Doe ik alsof ik bel	99	26,1	72	19,0	111	29,3	77	20,3	20	5,3
Vermijd ik groepen	111	28,8	54	14,0	123	31,9	81	21,0	16	4,2
Vermijd ik oogcontact	55	14,1	46	11,8	111	28,5	133	34,1	45	11,5
Pas ik mijn kleding aan	210	55,9	60	16,0	74	19,7	22	5,9	10	2,7
Zorg ik dat ik nooit alleen ben	34	8,9	47	12,2	64	16,7	142	37,0	97	25,3
Draag ik gewone voorwerpen als wapen	217	56,7	46	12,0	51	13,3	45	11,7	24	6,3
Heb ik pepperspray of een wapen bij me	353	93,6	6	1,6	9	2,4	5	1,3	4	1,1
Vermijd ik plekken	131	34,2	62	16,2	85	22,2	61	15,9	44	11,5

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Bijlage bij hoofdstuk 5

Tabel b5.1a: Frequentie van ervaren seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens uitgaan in Rotterdam uitgesplitst naar verschillende type locaties, (aantallen en percentages)

	Nooit		Zelden		Soms		Vaak		Altijd		Weet niet	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Club/Discotheek	157	29,1	147	27,3	140	26,0	76	14,1	19	3,5	13	2,4
Kroeg/Café	221	40,7	184	33,9	110	20,3	23	4,2	5	0,9	12	2,2
Podium/concert	302	60,5	129	25,9	52	10,4	12	2,4	4	0,8	39	7,8
Societeit	272	70,1	55	14,2	32	8,2	18	4,6	11	2,8	114	29,4
Festival/evenement	231	44,3	144	27,6	100	19,2	41	7,9	5	1,0	19	3,6
Onderweg naar uitgaan	208	38,7	104	19,3	125	23,2	80	14,9	21	3,9	11	2,0
Op straat tijdens uitgaan	173	31,8	113	20,8	141	25,9	88	16,2	29	5,3	9	1,7
Onderweg naar huis	191	34,9	110	20,1	136	24,8	85	15,5	26	4,7	5	0,9
Anders	42	50,6	12	14,5	12	14,5	12	14,5	5	6,0	7	8,4

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b5.1b: Frequentie van ervaren seksueel grensoverschrijdend gedrag door mannelijke respondenten tijdens uitgaan in Rotterdam uitgesplitst naar verschillende type locaties, (aantallen en percentages)

	Nooit		Zelden		Soms		Vaak		Altijd		Weet niet	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Club/Discotheek	66	48,5	42	30,9	15	11,0	11	8,1	2	1,5	5	3,7
Kroeg/Café	78	55,7	38	27,1	17	12,1	5	3,6	2	1,4	2	1,4
Podium/concert	89	68,5	23	17,7	11	8,5	5	3,8	2	1,5	9	6,9
Societeit	79	73,8	14	13,1	5	4,7	5	4,7	4	3,7	23	21,5
Festival/evenement	79	61,7	24	18,8	19	14,8	3	2,3	3	2,3	8	6,3
Onderweg naar uitgaan	87	64,4	23	17,0	13	9,6	9	6,7	3	2,2	4	3,0
Op straat tijdens uitgaan	77	55,4	28	20,1	20	14,4	11	7,9	3	2,2	2	1,4
Onderweg naar huis	82	58,6	24	17,1	21	15,0	8	5,7	5	3,6	2	1,4
Anders	17	63,0	2	7,4	4	14,8	2	7,4	2	7,4	2	7,4

Bron: Risbo (eigen bewerking)

Tabel b5.1c: Frequentie van ervaren seksueel grensoverschrijdend gedrag door vrouwelijke respondenten tijdens uitgaan in Rotterdam uitgesplitst naar verschillende type locaties, (aantallen en percentages)

	Nooit		Zelden		Soms		Vaak		Altijd		Weet niet	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Club/Discotheek	86	22,6	98	25,7	120	31,5	62	16,3	15	3,9	7	1,8
Kroeg/Café	133	35,1	141	37,2	87	23,0	16	4,2	2	0,5	10	2,6
Podium/concert	199	57,3	101	29,1	39	11,2	7	2,0	1	0,3	30	8,6
Societeit	181	68,8	38	14,4	26	9,9	12	4,6	6	2,3	88	33,5
Festival/evenement	141	38,2	114	30,9	78	21,1	34	9,2	2	0,5	11	3,0
Onderweg naar uitgaan	116	30,4	75	19,7	108	28,3	65	17,1	17	4,5	7	1,8
Op straat tijdens uitgaan	91	23,8	80	20,9	114	29,8	73	19,1	25	6,5	7	1,8
Onderweg naar huis	101	26,2	81	21,0	110	28,5	74	19,2	20	5,2	3	0,8
Anders	20	41,7	9	18,8	7	14,6	9	18,8	3	6,3	5	10,4

Bron: Risbo (eigen bewerking)